

REVISJON OG REGNSKAP

NR. 1 • 2022

Pandemi, europeiske trender, rettsavklaringer,
økt domstolskontroll fra Høyesterett

Arbeidsrettsåret 2021 Side 36

En praktisk hjelp til forbedret revisjon
**Implementeringsguide for
hvittvaskingsreglene**

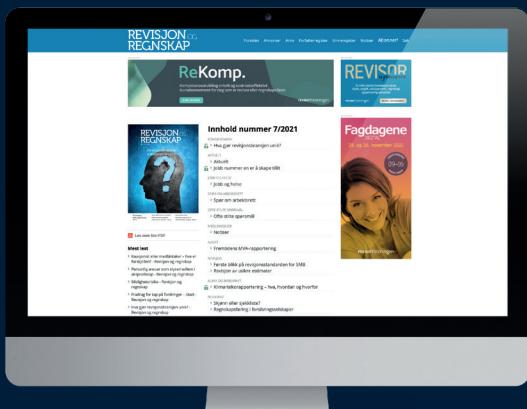
Side 20

Ny finansavtalelov
Side 28

Artikkel II – skadeforsikring:
**Regnskapsføring
i forsikringsforetak**

Side 57

REVISJON OG REGNSKAP

Revisjon og Regnskap har åtte utgaver i året, og målgruppen er revisorer, studenter og lærere innen regnskap og revisjon, regnskapskontorer, regnskapsførere, advokater, regnskaps- og økonomiavdelinger og offentlige myndigheter. Alle medlemmer og praksismedlemmer i Revisorforeningen har tilgang til Revisjon og Regnskap som en del av medlemskapet.

TOPBOARD
875 x 200 pixler

BOARD
300 x 200 pixler

SKYSKRAPER
300 x 600 pixler

DIGITAL ANNONSERING REVISJON OG REGNSKAP 2022

FORMAT OG PRISER

- 875 x 200 pixler (Topboard): kr 10 000
- 300 x 600 pixler (Skyskaper): kr 7500
- 300 x 200 pixler (Board): kr 4500

Prisene er eks. mva. og gjelder pr. måned fra bestilling.

RABATTER

- 10 % rabatt ved bestilling av 2 måneder
- 20 % rabatt ved bestilling av 6 måneder
- 30 % rabatt ved bestilling av 12 måneder

ANNONSEBESTILLING

Ellen Graham

Telefon: 23 36 52 00 / e-post: forlag@revisorforeningen.no

Klikk her for mer informasjon

5	KOMMENTAREN
Tillit skaper verdier som varer	
Leif Arne Jensen	
6	AKTUELT
7	LUNCH
14	MEDLEMSIDER
Stephen Bråthen	
16	OFTE STILTE SPØRSMÅL
17	JOBB OG HELSE
Pernille Henriksbø Markussen	
17	SPØR OM ARBEIDSRETT
Håkon Andreassen	
19	AVGIFTSADVOKATEN SVARER
Ivan Skjæveland	

20	En praktisk hjelptil forbedret revisjon Implementeringsguide for hvitvaskingsreglene
Asbjørn Nygård	
28	Ny finansavtalelov
Stian Advocaat Endre Rebecca Molyneux	
34	Felles regnskapsstandarder blir obligatorisk for alle statlige virksomheter
Harald Brandsås	
36	Pandemi, europeiske trender, rettsavklaringer, økt domstolskontroll fra Høyesterett
Arbeidsrettsåret 2021	
Julie Dahl Sagmo	
43	Nye regler mot piratvarer
Helene Hval Cato Huseby	
45	Referanserentene legges om
Robert Madsen	

47	Hva er gjeldende rett i Norge?
Skandia og reverse Skandia	
Bjørn Christian Lilletvedt Tovsen Caroline Svelland Hauge	

52	Vanlige feil ved import og eksport
Pål Valheim Toril Haarr	

57	Artikkel II – skadeforsikring: Regnskapsføring i forsikringsforetak
Jonas Røise Karoline Toften Finn Espen Sellæg	

67	MVA-kompensasjon: Mer fleksible dokumentasjonskrav
Cecilie Dyrnes Andreas Bjørnebye	

68	INTERNASJONAL SKATT OG AVGIFT
Heidi K. Skovdahl, Olav Kregnes	

NR.1/2022
92. årgang

Utgitt av
DnR Kompetanse AS (Revisorforeningen)
Postboks 2914 Solli, 0230 Oslo
Tlf.: 23 36 52 00
Revisorforeningen.no

Redaktør
Alf Asklund
alf.asklund@revisorforeningen.no

Abonnement
Årsabonnement: kr 690,-
Bankkonto: 1503.01.29781

Abonnementet anses løpende til oppsigelse.
Oppsigelse for kommende års abonnement må skje
innen utgangen av desember.

Utgivelse
Utkommer med 8 nummer pr. år og gjøres
tilgjengelig for alle medlemmer i Den norske
Revisorforening.
For spørsmål vedr. abonnement, kontakt
forlags- og kurskoordinator Ingela Skogli,
forlag@revisorforeningen.no

Abonnenter
ca. 6100

Foto
Illustrasjonsfoto der ikke annet er oppgitt:
ScandinavianStockPhoto

Layout og produksjon
07 Media
ISSN 0332-7795

Annonser
Forespørsler rettes til Ellen Graham på
telefon 23 36 52 00 eller
e-post forlag@revisorforeningen.no.

revisorforeningen

eKURS

Fleksibel etterutdanning – når som helst og hvor som helst!

LES MER

Tillit skaper verdier som varer

Statsautorisert revisor
Leif Arne Jensen
Styreleder i Revisorforeningen

Mistillit er nå det globale samfunnets grunnholdning, det er et av funnene fra årets utgave av [Edelman Trust Barometer](#) som ble publisert denne måneden. Samtidig viser undersøkelser at vi bor i et av landene med høyest tillit i verden. Har vi grunn til bekymring, eller er vår tillitskapital den nye oljen?

Nesten seks av ti spurte i Edelmans trust barometer sier de i utgangspunktet ikke har tillit til noe, før de ser bevis for det motsatte. Dette er skremmende funn. Særlig urovekkende er det at tilliten til myndighetene og mediene fortsetter å falle mest – og at tilliten faller mest i land med demokratisk styresett. Norge er ikke med i undersøkelsen, men tilsvarende undersøkelser de senere årene, viser at tillitsnivået er langt høyere her. Senest bekreftet i årets korruptionsindeks fra [Transparency International](#).

Tillit skaper verdier

Flere undersøkelser har vist at landene som scorer høyest på tillit også har høyest inntekt pr. innbygger. Derfor har Norge og våre nordiske naboer høy korrelasjon mellom tillit og bruttonasjonalprodukt. Det er tidligere anslått for eksempel at Russland ville vært hele seksti prosent rikere dersom tilliten der hadde vært like høy som i Sverige. Tillit kan se ut til å være en viktig forutsetning for innovasjon, produktivitet og verdiskapning. Mennesker som stoler på andre mennesker og landets næringsliv og institusjoner, er mer produktive enn innbyggere i land hvor tilliten er lav.

Tillitskapital kan bli den nye oljen

Verden står overfor en enorm omstilling de neste årene. Vi skal ut av pandemien, vi skal videre i et digitalt skifte og vi skal ikke minst over i et lavutslippssamfunn. I denne omstillingen vil tillit være helt avgjørende, og et potensielt konkurransefortrinn. Vi vet av historien at tillit har vært viktig for Norges utvikling. Vårt transparente samfunn og vår utvikling og forvaltning av våre naturressurser er veldig gode eksempler, det samme er vår håndtering av pandemien. Fortsetter myndigheter og næringsliv å gjøre seg fortjent til denne tilliten, kan vi definitivt argumentere for at vår tillitskapital kan bli den nye oljen.

Grunn til bekymring?

Samtidig er det tendenser i den globale undersøkelsen som vi skal være oppmerksomme på. Tilliten er under press i hele verden forårsaket av disruptjon på grunn av digitalisering, klimaendringer og pandemi, et stadig økende velstandsgap og økende polarisering. Kan vi fortsette å opprettholde vårt høye tillitsnivå i Norge i en tid hvor våre historiske demokratiske forbilder og samarbeidspartnere er i tillitsmessig forfall?

Vi ser tendenser også i Norge som over tid vil kunne undergrave tilliten. Vi ser eksempler fra det offentlige Norge der hvor mangel på åpenhet, et stadig mer populistisk ordskifte og opplevelsen av urettferdighet i samfunnet bidrar til å rive tilliten ned. Vi har eksempler på at aktører dømmes for korruption både i offentlig forvaltning og private selskaper.

I [Innbyggerundersøkelsen](#) utført av DFØ fra november mener rundt halv-

parten av de spurte at nepotisme, som å sette kjennskap eller relasjoner foran kompetanse ved utnevnelser, foregår i kommunene og staten, og fire av ti tror korruption skjer.

Heldigvis har tillitskapitalen i Norge vist seg å være svært motstandsdyktig. Samtidig tenker jeg vi ikke kan ta den for gitt, og minner alle med makt og myndighet på at enhver har et ansvar for å bygge tilliten i samfunnet.

Tilliten må være årvåken

Da de første revisjonsselskapene ble etablert på attenhundretallet i kjølvannet av den industrielle revolusjon, var formålet å bygge tillit mellom selskapene og deres interesser. Revisors penn ble tillitens viktigste verktøy. I dag er denne pennen viktigere enn noensinne for blant annet å sikre åpenhet, integritet og relevans i både finansiell og ikke-finansiell informasjon, bidra til et effektivt kapitalmarked og begrense korruption og hvitvasking. Revisor bidrar gjennom sitt samfunnoppdrag til at tilliten er årvåken, ikke blind. Revisors penn er med andre ord avgjørende for vår nasjonale tillitskapital og verdiskapning. På vei inn i den fjerde industrielle revolusjonen er revisor sitt ansvar bevisst og viktigere enn noen gang.

#stoltrevisor

Tips oss!

Støtter din revisjonsvirksomhet et godt formål – innen idrett, kultur eller veldedighet – eller har virksomheten eller en ansatt gjort noe annet som er verdt en notis i Revisjon og Regnskap? Send et par ord og gjerne et bilde til redaktør Alf Asklund (aa@revisorforeningen.no).

Revisorer støtter kultur, idrett og veldedig arbeid

Revisorer utfører ikke bare sitt samfunnsoppdrag gjennom revisjon. Mange revisorer støtter også organisasjoner som driver med kultur, idrett og veldedig arbeid. Vi tar gjerne inn en notis i Revisjon og Regnskap hvis din revisjonsvirksomhet gjør det.

Idrett og kultur

Vi har gjort noen søk på internett og finner for eksempel at Fram Revisjon, med hovedkontor i Elverum samt avdelingskontorer på Flisa og i Trysil, støtter en hel rekke idrettslag og enkeltpersoner som driver med idrett. Her snakker vi om alt fra håndball, fotball, friidrett til skyting og motorsport. Fram Revisjon støtter også Elverum barnemusikkteater.

BDO heier også på lokalsamfunnet i Drammensregionen (og mange andre plasser). I Drammensområdet støtter de blant annet: Strømsgodset, Skisprinten, Vibeke Skofteruds minneløp, Kristine Stavås Skistad og Kongsberg Innovasjon (samarbeidspartner).

Veldedig arbeid

Pergus i Trondheim skriver at de ønsker å være en støttespiller til lokalmiljøene som satser på økt kvalitet og trivsel for de unge rundt om i Trondheim. I fjor var de sponsor for Flatås ILs julecup 2021 (som dessverre ble avlyst grunnet pandemien) og skolejogg til inntekt for SOS-barnebyer.

Utallige revisjonsselskaper har nok støttet veldedige organisasjoner i forbindelse med julen, uten at vi har noen oversikt over hvem dette gjelder. Vi kan imidlertid nevne RSM Norge og Korslund AS.

RSM Norge har en tradisjon med å gi julegave til veldedige formål og de

Fram Revisjon støtter blant annet Strandbygda IL.

ansatte stemte denne gangen frem Barnekreftforeningen – en frivillig, landsdekkende organisasjon som drives av foreldre som har eller har hatt barn med kreft. Deres visjon er å bekjempe barnekreft og gi familier støtten de trenger.

Det frittstående revisjons- og rådgivningsfirmaet Korslund AS, med tilhold i Arendal, valgte i 2021 å gi 50 middager til «Gled en som gruer seg til jul i regi av Kirkens Bymisjon Arendal. Vi

gen ga 35 000 kroner til Kreftforeningen, etter en avstemming blant de ansatte.

Til oss alle

Nevne må vi at PwC også i år ga en gave til oss alle i form av en [artistkalender](#). Til fjorårets artistkalender hadde de invitert 12 kjente og kjære artister til å samarbeide med 12 nykommere de har tro på og ønske om å løfte frem.

På flyttefot

PwC trenger større lokaler og har leid 3843 kvadratmeter av Wahl Eiendom i Dronning Eufemias gate 42.

– PwC vokser i Oslo. I høst tok vi imot 222 nyutdannede i hele landet, og de neste årene skal vi vokse ytterligere. Vi får derfor et økende behov for kontorplasser og møterom. Med denne utvidelsen får vi nå to store baser i henholdsvis Dronning Eufemias gate 42 og i nummer 71 rett på andre siden av gaten, sier kommunikasjonsdirektør i PwC, Rune Jevne Sjøhelle, til bladet Næringseiendom (www.ne.no)

Fra og med 14. januar 2022 er **Berge & Lundal Revisjonsselskap** å finne i Tordenskiolds gate 8–10 i nyoppussede og eksklusive lokaler.

16. desember flyttet RSM avdeling Oslo til nye og moderne lokaler i VIA Vika. VIA er et nytt kvartal i Vika, like ved det nye Nasjonalmuseet, Aker Brygge, Solli plass og Nationaltheatret stasjon. Besøksadressen endres til Ruseløkkveien 30, 0251 Oslo, mens postadresse og telefonnummer er uendret.

Kjøp/salg/sammenslåinger

PwC Accounting solgt til Aider

PwC selger seg ut av regnskap. PwC Accounting omsatte i 2021 for 140 millioner kroner.

Kjøper er **Aider**, som i 2019 ble startet av tidligere leder for regnskap i BDO, Andreas Vik og Knut Grotli. Grotli er tidligere adm. direktør i PwC og viseadm. direktør i BDO.

Selskapet forventer å omsette for 600 millioner og sysselsette 500 i 2022.

Adm. direktør i PwC, Leif Arne Jensen, sier til Finansavisen at salget er et ledd i en evaluering av selskapets totale tjenesteporfølje.

PwC kjøper Senter for Ledelse

PwC kjøper det trondheimsbaserte konsulent selskapet Senter for Ledelse (SFL), og styrker seg dermed innen organisasjonspsykologi. Senter for Ledelse har i over 20 år bistått private og offentlige virksomheter med lederrutvikling fra et psykologisk perspektiv. Majoriteten av selskapets ansatte har hele veien vært kliniske psykologer. Dette ifølge **Dagens perspektiv**.

– Oppkjøpet er en stor anerkjennelse av den unike kompetansen Senter for Ledelse besitter og i tråd med PwCs nye globale strategi. I Norge skal vi ansette 1000 nye personer de neste fem årene, sier administrerende direktør i PwC, Leif Arne Jensen.

BDO satser videre i Drammen

BDO gikk fra 1. januar inn som eier av den lokale regnskapsbedriften Rockstad Regnskap og Data AS. Ledelse og ansatte fra begge selskaper vil fra nyttår samlokaliseres i BDO sine lokaler på Bragernes Torg.

På bildet: Daglig leder Elena Alexandra Rockstad, Rockstad Regnskap og Data og Anders Nordahl, leder for BDO Regnskap i Buskerud.

– Sammen skal vi nå bygge en robust og solid enhet som vil gi kundene i begge selskaper økt kompetanse tilgang og et mer komplett tjenestetilbud innen regnskapstjenester og rådgivning i regionen. Etter oppkjøpet vil vi være 20 mennesker på regnskap og dermed totalt 60 dyktige rådgivere, sier Anders Nordahl, leder for BDO Regnskap i Buskerud.

LUNCH

RG Regnskap, med Endre Engen i spissen, har solgt seg inn i Snøhettagruppen, som ledes av Paul Ulheim. Selskapet har dermed fått et større fagmiljø i ryggen. Endre Engen har drevet et revisjonskontor i Revisorgruppen på Åndalsnes siden 2002. Etter hvert begynte de også med regnskapsføring og for noen få år siden, splittet de dette i to selskaper og dannet RG regnskap. Dette ifølge [Åndalsnes avis](#).

Styrker landbruksatsingen i Valdres og Hallingdal

SpareBank 1 Regnskapshuset ValHall AS og Fagernes Økonomiservice AS inngår samarbeid og styrker satsingen mot landbrukskunder i de to dalførene, ifølge en pressemelding.

SpareBank 1 Regnskapshuset ValHall AS har over femti ansatte i Valdres og Hallingdal. Når de nå får med seg Ole-Arne Fuglien og hans ni ansatte i

Fagernes Økonomiservice AS, styrker de laget ytterligere.

– Ønsket vårt er at dette vil føre til enda bedre rådgivning for alle våre kunder. Særlig vil vi nå få en ekstra satsing på landbrukskundene våre da Fagernes Økonomiservice AS har spisskompetanse innen landbruksregnskap og rådgivning overfor landbruket, sier han.

Ole-Arne Fuglien etablerte Fagernes Økonomiservice i 1991. Bedriften har kunder over hele Valdres, med landbruk som den største gruppa, men med kunder i mange bransjer.

BDO og Account-IT satser sammen i Tromsø

BDO AS har nylig inngått en avtale om å slå seg sammen med Account-IT AS med virkning fra 1. januar 2022. Ledelse og ansatte fra begge selskaper vil fra det tidspunktet samlokaliseres i BDO sine lokaler i Kystens Hus i Tromsø.

På bildet er Knut Oscar Fleten, Adm. direktør i SpareBank 1 Hallingdal Valdres (f.v), Ole-Arne Fuglien fra Fagernes Økonomiservice AS og Steffen Skolseg daglig leder i SpareBank 1 Regnskapshuset ValHall.

Deloitte-advokat blir første kvinnelige OBOS-dommer

Advokatfullmektig Emilie Rodahl Torkelsen er blitt utpekt som en av hoveddommerne i den nest øverste divisjonen i norsk herrefotball.

Det ble klart da Norges Fotballforbund kunngjorde rankingen på dommerne for neste år. Der ble Emilie Rodahl Torkelsen rangert som ny hoveddommer i OBOS. Tidligere har det kun vært kvinnelige assistentdommere på dette nivået. Det var for øvrig også en jurist, nærmere bestemt Elisabeth Thoresen i Oslo kommune som rykket oppover i år, og da faktisk helt opp til Eliteserien, der hun skal være assistentdommer. Dette ifølge rett24.no.

Torkelsen er til daglig advokatfullmektig i Deloitte, med digitalisering, personvern og arbeidsrett som hovedområder. Torkelsen har vært i Deloitte siden hun var ferdig utdannet som jurist i 2018.

Emilie Rodahl Torkelsen i midten av bildet (Elisabeth Thoresen nevnt i saken er til venstre).

Revisorforeningen mener

Støtter foreslatt regnskapsstandard om delårsregnskap
 Revisorforeningen støtter at Norsk Regnskapsstiftelse (NRS) utgir en ny norsk [regnskapsstandard om delårsregnskap](#). Det er identifisert et behov for veiledning om hva delårsregnskapene på Euronext Growth skal inneholde.¹

Vil omgjøre særskattesystemet til en kontantstrømskatt
 I en høring om omlegging av petroleumskattelovgivningen støtter Revisorforeningen forslaget om å gjøre om [særskattesystemet](#) til en kontantstrømskatt.²

Støtter endringer i reglene for grenseoverskridende fusjon, fusjon og aksjebytte

I en høring om grenseoverskridende omorganiseringer støtter Revisorforeningen forslaget til endringer i reglene for [grenseoverskridende fusjon, fusjon og aksjebytte](#).³

Støtter begrepsendringer relatert til revisors signatur

Revisorforeningen støtter [forslaget](#) om å endre begreper som fastsetter krav til revisors signatur, for å samsvare med den nye skattemeldingen. Revisors materielle plikter og ansvar skal være uendret etter gjennomføringen av begrepsendringene i lov og forskrift.⁴

Vil beholde nåværende terskelverdier for revisjonsplikt

Næringsdepartementet, under den tidligere næringsministren, foreslo i august å øke terskelverdiene for fravalg av revisjon. Revisorforeningen mener at det riktige nå vil være å [beholde terskelverdiene](#) for revisjonsplikt uendret.⁵

Sverige vurderer å gjeninnføre revisjonsplikten for små foretak

Det skal utredes å gjeninnføre revisjonsplikten i Sverige og den svenska justisministeren Morgan Johansson (S) [har på svensk TV sagt](#): «Jag är beredd att gå vidare med att återinföra revisionsplikt för de små bolagen så vi får stopp på fusk och fiffel i den här sektorn».⁶

Oppdatert veileding pensjonsforutsetninger

Norsk Regnskapsstiftelse har oppdatert veileddningen med tall pr. 31. desember 2021. Veiledende forutsetninger for diskonteringsrenten er endret fra 1,5 % pr. 31. august 2021 til 1,9 % pr. 31. desember 2021 basert på foretaksobligasjoner (OMF) og fra 1,1 % til 1,6 % basert på statsobligasjoner. Veileddningen er tilgjengelig på www.regnskapsstiftelsen.no

¹ revisorforeningen.no/fag/nyheter/foreslatt-regnskapsstandard-om-delarsregnskap/

² [www.revisorforeningen.no/fag/nyheter/horing-om-omlegging-av-petroleumsskattelovgivningen/](http://revisorforeningen.no/fag/nyheter/horing-om-omlegging-av-petroleumsskattelovgivningen/)

³ <https://revisorforeningen.no/fag/nyheter/horing-om-omlegging-av-petroleumsskattelovgivningen/>

⁴ <https://revisorforeningen.no/fag/nyheter/horingssvar-revisors-signatur-i-ny-skattemelding/>

⁵ <https://revisorforeningen.no/fag/nyheter/oppjustering-av-revisjonspliktgrensen/>

⁶ <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/etter-jattebedragerierna-regeringen-vill-skarpa-kontrollen-av-sma-foretag>

Bisnode – temperaturmåler

www.bisnode.no

	Siste måned	Nest siste måned	Endring	Sml. med 1 år tilbake	Endring
Konkurs	500	420	19,0 %	548	-8,8 %
Tvangsavvikling	122	125	-2,4 %	73	67,1 %
Nyregistreringer	35 370	26 220	34,9 %	38 038	-7,0 %
Antall anmerkninger	1 945 713	1 943 111	0,1 %	1 965 257	-1,0 %
– Personer m/anmerkninger	264 503	268 621	-1,5 %	272 990	-3,1 %
– Foretak m/anmerkninger	58 716	57 415	2,3 %	57 487	2,1 %

Siste måned= 30.11.21-25.01.22 Nest siste måned= 21.10.21-29.11.21 1 år tilbake= 30.11.20-25.01.21

Kilde: Bisnode

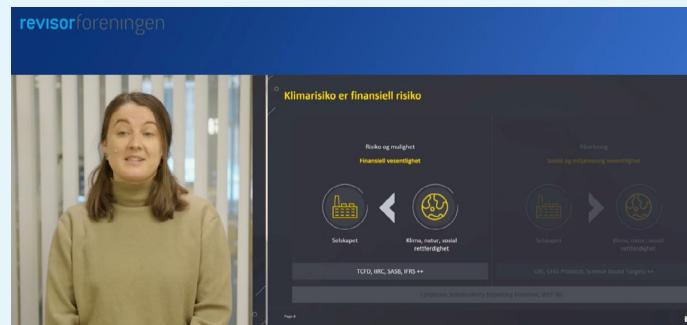
Hvordan små og mellomstore bedrifter skal forholde seg til bærekraft

18. januar arrangerte Revisorforeningen og European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) et webinar om temaet SMB og bærekraft for å informere blant annet om lovgivning, standardsetting og revisors rolle i det grønne skiftet.

Hilde Nordbø fra Handelsbanken gikk igjennom hva bankene jobber med i det grønne skiftet og hvilke krav de stiller for å opprettholde finansieringen.

Ordskiftet omkring bærekraft har modnet i løpet av de siste årene og blir stadig mer konkret. Med EUs direktivforslag Corporate Sustainable Reporting Directive (CSRD) skal også SMBer omfattes av kommende regulering knyttet til opplysninger om bærekraft. Hva innebærer det, og hvilke praktiske konsekvenser får det for en liten bedriftseier og deres revisor?

Yvonne Fadnes forklarte at klimarisiko bør behandles som en finansiell risiko allerede i dag.

På webinaret 18. januar fikk deltagerne vite mer om:

- Hvilke områder blir lovregulert gjennom direktivforslaget CSRD?
- Hvordan foregår standardsettingen i EFRAG og hvilke temaer har man fokus på?
- Hvilke praktiske konsekvenser har økte krav til bærekraft for en liten bedrift?
- Hvordan skal man forholde seg til klimarisiko? Fysisk risiko og overgangsrisiko?
- Hvordan skal man opprettholde finansiering fra banker som selv opplever økt regulering rundt sin egen utlånsportefølje?
- Norsk regulering og annen lovgivning som Åpenhetsloven og taksonomien.
- Bærekraft i verdikjeden.

- Hva er revisors rolle i det grønne skiftet og hva vil Revisorforeningen gjøre med det?

EFRAG har fått oppdraget med å utvikle standarder for bærekraftsrapportering for Europa og direktivforslaget CSRD er EØS-relevant. Det kommer dermed også til Norge. Mens man venter på at bærekraftsrapportering blir lovpålagt, ønsket Revisorforeningen og EFRAG å gå i dybden på hvordan EFRAG utvikler aktuelle standarder på et område som aldri har vært regulert i samme skala og som ikke tidligere har vært like relevant for SMB-er.

Vil få egen standard

Små og mellomstore bedrifter vil med CSRD få sin egen standard for bærekraftsrapportering. Samtidig merker SMB-er at de praktiske kravene rundt opplysninger om driften og selskapet øker. Bærekraftig drift stilles som krav og dette merkes blant annet i anbudsrunder, mer omfattende krav fra banker og økte krav til innsikt og transparens i verdikjeden. Klimarisiko bør behandles som finansiell risiko og er også noe Finanstilsynet vil ha fokus på i sine tematilsyn for 2021.

En tretrinns veiledning for revisor og kunde

Revisors rolle var en gjennomgående tråd i webinaret og det ble også presentert en tre-trinns veiledning som revisor og kunden kan bruke til å orientere seg rundt temaet. Bankene er en pådriver for at kundene skal rapportere om bærekraft. Dette er nødvendig for bankenes egen rapportering og vil påvirke lånevilkår mv. for bankens kunder. Webinaret er tilgjengelig på [Revisorforeningens hjemmesider](#) og er gratis å se.

De som holdt de mange og interessante innleggene på webinaret var:

Saskia Slomp fra EFRAG gikk igjennom hvordan man jobber med standardsetting i Europa.

Carl-Emil Akselberg i Revisorforeningen, seniorkonsulent i CCaSS EY Yvonne Fadnes og Head of Sustainability Hilde Nordbø fra Handelsbanken.

Endringer i NRS 8 GRS for små foretak for regnskapsåret 2021

NRS 8 *God regnskapsskikk for små foretak* er oppdatert som følge av forenklinger i notekravene for små foretak i regnskapsloven. Bakgrunnen for reduserte noteckrav i regnskapsloven er endringer i regnskapsdirektivet som Norge er forpliktet til å implementere i norsk lovgivning som følge av EØS-avtalen. Les mer om endringene på www.regnskapsstiftelsen.no.

Betalingsutsettelse for skatt og avgift som følge av koronasituasjonen

Som følge av de nye koronarestriksjonene, er betalingsfristen 31. desember 2021 utsatt til 31. mars 2022.

Den midlertidige ordningen med betalingsutsettelse på grunn av koronasituasjonen er ikke forlenget etter 30. juni 2021. Krav som var utsatt til 30. juni ble automatisk tilbuddt en avdragsordning med oppstart i oktober.

Som følge av de nye koronarestriksjonene fra desember 2021, er betalingsfristen 31. desember 2021 utsatt til 31. mars 2022. Betalingsfristene for de etterfølgende avdragene blir tilsvarende forskjøvet med tre måneder, slik at siste avdrag blir 30. desember 2022.

Du trenger ikke å henvende deg til Skatteetaten om dette. Du vil få tilsendt betalingsinformasjon når ny betalingsfrist nærmer seg.

Taksonomiforordningen er vedtatt som norsk lov

Europakommisjonen har nå gitt veiledering til hvordan selskapene skal rapportere. Les mer på revisorforeningen.no

Slik søker du om revisorregisternummer

Revisorer som skal undertegne revisjonsberetninger eller revisorbekreftelser, må ha revisorregisternummer.

Du som skal søke om revisorregisternummer, finner nyttig informasjon

Schjøtt-Pedersen ny riksrevisor

Stortinget har valgt Karl Eirik Schjøtt-Pedersen til riksrevisor og leder av Riksrevisjonen. Vi gratulerer og ser frem til fortsatt godt samarbeid!

Nyutnevnt riksrevisor Karl Eirik Schjøtt-Pedersen og adm. direktør Karen Kvalevåg. Her fra Forenklingskonferansen 2021.

på Finanstilsynets nettsider om [hva som skal til for å få revisorregisternummer](#).

Er du usikker på om du er revisor med eller uten revisorregisternummer? Det finner du ut om du søker på navnet ditt i [Finanstilsynets virksomhetsregister](#).

Søknaden sendes Finanstilsynet via Altinn-skjemaet KRT-1019.

Viktig om deltakerbekreftelser

Etterutdanningstimer som er fullført gjennom strukturert opplæring (etterutdanningskurs), skal være dokumentert med deltakerbekreftelse fra kursarrangøren. Hvis du er medlem i Revisorforeningen og/eller abонnerer på Rekomp, slipper du å samle sammen kursbevisene du har fått fra oss fortløpende. Når du er pålogget på revisorforeningen.no, gå til kursplanleggeren >[Historikk](#), og last ned Kursrapporten fra Revisorforeningen. Den kvalifiserer som deltakerbekreftelse for alle kursene du har tatt hos oss i den valgte perioden.

Fristen for å søke om revisorregisternummer

- Innen 31.12.2023 hvis du skal beholde revisortittelen din etter utgangen av 2023 (ellers blir titte-

len deponert, og du kan ikke bruke tittelen).

- I god tid før du skal påta deg revisjonsoppdrag eller bekreftelsesoppdrag. Du kan ikke påta deg oppdrag før du er tildelt revisorregisternummer fra Finanstilsynet.

Klimarisiko og bærekraftsrapportering i fokus hos Finanstilsynet

Finanstilsynet vil fokusere på sammenheng mellom årsregnskapet og ikke-finansiell informasjon og da spesielt vesentlighetsvurderinger knyttet til klimarisiko. Viktige vurderinger og kilder til estimeringsusikkerhet rundt klimarisiko bør fremkomme spesifikt.

De planlegger også temabasert gjennomgang av utvalgte foretaks informasjon om klimaforhold i årsrapporter for 2021, hvor revisors beretning om vurdering av vesentlig klimarisiko og kilder til estimeringsusikkerhet av klimarisiko vil være en del av gjennomgangen.

Tematilsyn – revisjonsutvalg og revisors vesentlighetsgrenser

Finanstilsynet har hatt et tematilsyn om revisors vesentlighetsgrenser benyttet ved revisjonen for et utvalg av fore-

tak av allmenn interesse og revisjonsutvalgenes forhold til vesentlighetsgrenser. Les mer om dette på [revisorforeningen.no](#).

Eksempelsamling etter ny revisorlov

Eksempelsamlingen for revisjonsberetninger er nå oppdatert etter kravene i ny revisorlov. Eksempelsamlingen dekker revisjon av årsregnskap for regnskapsår som starter 1. januar 2021 eller senere.

Det er verdt å merke seg at uttalelsen om registrering og dokumentasjon nå er tatt ut. I tillegg er delen om øvrig informasjon etter ISA 720 og kravene til uttalelse om årsberetning slått sammen til én del.

Veileding om revisors aksept og fortsettelse av revisjonsoppdrag

Finanstilsynet har utgitt rundskriv som gir generell veileding om hva tilsynet legger til grunn ved oppfølgingen av revisors aksept- og fortsettelse-svurderinger. Veiledingen finnes på [finanstilsynet.no](#).

Tematilsynsrapport hvitaskingsloven

Finanstilsynets rapport fra tematilsynet med revisjons- og regnskapsførerforetaks etterlevelse av pliktene i hvitaskingsloven er nå publisert. Tematilsynet ble gjennomført i 2020 og 2021.

Tematilsynsrapporten gir en oppsummerende oversikt over Finanstilsynets funn i tematilsynet. Tilsynsrapportene fra de stedlige tilsynene blir publisert på Finanstilsynets nettsted. Les mer på [revisorforeningen.no](#).

Hvitaskingspakken er oppdatert

Oppdateringen skal ivareta de forholde ne som har kommet frem i forbindelse med tematilsynet med etterlevelsen av hvitaskingsloven og den dialogen vi har hatt med Finanstilsynet i den forbindelsen. Les mer på [revisorforeningen.no](#).

Eksempel «Uttalelse om etterlevelse av forskrift om elektronisk rapporteringsformat (ESEF)»

Revisjonskomiteen i Revisorforeningen har utarbeidet et eksempel på uttalelse i revisjonsberetningen om etterlevelse av forskrift om elektronisk rapporteringsformat (ESEF). Les mer på [revisorforeningen.no](#).

Høring oversettelse av ISRS 4400 (revidert)

ISRS 4400 (revidert) er nå oversatt og utkastet sendes på høring med frist for svar den 31.01. Revisjonskomiteen ber om at skriftlige kommentarer til formuleringer i forslaget, forholdet til norsk lovgivning, etc. sendes til ruben.bjerketveit@revisorforeningen.no innen 31.01.22. Les mer på [revisorforeningen.no](#).

Eksempel «Uavhengig revisors attestasjonsuttalelse om rapport om lønn og annen godtgjørelse til ledende personer»

Revisjonskomiteen i Revisorforeningen har utarbeidet et eksempel på en attestasjonsuttalelse etter ISAE 3000 om rapport om lønn og annen godtgjørelse til ledende personer (lønnsrapporten). Les mer på [revisorforeningen.no](#).

Utkontraktering i revisjonsforetak – ekstern drift av IKT-systemer mv.

Finanstilsynet har oppdatert sin veileding om utkontraktering i nytt rundskriv nr. 7/2021. Her får du en oversikt over det nye rundskrivet og betydningen for revisjonsforetak. Les mer på [revisorforeningen.no](#).

Kreditfradrag og inntektsfradrag kan kombineres

Finansdepartementet har foretatt en fornyet vurdering av adgangen til å kombinere kreditfradrag og inntektsfradrag for skatt betalt i utlandet.

Departementet har etter en ny vurdering kommet til at skattyter i samme inntektsår kan kombinere kreditfradrag og inntektsfradrag innenfor samme inntektskategori, så lenge det ikke kreves fradrag etter flere regelsett for samme skatobeløp.

Adgangen til å kombinere kreditfradrag og inntektsfradrag, gjelder både for inntekter fra ulike land og inntekter fra ulike kilder fra samme land. Departementet fastholder at reglene ikke kan kombineres slik at det kreves kreditfradrag innenfor rammen av maksimal kredit og inntektsfradrag for den delen av den utenlandske skatten som ikke dekkes av kreditfradraget.

Et inntektsfradrag for skatt som er betalt i utlandet, vil redusere norsk skatt på samlet skattepliktig inntekt og dermed også maksimalt kreditfradrag, jf. skatteloven § 16-21 første ledd. Inntekten som knytter seg til dette fradraget, skal ikke tas med i utenlandsinntekten ved beregningen av maksimalt kreditfradrag.

Økt skatt på høye inntekter og formue etter budsjettforliket

Det innføres et nytt trinn i trinnskatten på 17,4 % for inntekter over to millioner kroner og i formuesskatten på 1,1 % på formue over 20 millioner kroner. I tillegg reverseres deler av innstrammingen i firmabilbeskatningen av el-biler og verdettingsrabatten på aksjer, andeler og driftsmidler reduseres til 25 %.

Dette er skatte- og avgiftsendringene i budsjettforliket som ble inngått 29. november 2021:

Trinnskatten

- Økt sats i trinnskattens trinn 3 fra 13,3 til 13,4 %
- Økt sats i trinnskattens trinn 4 fra 16,3 til 16,4 %
- Redusert innslagspunkt i trinn 3 fra 651 250 kr til 643 800 kr
- Redusert innslagspunkt i trinn 4 fra 1 052 250 kr til 969 200 kr
- Nytt trinn 5 på 17,4 % fra 2 000 000 kr

Formuesskatt

- Nytt trinn i formuesskatten for formue over 20 mill. kroner, sats: 1,10 %
- Økt verdsetting av aksjer og driftsmidler til 75 %
- Økt bunnfradrag i formuesskatten til 1 700 000 kr

El-bil

- Firmabilbeskatning av el-bil settes til 80 % av listepris
- Redusert omregistreringsavgift elbiler – 25 prosent sats

Annet

- Økt fradrag Nord-Troms og Finnmark fra 18 100 til 20 000 kr
- Økt frikortgrense fra 60 000 til 65 000 kroner
- Redusert trygdeavgift på lønn/trygd fra 8,1 til 8,0 %
- Redusert trygdeavgift næringsinntekt fra 11,3 til 11,2 %

Avgifter

- CO₂-komponent engangavgift varebiler settes til 30 % av personbil
- Kompensasjon i veibruksavgift på bensin settes til 50 %
- Kompensasjon i veibruksavgift på mineralolje settes til 50 %
- Reduksjon i trafikkforsikringsavgiften
- Reduksjon i vektaarsavgiften

Ansattes kjøp av aksjer til underpris

Skattedirektoratet har avgitt en prinsipputtalelse (1. januar 2022) om tildeling av aksjer til underpris der kjøpesum og salgssum beregnes etter de samme prinsippene og dette er lavere enn markedspris.

Les mer på revisorforeningen.no

Gaveoverføring av aksjer til stiftelse

Giver beskattes for gevinst hvis øvrige aksjonærer benytter forkjøpsretten for aksjer som overføres som gave til en stiftelse.

Det var konklusjonen i en bindende forhåndsstuttalelse (BFU 10/2021) fra

Skattedirektoratet. Les mer på revisorforeningen.no

Ingen reduksjon av saksbehandlingstiden i Foretaksregisteret

Det blir ikke satt inn nye tiltak for å redusere saksbehandlingstiden i Foretaksregisteret, er svaret på Revisorforeningens anmodning til Nærings- og fiskeridepartementet.

Noen endringer i aksjelovene fra nyttår

De fleste av endringene gjelder for allmennaksjeselskaper (ASA).

Fra 1. januar 2022 skal børsnoterte selskaper offentliggjøre deltagere på generalforsamlingen, og visse allmennaksjeselskaper kan kommunisere digitalt med sine aksjeeiere.

I tillegg trer enkelte mindre andre endringer i kraft fra samme dato.

Nye regler om aksjebok, aksjeeierregister og informasjon om aksjeeiere og deltakelse på generalforsamling

Reglene innebærer blant annet språklig endringer i beskrivelsen av hva aksjeboken og aksjeeierregisteret skal inneholde. Det innføres også krav om at digital adresse skal legges til i aksjeeierregisteret. Denne skal ikke gis ut ved innsyn i aksjeeierregisteret. Merk at kravet om periodisk offentliggjøring av aksjeeiere ikke trer i kraft ved nyttår, men må fastsettes i forskrift.

Fra nyttår skal selskaper med aksjer tatt opp til handel på regulert marked offentliggjøre hvilke aksjeeiere som har deltatt på generalforsamlingen. Offentliggjøringen skal skje på selskapets

Fra 1. januar 2022 skal børsnoterte selskaper offentliggjøre deltagere på generalforsamlingen, og visse allmennaksjeselskaper kan kommunisere digitalt med sine aksjeeiere.

internettlelse innen 15 dager etter generalforsamlingen. Oversikten skal vise hvilke aksjeeiere som deltar, enten selv eller ved fullmektig, og hvor mange aksjer og stemmer hver av dem representerer. Det er ikke krav om at selskapene offentliggjør noen annen informasjon enn denne.

Fra nyttår ble også regelen om at noterte selskaper i visse tilfeller kan ha to ukers innkallingsfrist fjernet.

Endringer i aksjeloven § 4-5 og i allmennaksjeloven § 4-4 andre og tredje ledd, § 4-5 første, tredje, fjerde og femte ledd, og § 5-11b.

Nye regler om kommunikasjon med aksjeeiere i allmennaksjeselskaper

Allmennaksjeselskaper, som ikke er omfattet av verdipapirhandelova, kan fra nyttår av benytte elektronisk kommunikasjon uten samtykke fra aksjeeiere. Det er krav om at styret informerer aksjeeierne i rimelig tid før ny kommunikasjonsmåte tas i bruk.

Endringer i allmennaksjeloven § 1-7, oppheving av § 18-5.

Ny regel om fristberegning

Allmennaksjeloven oppdateres med tydeligere regler for hvordan man skal beregne antall virkedager når loven setter frister.

Endringer i allmennaksjeloven § 18-4.

Andre endringer

For resterende deler av endringsloven er det behov for nærmere vurdering og utredning for å kunne fastsette dato for ikrafttredelse. Blant annet må det vurderes hvilke tekniske tilpasninger som bør gjennomføres av aktørene før de resterende endringene trer i kraft.

Kompensasjonsordningen for næringslivet

Regjeringen la frem de økonomiske støtteordningene i en [proposisjon for Stortinget 14. januar](#). De forskjellige støtteordningene endres til stadighet, og vi henviser til www.revisorforeningen.no for oppdatert informasjon.

Kommunikasjonssjef
Stephen Bråthen
Den norske Revisorforening

Medlemsfordeler

Som medlem i Revisorforeningen har du og ditt firma tilgang til en rekke fordeler.

Medlemsfordeler for deg personlig

- Danske bank – gunstige vilkår
- Jbf Bank og forsikring
- BMW og Mini – rabatt bilkjøp/leasing
- Helseforsikring – Storebrand
- Faglig informasjon – nettsiden, nyhetsbrev, veiledninger mv.
- Veilederingstjenesten – alle fagområder på nett, svar innen 1–2 arbeidsdager
- Revisjon og Regnskap
- Brilleland – gunstige rabatter
- Haugenbok.no – opp til 15 % rabatt
- Rabatt på kurs
- ReKomp kursabonnement

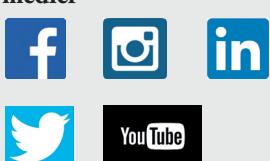
Medlemsfordeler for firmaet

- Danske Bank – gunstige vilkår
- Tjenestepensjon – Storebrand
- Kollektiv ansvarsforsikring – Tryg
- Helseforsikring – Storebrand
- BMW og Mini – rabatt bilkjøp/leasing
- Digitale verktøy – 24SevenOffice, BT360, Simployer, Bisnode SmartCheck, Purehelp Pro, Styreplan for Revisor, Proff Forvalt
- Telefoni og bredbånd – Telenor og Phonero
- Nettside/sosiale medier – bransjeløsning fra Idium
- ReKomp kursabonnement

Drift av virksomhet

- Etablering og drift av virksomhet
- Godkjenning/autorisasjon
- Tilsyn og kontroll
- Profilering av egen virksomhet
- Revisor i profesjonelle vanskeligheter

Følg Revisorforeningen på sosiale medier

Rekordmange gjennomførte og besto praktisk eksamen for revisorer

Hele 520 gjennomførte praktisk eksamen i 2021. Av disse fikk 506 bestått. Vi gratulerer!

– Det er bare utrolig flott at så mange gjennomfører praktisk eksamen og ønsker å bli statsautoriserte revisorer, sier adm. direktør Karen Kvalevåg i Revisorforeningen. Jeg vil gratulere alle dere som besto og som nå snart kan søke om godkjenning og gjøre karriere i en bransje med et så viktig samfunnsbidrag.

Det er første året Revisorforeningen har ansvaret for praktisk eksamen, og over dobbelt så mange gjennomførte i år sammenlignet med tidligere år.

Ny rådgiver i Revisorforeningen

Miriam Tvorg Johansen er ansatt som rådgiver i Revisorforeningen og tiltrådte stillingen i januar. Hun er statsautorisert revisor, 47 år og kommer fra BHL DA, hvor hun har jobbet som revisor på oppdrag i mange typer bransjer. Miriam har også erfaring fra Riksrevisjonen.

Oppdaterte sjekklistebilder

Revisorforeningen har publisert oppdaterte sjekklistebilder pr. 31.12.2021/01.01.2022. Sjekklistene er en av våre medlemsfordeler og er tilgjengelig for påloggede medlemmer. Les mer på revisorforeningen.no/sjekklistebilder

Ny forsikrings- og bankavtale for våre medlemmer

Revisorforeningens har inngått en avtale med Jbf bank og forsikring som gir våre medlemmer unik tilgang til svært gunstige privatforsikringer og banktjenester.

Revisorforeningens innboforsikring

Revisorforeningens innboforsikring et utviklet spesielt for medlemmene i Revisorforeningen. Du kan velge forsikringssum fra 500 000 kroner og opp til 3 000 000 kroner. Prisen bestemmes ut fra hvor du bor og forsikringssummen du velger.

Gunstige priser på private forsikringer og banktjenester

Jbf forsikring er et forsikringsselskap, kun for utvalgte kundegrupper. Som medlem i Revisorforeningen er du nå en del av denne eksklusive kundegruppen, noe som betyr at du kan kjøpe forsikringer til markedsledende betingelser.

Revisorforeningens medlemmer tilbys konkurransedyktige betingelser på dagligbank, lån og sparing gjennom Jbf bank. Jbf bank er en sparebank i Eikalliansen.

Opprett uforpliktende kundeforhold – sjekk deretter prisene

På nettsidene hos Jbf må du først opprette et uforpliktende kundeforhold før du får sjekket medlemsprisen på nett. Mer informasjon om avtalen finner du på: <https://revisorforeningen.no/jbf>

Lønnsstatistikk for revisorer

For at du lettere skal kunne finne frem relevante tall om lønnsnivå for revisorer, har vi laget en lønnsstatistikk i PowerBI. Her kan du selv filtrere på ulike parametere som region, bransje, firmastørrelse, stillingsnivå, år for godkjenning, alder og kjønn. Statistikken for revisorer er basert på bransjeundersøkelsen for 2021.

Du må være innlogget som medlem for å få tilgang til statistikken på [revisorforeningen.no](#)

Nordisk og europeisk revisorsamarbeid

De norske representantene i Accountancy Europe (ACE) har møtt generalsekretær Helene Agélie i Nordisk Revisorforbund (NRF) for å diskutere styrking av det nordiske samarbeidet i den europeiske revisorforeningen.

Revisorforeningen deltar i utvalgte arbeidsgrupper i ACE. Når de nordiske representantene er samstemte og opptrer samlet, vil man ha betydelig innflytelse på diskusjonene. For Norge, som ikke er medlem av EU, vil påvirkning på ACEs standpunkter være viktig for å fremme norske standpunkter.

Det etableres nå bedre rutiner for nordisk samarbeid forut for og under møtene i Accountancy Europe.

EU-reform av selskapsrapporteringen – Accountancy Europe (ACE)

Seniorrådgiver Harald Brandsås har deltatt i møte i Corporate Reporting Policy Group (CRPG).

Gruppen diskuterte og ga bidrag til et svar på et forslag fra Europakommisjonen om reform av selskapsrapporteringen. Det foreligger foreløpig ikke konkrete forslag til endringer, men det er klare indikasjoner på strengere regler og mer tilsyn i lys av de siste års skandaler i Europa.

Gruppen diskuterte også oppfølgingen av forslaget til direktiv om bærekraft-rapportering fra saksordføreren i Euro-paparlamentet. ACE har skrevet til saksordføreren og fokusert på viktigheten av uavhengig attestasjon av bærekraftrapporteringen.

Skatt- og avgiftsdagene

Årets skatt- og avgiftsdager er avsluttet. Til sammen har over 800 fullført årets skatt- og avgiftsdager. Av disse har 541 deltatt digitalt og 259 fysisk.

Snart går startskuddet for revisjonsbransjens omdømmekampanje

Revisorforeningens styre har besluttet å gjennomføre en større kunnskaps- og omdømmekampanje for bransjen. Kampanjen er en viktig del av et lang-siktig arbeid for å endre holdningene til revisor og revisors arbeid. Formålet er å øke kunnskapen om revisjon og verdien av vårt bidrag til samfunnet og næringslivet.

Kryssord (se løsning side 66)

HOVED-STAD	FORBE-REDERES I DISSE DAGER	MIDLER TIL DEKNING	LEIREN (SOL-TØRKET)	OCEAN	
→		→			↓
	→		SØNN AV (IRSK)	ĀVIS	
KJ. TEGN SVOVEL		KLES-PLAGGET	ENTYPE INSTRUMENT		FISKE-VÆR I LOFOTEN
NAKEN MODELL			BLÅSER POPULÆRT	↓	
			→		INDISK LANDSBY
FOR-RET-NINGEN	AKSJDE-GEVINST	REP	BLØNST-ERSTAND ✓ RUSSISK ELV	ROMERTALL 500	LAND-TUNGE
GRUPPE MED ORGAN-ISMER			SKRAL-ROP-ING	↓	SPECIELL JAPANSK JERNBANE STASJON TYNNE UT
KIOSK		RÅ-DYR	SØR-AFRIK. FOR-FATTER	ARKADE FJERNT BULDER	GOLF-SLAG OVER-SE
SDARM	PUBLI-SERT			BRI-TISK ØY	↓
↓	EN "OLE"			FROSS-ET VANN	PLATT-FORM
FUNN-STED I CHILE	TIKKE INN		ELSK-VERDIG		KJENT SVING I TRAFIKKEN
				←	BILKJ, TEIN OG TER-RIKE

Om ofte stilte spørsmål

I denne spalten gjengis utvalgte spørsmål som er kommet til Revisorforeningens henvendelsessystem. Revisorforeningen har etter beste evne avgitt svar basert på de konkrete saksforhold, men påtar seg ikke rettslig ansvar for riktigheten, fullstendigheten eller anvendeligheten av de svar som er gjengitt.

Skattefunn og selskap i økonomiske vanskeligheter

Kategori: Skattefunn, skatt, foretakssrett, regnskap

Spørsmål: Et selskap søker om Skattefunn i mars (år 3). Årsregnskapet for foregående år (år 2) er ennå ikke avgjort. Sist avgjorte årsregnskap (år 1) viser en aksjekapital på én million kroner, en overkurs på to millioner kroner og et udekkeket tap på 1,8 millioner kroner. For år 2 kommer selskapets udekkekede tap til å reduseres med 0,1 million kroner. Selskapet er ikke del av et konsern.

Kan selskapet få Skattefunn?

Svar: Ja, men selskapet er avhengig av å avlegge årsregnskapet for år 2 eller sette opp en mellombalanse som viser at selskapet ikke er i økonomiske vanskeligheter. Årsregnskapet må være avgjort før forskningsrådets godkjenning. Det samme gjelder balansedato for en eventuell mellombalanse.

Årsregnskapet for foregående år

Søknad om Skattefunn basert på det sist avgjorte regnskapet før godkjenningstidspunktet er i dette tilfellet regnskapet for år 1.

Et selskap som har tapt mer enn halvparten av den tegnede kapitalen som følge av akkumulerete tap, er definert å være i økonomiske vanskeligheter etter forordning EU nr. 651/2014 artikkel 2 pkt. 18 og kan dermed ikke motta Skattefunn.

ESA har lagt til grunn at overkurs skal medregnes som tegnet kapital på samme måte som aksjekapital. Av Finansdepartementets brev av 30. oktober 2020 følger at med overkurs forstås overkurs som fremkommer fra det avgjorte årsregnskapet.

Basert på sist avgjorte årsregnskap (år 1) har selskapet tapt mer enn halvparten

av tegnet kapital, og oppfyller derfor ikke vilkårene for å få Skattefunn.

Årsregnskap for år 2

Selskapet kan beslutte å dekke det udekkekde tapet pr. 31.12 år 2 på 1,7 millioner kroner fra overkurs, jf. NRS 8 *God regnskapsskikk for små foretak* kapittel 5.5. Regnskapet vil da vise en aksjekapital på én million kroner, overkurs på 0,3 millioner kroner og ikke noe udekkekde tap. Selskapet kan på den måten unngå å bli ansett å være i økonomiske vanskeligheter ved å avlegge årsregnskapet for år 2.

Mellombalanse

Selskapet kan i stedet basere søknaden på en mellombalanse med balansedato før Forskningsrådets godkjennelse. I uttalelsen 30. oktober 2020 gikk ikke Finansdepartementet tilbake på det de skrev i uttalelsen 26. februar 2020:

«Endringer i bedriftens balanse, som inkluderer nedsetting av aksjekapital,

vil legges til grunn ved vurderingen. Hvis endringen ikke fremgår av siste avgjorte årsregnskap, må det utarbeides en mellombalanse som beskrevet over.»

En mellombalanse med balansedato før Forskningsrådets godkjenning som viser at tapet er dekket mot overkursen, vil innebære at den tegnede kapitalen er i behold. Det stilles ikke krav om at mellombalanse må godkjennes av revisor. Mellombalanse kan ha en balansedato bakover i tid.

Jobb og helse

I denne spalten vil medarbeidere i Bwell Norge AS komme med tips og besvare korte spørsmål om jobb og helse. Bwell har utviklet helsefremmende verktøy for å forebygge stress, øke aktivitet og redusere tretthet på arbeidsplassen. Bidraget i denne utgaven er utarbeidet av Pernille Henriksen Markussen, Helserådgiver & Ernæringsveileder Bwell Norge.

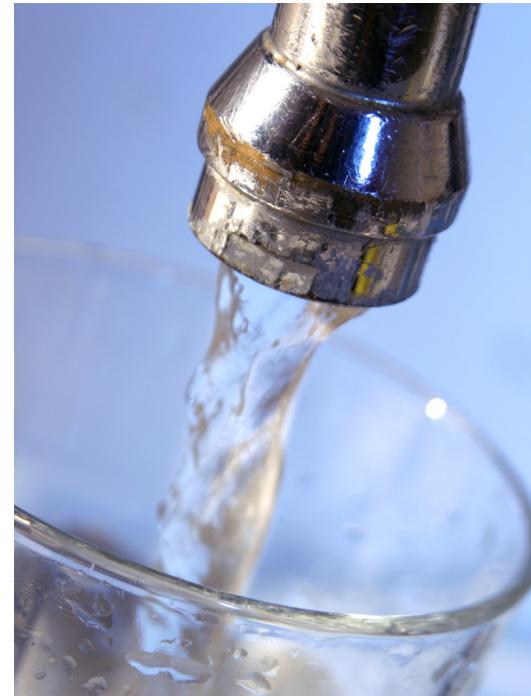
Riktig ernæring

Det du spiser og drikker, nærer du kroppen med. Kroppens byggelklosser kommer i form av kostholdet ditt. Å være bevisst hva du spiser, vil kunne gagne helsen og styrke immunforsvaret ditt.

1. Ha fokus på et variert kosthold
Det beste du kan gjøre for kroppen din er å berike den med frisk, god og variert mat. Spis mye grønnsaker, frukt og bær, grove kornprodukter og fisk, og ha et begrenset inntak av bearbeidet kjøtt, rødt kjøtt, salt og sukker.
2. Få en god energibalanse
En god balanse mellom hvor mye energi du inntar og hvor mye du forbruker er med på å redusere risikoen for helseproblemer. Begrens inntaket av mat og drikke med høyt energiinnhold og lite næring – slik som godteri, brus og andre sukkerrike mat- og drikkevarer. Hvis du

samtidig er regelmessig fysisk aktiv (minst 30 minutters aktivitet i moderat intensitet hver dag), bidrar du til å gi kroppen en jevn balanse.

3. De kjente «Fem om dagen»
Forsøk å spise minst fem porsjoner grønnsaker, frukt og bær hver dag. Tre porsjoner grønt og to porsjoner frukt er anbefalt. Jo sterkere farge på en grønnsak eller frukt, jo mer vitaminer og antioksidanter inneholder den gjerne. Boost ditt immunforsvar ved å velge de fargesterke ferske matvarene.
4. Velg vann som tørstedrikk
Drikk alltid vann når du er tørst. Kroppen består av nesten 80 % vann og er nødvendig for at alle kroppslike funksjoner skal fungere optimalt. Vann inneholder heller ingen kalorier, men kan smaksettes med sitron, lime eller friske bær!

Kroppen består av nesten 80 % vann og er nødvendig for at alle kroppslike funksjoner skal fungere optimalt.

Spør om arbeidsrett

Håkon Andreassen vil i denne spalten svare på spørsmål knyttet til arbeidsrett. Andreassen er advokat og partner i Advokatfirmaet Storeng, Beck & Due Lund (SBDL) AS. Han rådgir norske og utenlandske virksomheter, offentlige organer og kommuner, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, på individuell og kollektiv arbeidsrett, og prosederer saker for alminnelige domstoler og Arbeidsretten. Han er ofte benyttet som foreleser. Ev. spørsmål kan sendes: hakon.andreassen@sbdl.no

Å dekke behov for ekstra arbeidskraft

Spørsmål: Jeg driver en mellomstor virksomhet med relativt jevn oppdragsmengde, men selvsagt med visse variasjoner. Dette gjelder typisk i noen måneder etter årsskiftet, men det kan også forekomme ellers. Da har jeg behov for mer arbeidskraft enn bare mine egne faste ansatte. Hvilken frihet og fleksibilitet har jeg til å øke tilgangen på arbeidskraft på en sikker og fleksibel måte?

Svar: Du peker på utfordringer som er kjent for mange. Det finnes ikke noe fasitsvar for hva som er beste løsning for å øke arbeidskapasiteten midlertidig, og i tillegg er enkelte alternativer preget av en viss rettslig uklarhet.

Utnytt dine ansattes arbeidskraft optimalt

Aller først bør du være sikker på at du har utnyttet dine ansattes arbeidskraft optimalt. Det er tross alt vanlig med arbeidstimer godt utover alminnelig

arbeidstid i slik arbeidsintensive rapporteringsperioder. For ansatte som er fritt fra arbeidsmiljølovens arbeidstidsbegrensninger, er utfordringen å unngå å pålegge en uforsvarlig høy arbeidsbelastning, og å sikre et forsvarlig arbeidsmiljø. For de ansatte som derimot er omfattet av disse arbeidstidsbegrensningene, må du holde deg innenfor lovens og arbeidsavtalens grenser, men det kan være behov for å pålegge overtidsarbeid.

For å unngå problemstillinger rundt lovlighet og tillegg ved overtidsarbeid, kan du legge opp til såkalt gjennomsnittsberegning av arbeidstiden. Det innebærer kort fortalt at du innenfor korte, men forhåndsbestemte intervaller gjennomfører høyere daglig og ukentlig arbeidstid enn hva som følger av lovens normale regler, for deretter innenfor samme gjennomsnittsberegningsperiode å kompensere med tilsvarende lav daglig og ukentlig arbeidstid. Ved periodens slutt skal du (i gjennomsnitt) ha kommet under lovens normalregulering av arbeidstiden.

Det er viktig å huske at slik gjennomsnittsberegning er et unntak fra lovens hovedregel. For at det skal være lovlig, må det inngås særskilt avtale om det, enten med den ansatte selv eller gjennom tariffavtale. Praktisering av gjennomsnittsberegning uten slik forutgående lovlig avtale er ulovlig. Konsekvensen vil ofte være brudd på lovens arbeidstidsbestemmelser, som påpekes gjennom Arbeidstilsynets tilsyn og med tilhørende bøter e.l. I tillegg utløser det selvagt krav om overtidsbetaling. Gjennomføres det på lovlig og korrekt måte, vil det derimot utløse en fleksibilitet i din faste arbeidsstokk som ellers ikke ligger der, eller som ville måtte kompenseres med overtidstillegg.

Mange virksomheter fokuserer i stedet på å hente inn nye og/eller eksterne ressurser. De mest vanlige er å ansette

midlertidig, å leie inn arbeidskraft fra bemanningsbyrå eller fra annen virksomhet, eller å bruke underleverandører. Jeg antar at det siste er uaktuelt for dere.

Begrenset anledning til midlertidige ansettelse

Ettersom hovedregelen i Norge er fast ansettelse, er anledningen til midlertidig ansettelse begrenset til noen ganske snevre unntak. For variasjoner i arbeidsmengden, kan lovens unntaksregel om «arbeidets karakter» vurderes for å begrunne midlertidig ansettelse. Utfordringen er bestemmelsens vase kriterium og at lovligheten er tilsvarende lite forutberegnelig. Domstolenes praksis spriker og har tidvis tillatt midlertidig ansettelse ved typisk sesongarbeid, men som et utgangspunkt er loven ikke ment å åpne for midlertidighet ved sesongmessige svingninger. Dette er ment å kunne dekkes opp ved faste sesongstillingen i redusert stillingsstørrelse. I din virksomhet ville jeg nok si at det neppe er anledning ved slike sesongmessige arbeidstopper som dukker opp hvert år. Ved mer uforutsette arbeidstopper/behov kan det derimot være lovlig.

Fordelen med midlertidige ansettelse er at hvis partene er enige om lovligheten (også etter at kontrakten er løpt ut), avsluttes arbeidsforholdet av seg selv. Det gir med andre ord fleksibilitet og forutberegnelighet. Ulempen er at

det kan være vanskelig å vurdere sikert på forhånd om midlertidigheten er lovlig eller ikke, og at synet på dette kan endre seg i løpet av den midlertidige ansettelsen. Mener den ansatte at det likevel ikke var grunnlag for midlertidig ansettelse, kan vedkommende ende opp med å kreve fast ansettelse og/eller erstatning etter at arbeidsforholdet formelt er over.

Innleie av arbeidskraft – bemanningsbyrå/annen virksomhet

Et annet alternativ er innleie av arbeidskraft. Innleie av arbeidskraft fra såkalt bemanningsbyrå fremstår ofte som nærliggende og lettvint. Det er viktig å være oppmerksom på at det ikke er fri adgang til dette – det er bare lovlig i samme utstrekning som du kunne foretatt midlertidig ansettelse. Det må derfor gjøres en konkret vurdering av behovet, med mindre virksomheten er bundet av tariffavtale inngått med fagforening med såkalt innstillingssrett. For mange vil dette i praksis sette en stopper for innleie fra bemanningsbyrå. Hvis slik innleie skjer, men det er i strid med loven, kan den innleide kreve fast ansettelse.

Innleie kan også skje av faste ansatte fra annen virksomhet (som ikke har uteleie til formål). Her gjelder ingen tilsvarende begrensninger, den ansatte har tross alt et fast arbeidsforhold hos uteier å returnere til etter at uteien er avsluttet.

For å unngå problemstillinger rundt lovlighet og tillegg ved overtidsarbeid, kan du legge opp til såkalt gjennomsnittsberegning av arbeidstiden.

Avgiftsadvokaten svarer

Ivan Skjæveland er advokat og partner i Deloitte Advokatfirma og er spesialist på avgiftsrett. Han har prosedert en rekke skatte- og avgiftssaker for domstolene, og har møterett for Høyesterett. Han er også en ofte benyttet foreleser innenfor sitt spesialområde, og vil i denne spalten svare på spørsmål knyttet til avgift.

Ev. spørsmål kan sendes: iskjaeveland@deloitte.no

Eiendomstransaksjon eller entreprise

Spørsmål: Vi har et leilighetsprosjekt, hvor halvparten av leilighetene skal kjøpes av kommunen, og brukes i kommunens kompensasjonsberettigede virksomhet (omsorgsboliger). Kan vi fakturere kommunen med tillegg for moms, og slik at både vi og kommunen kan ta fradrag for momsen?

Svar: Omsetning av entreprisetjenester er avgiftspliktig, mens omsetning av fast eiendom ikke er avgiftspliktig. For at dere skal anses å drive avgiftspliktig virksomhet og ha fradragsrett for momsen, er det derfor helt sentralt at selskapet anses å leve avgiftspliktige entreprisetjenester til kommunen.

Hjemmelen til tomten i grunnboken under bygging

En skulle i utgangspunktet tro at det var tilstrekkelig å inngå en entrepriseavtale, og ikke en avtale om salg av fast eiendom, for å oppnå den ønskede avgiftsplikten. Så enkelt er det imidlertid ikke.

Når avgiftsmyndighetene skal ta stilling til om man står overfor en eiendomstransaksjon eller en entreprise, har man i tidligere praksis lagt stor vekt på hvem av partene som har hjemmelen til tomten i grunnboken under bygningen. Dersom hjemmelsoverføringen for tomten skjer i forkant av byggearbeidet, har man vært tilbøyelig til å anse forholdet som en entreprise. Dersom hjemmelsoverføringen skjer i etterkant, legger avgiftsmyndighetene til grunn at en i utgangspunktet står overfor en avgiftsunntatt eiendomsoverdragelse.

Hvis kjøper av leilighetene tas inn som hjemmelshaver av tomten i forkant av

byggingen, og en inngår entrepriseavtale, ligger mye til rette for å oppnå den ønskede avgiftsplikten.

Skatteklagenemdsak

I en bindende forhåndsuttalelse fra 2006 aksepterte Skattedirektoratet at leiligheter kunne overføres i form av en entrepriseavtale, når hjemmelsoverføringen til selveierseksjonen skjedde i forkant av byggingen:

«Skattedirektoratet legger til grunn at utbyggere av prosjekter med oppføring av nye bygg med selveierseksjoner i utgangspunktet vil anses å drive oppføring av bygg i egen regi. Dette antas å gjelde selv om større eller mindre deler av prosjektets eierandeler er solgt før eller under oppføringen og selv om disse kjøperne har fått overført hjemmelen til sine respektive seksjoner. På den annen side kan det vanskelig sies å foreligge vesentlige grunner for ikke å godta at selveierseksjoner oppføres i fremmed regi avgiftsmessig, når kjøper har fått overført hjemmel til seksjonen.»

Tinglysningsrettslige forhold er ikke avgjørende

Jeg tar også med følgende fra en bindende forhåndsuttalelse fra 2002:

«I praksis har hjemmelsoverføring vært avgjørende for skillet mellom oppføring i egen regi og oppføring for fremmed regning i relasjon til merverdiavgiftsloven. Det har forekommet at man på grunnlag av kjøpekontrakt har lagt til grunn at det foreligger arbeid for fremmed regning selv om hjemmelsoverføring ennå ikke er foretatt. Men byggearbeider som er utført etter hjemmelsovergang, har konsekvent

blitt ansett som utført for fremmed regning.»

Her åpner en altså opp for at forholdet kan bedømmes som en entrepriseavtale, selv om hjemmelsoverføring ikke har skjedd. Dette fremstår som riktig, da tinglysningsrettslige forhold ikke kan være avgjørende for vurderingen. Det sentrale må etter vårt syn være hvem som privatrettslig er eier av tomten, ikke hvem som i grunnboken er registrert som eier.

Sikrest å overføre tomteoverdragelse først

For at forholdet skal bli bedømt som en avgiftspliktig entreprise, vil det likevel være tryggest å gjennomføre hjemmelsoverføringen først for oppstart av byggearbeidene. Vi oppfatter det likevel slik at det har skjedd en viss utvikling på dette standpunktet, og at det derfor kan være muligheter for å få aksept for entreprise, selv om en ikke overdrar hjemmelen i forkant.

En praktisk hjelp til forbedret revisjon

Implementeringsguide for hvitvaskingsreglene

Våren 2021 ble to av de store revisjonsselskapene ilagt bøter på til sammen 5,4 millioner kroner for å ha brutt flere sentrale bestemmelser i hvitvaskingsloven. Størrelsen på bøtene er et tydelig signal fra Finanstilsynet til oss revisorer om at vi er langt unna å innfri kravene som stilles til oss.

Statsautorisert revisor
Asbjørn Nygård
Daglig leder Fryd Revisjon

I denne artikkelen ser jeg nærmere på kravene til revisor og presenterer et eksempel på en virksomhetsinnrettet risikovurdering som tar hensyn til innspill og veiledning gitt av Finanstilsynet i rundskriv og tilsynsrapporter. Gjennom eksempelet viser jeg også hvordan erkjennelse av egne sårbarheter kan lede til målrettede revisjonshandlinger for bekjempelse av hvitvasking.

Krav til revisor

Hvitvaskingsloven

For å ivareta kravet om risikobasert tilnærming i hvitvaskingsloven § 6 må et revisjonsselskap i henhold til lovens § 7 utarbeide risikovurderinger som skal være tilpasset selskapets virksomhet. Videre følger det av hvitvaskingsloven § 9 at revisjonsselskapet må gjennomføre risikobaserte kundetiltak før etablering av kundeforhold og deretter løpende (§ 24).

Typiske kundetiltak er kontroll av firmaopplysninger mot firmaattest, kontroll av legitimasjon til daglig leder, identifisering av reelle rettighetshavere og risikoklassifisering av den enkelte kunden ved bruk av kategoriene normal, lav (§ 16) eller høy (§ 17). Hvit-

vaskingsloven § 17 omhandler forsterkede kundetiltak ved høy risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering. Bestemmelsen innebærer at revisor, når risikoen er høy, må iverksette ytterligere nødvendige tiltak for å sikre kjennskap om kunden, reelle rettighetshavere, samt kundeforholdets formål og tilskiktede art.

Veiledning

I rundskriv 14/2019 ga Finanstilsynet omfattende veiledning om revisorers og revisjonsselskapers etterlevelse av hvitvaskingsregelverket, herunder omtale i punkt 3.2.2. av innholdet i virksomhetsinnrettet risikovurdering. Videre har Revisorforeningen laget en omfattende hvitvaskingspakke med støttmateriell som blant annet inneholder en mal for virksomhetsinnrettet risikovurdering.

Finanstilsynets tilsynsrapporter

I sine tilsynsrapporter våren 2021 understreket Finanstilsynet viktigheten av at revisjonsselskapene gjennomfører gode virksomhetsinnrettede risikovurderinger. I de tilfellene en mal utarbeidet av andre benyttes, må malen tilpasses egen virksomhet. Videre må det fremgå av risikovurderingen at revisjonsselskapet har identifisert hvilke interne og eksterne forhold som påvirker risikoen for at revisjonsselskapet kan bli brukt som ledd i hvitvasking eller terrorfinansiering. Dersom revisjonsselskapet har kunder som driver virksomhet i bransjer med forhøyet

risiko, må risikovurderingen også angi *hvorfor* den enkelte bransjen er utsatt for økt risiko.

Virksomhetsinnrettet risikovurdering

Basert på kravene i hvitvaskingsloven og innspill og veiledning som Finanstilsynet har gitt gjennom rundskriv og tilsynsrapporter, har jeg laget et eksempel på hvordan punkt 1 og 2 i Revisorforeningens mal for virksomhetsinnrettet risikovurdering kan utformes. I punkt 1 «Virksomhetens art og omfang – tjenesteområder» har jeg sett hen til punkt 3.2.2. i Finanstilsynets rundskriv 14/2019 og vurdert punkt for punkt forholdene Finanstilsynet har kommentert. I punkt 2 «Kunder med høy risiko» har jeg tatt utgangspunkt i et tenkt revisjonsselskap med flere utfordringer som jeg tror gjenspeiler det virkelig liv, men som jeg håper at så få som mulig har.

Implementeringsguide

Oversikt over egen kundeportefølje

Det første som må gjøres, er å få oversikt over egen kundeportefølje ved å hente ut kundeliste i Excel fra Brønnøysundregistrene. Listen bearbeides så ved å legge til nye kolonner for bransje, dagens risikoklassifisering for kunden (normal/lav/høy), om bransjen har forhøyet risiko for hvitvasking, om kunden har ekstern autorisert regnskapsfører, hvor lenge man har vært revisor for kunden (for eksempel ny

kunde, ett år, eller mer), samt om kunden er lokalisert utenfor revisors naturlige lokalområde.

Virksomhetsinnrettet risikovurdering

Med en god oversikt over kundeporteføljen på plass, kan arbeidet med den virksomhetsinnrettede risikovurderingen starte. En svært viktig del av gjennomgangen er å vurdere årsaken til at bransjer man har kunder i, har forhøyet risiko for hvitvasking. En forståelse av dette er selve nøkkelen til å kunne vurdere om man har foretatt riktig risikoklassifisering av kundene og om man har gjennomført tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonshandlinger for å kunne avdekke enkle former for hvitvasking hos kunder i disse bransjene.

Tiltaksplan

Ved sårbarheter og mangler bør det utarbeides en tiltaksplan. Det er viktig at denne så klart som mulig beskriver hva som må gjøres i forhold til egen overholdelse av hvitvaskingsregelverket og i forhold til kunder som driver virksomhet i bransjer med forhøyet risiko. Eksempel på tiltaksplan er innatt som vedlegg til den virksomhetsinnrettede risikovurderingen avslutningsvis i denne artikkelen.

Eksempel på virksomhetsinnrettet risikovurdering

1 Virksomhetens art og omfang – tjenesteområder

Tjeneste-områder	Omsætning 2021-06	Omsætning 2020
Revisjon	9 000 000	18 000 000
Årsregnskap og skatteoppgaver	750 000	1 500 000
Regnskapsføring	0	0
Sum	9 750 000	19 500 000
%-andel	65 %	65 %
Attestasjonsoppdrag	750 000	1 500 000
Rådgivning	4 500 000	9 000 000
Samlet	15 000 000	30 000 000

Risikoen for at revisor skal bli misbrukt til hvitvasking og terrorfinansiering er i første rekke knyttet til attestasjoner og rådgivning. Andelen

av slike oppdrag i vår portefølje utgjør 35 %. Vi ligger derfor på nivå med revisjonsbransjen generelt, hvor andelen utgjør mellom 35 og 40 % av samlede inntekter.

Hvordan en vurdering av sårbarheter knyttet til virksomhetens art og omfang, tjenesteområder og kunder kan gjøres, beskrives nedenfor.

Vurderingskriterier

1. Revisjonsselskapets størrelse – antall ansatte og omsetning

Risiko: Nyansatte eller ansatte med lavt kompetansenivå kan være en sårbarhet som krever økt oppfølging og opplæring. Likeledes øker sårbarheten med størrelsen på revisjonsselskapet. Eksempelvis kan avdelingskontorer spredt over et større geografisk område medføre sårbarhet for manglende oppfølging, koordinering og opplæring. **Vurdering:** Selskapet har 16 ansatte som alle er samlet på én lokasjon. Fire ansatte er oppdragsansvarlige revisorer og tolv er medarbeidere. Av medarbeiderne er to nyansatte, to har to–tre års erfaring og åtte har mer enn tre års erfaring.

Vi har identifisert en vesentlig sårbarhet knyttet til generell forståelse og praktisk håndtering av våre plikter i henhold til hvitvaskingsregelverket.

Dette gjelder alt fra virksomhetsinnrettet risikovurdering på overordnet nivå, til risikoklassifisering normal/lav/høy på kundenivå. Videre er vi sårbare ved at vi ikke har klart å implementere tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonshandlinger knyttet til spesifikke risikoer for hvitvasking i ulike bransjer med forhøyet risiko, noe som igjen medfører sårbarhet med hensyn til at enkle former for hvitvasking kan forekomme hos våre kunder uten at vi avdekker det.

Når det gjelder fordeling av medarbeidere på kunder, har dette historisk skjedd litt tilfeldig basert på hvem som har ledig kapasitet. Dette medfører en sårbarhet i de tilfellene der medarbeidere med liten erfaring eller lav kompetanse blir utførende revisor alene på kunder hvor risikoen for hvitvasking er høy. I slike tilfeller vil disse medarbeiderne vanligvis ha dårlige forutsetninger for å kunne identifisere uvanlige transaksjoner og dårlige forutsetninger for å forstå dybden i revisjonshandlingene som skal utføres mot de spesifikke hvit-

Gjennom et eksempel viser forfatteren også hvordan erkjennelse av egne sårbarheter kan lede til målrettede revisjonshandlinger for bekjempelse av hvitvasking.

vaskingsrisikoene, jf. punkt 1 og 3 i tiltaksplanen vist i slutten av artikkelen som tar for seg disse sårbarhetene.

2. Nærhet til kunden

Risiko: Dersom det foreligger en nærhet til eller avhengighet av kunder, kan dette øke sårbarheten for at revisor ikke gjennomfører alle pliktige kundetiltak. En nærhet som kan gjøre revisjonsselskapet sårbart, er for eksempel at virksomheten drives på et mindre sted hvor kunden, eller personer som handler på vegne av kunden, er kjente, enten som følge av forretningssamarbeid, eller i privat sammenheng. Et begrenset kundeutvalg kan også være en sårbarhet fordi det kan medføre at ikke alle pliktige kundetiltak blir utført av frykt for å miste inntekt.

Vurdering: Det foreligger ikke en slik nærhet til eller avhengighet av kunder som kan øke sårbarheten for at vi ikke gjennomfører alle pliktige kundetiltak. Heller ikke kundeutvalget er begrenset.

3. Kilde for nye kunder

Risiko: Det er en risiko at vi, uten å vite det, påtar oss oppdrag for kunder hvor sentrale personer i ledelsen hos kunden eller reelle rettighetsshavere har kriminell bakgrunn, er medlem av en gruppering som driver med kriminalitet, er nærliggende til kriminelle, eller har tilknytning til miljøer som støtter terrororganisasjoner.

Vurdering: De aller fleste nye kunder er enten knoppskyting fra eksisterende kundeportefølje eller kunder som har blitt henvist til oss fra regnskapsførere som vi allerede har god kjennskap til og hvor disse går godt for den nye kunden.

Risikoen for å komme borti kriminelle anses derfor som vesentlig lavere enn dersom en stor andel av de nye kundene var tilfeldige kunder som selv tok kontakt med oss, eller dersom disse var lokalisert utenfor vårt naturlige lokalområde.

4. Overtakelse av kundeporteføljer eller oppkjøp av andre revisjons-selskaper

Risiko: Selv om revisjonsselskapets ledelse har utarbeidet helhetlige risi-

kovurderinger og rutineverk, kan det ta tid og være ressurskrevende å implementere dette på en god måte i hele selskapets virksomhet. Særlig gjelder dette når revisjonsselskapet fusjonerer med andre virksomheter, og hvor den lokale driften videreføres uten særlige utskiftinger blant de ansatte. Ved overtakelse av kundeporteføljer må revisjonsselskapet være særlig oppmerksom på om kundetiltak er utført i samsvar med egne rutiner og plikter etter hvitvaskingsloven.

Vurdering: Ikke aktuelt. Vi har ikke overtatt noen kundeporteføljer det siste året og har heller ikke planer om å gjøre det i nærmeste fremtid.

5. Tilknytning til internasjonalt revisjonsnettverk

Risiko: Det at et revisjonsselskap er tilknyttet et internasjonalt revisjonsnettverk, gjør at selskapet lettere blir eksponert for hvitvaskings- og terrorfinansieringsrisiko enn revisjonsselskaper som ikke er del av et slikt nettverk. Fordi hvitvasking og terrorfinansiering ofte skjer på tvers av landegrenser, kan internasjonale kunder og eiere medføre økt risiko for at revisjonsselskapet blir utnyttet som ledd i hvitvasking og terrorfinansiering.

Vurdering: Ikke aktuelt. Vi har ikke tilknytning til internasjonalt revisjonsnettverk.

6. Risikoklassifisering av nye kunder

Risiko: Det er en risiko at vi på grunn av mangelfull forståelse av hvitvaskingsregelverket eller stor ubegrunnet tiltro til ledelsens integritet, vurderer eksisterende og nye kunder til å ha lavere risiko for hvitvasking enn det de i realiteten har.

Vurdering: Vi har uklare retningslinjer for hvordan vi skal risikoklassifisere eksisterende og nye kunder, noe som medfører risiko for at risikoklassifiseringen blir feil, jf. vedlagt tiltaksplan punkt 2 for tiltak som behandler identifiserte sårbarheter (feilvurderinger) knyttet til risikoklassifisering av eksisterende og nye kunder.

7. Revisjon av kunder som ikke er revisjonspliktige

Risiko: Revisor er allmennhetens tilitsperson. Det at en kunde er revidert, bidrar til at det offentlige har økt tillit til kundens årsregnskap, og kan medføre at kontrolltiltak, for eksempel bokettersyn, fra det offentliges side blir lavere prioritert. Dersom en kunde som ikke er underlagt revisjonsplikt, likevel velger å ha revisor, må revisor vurdere kundeforholdets formål og tilsiktede art.

Vurdering: Vi påtar oss sjeldent revisjon for kunder som ikke er revisjonspliktige. Vi har imidlertid en del kunder i porteføljen som tidligere har vært revisjonspliktige, men som ikke har valgt bort revisor etter at de falt under terskelverdiene for revisjon.

Når vi mottar forespørsel om å påta oss oppdrag som revisor for et selskap som ikke er underlagt revisjonsplikt, vurderer vi begrunnelsen for at selskapet ønsker revisor, før vi påtar oss oppdraget.

8. Attestasjonstjenester og beslektede tjenester

Risiko: Revisors attestasjoner og uttalelser kan bidra til at forholdet det gjelder legitimeres, og på denne måten kamuflerer hvitvasking eller terrorfinansiering. For eksempel kan revisors uttalelser om kapitalforhøyelse etter aksjelovgivningen gi tillit til at midlene opprinnelse er legitim. Ved ikke-lovpliktige attestasjonstjenester, må revisor vurdere kundeforholdets formål og tilsiktede art.

Vurdering: Vi avgir attestasjoner og uttalelser både for revisjonskunder og ikke-revisjonskunder, jf. punkt 4 i tiltaksplanen vist i slutten av artikkelen som tar opp identifiserte sårbarheter (økt fokus på midlene opprinnelse) knyttet til attestasjonstjenester.

9. Rådgivning

Risiko: Investeringsrådgivning og skatterådgivning knyttet til kompliserte kundestrukturer og produkter tilknyttet flere land kan bidra til tilsløring og integrering av hvitvasking av midler.

Vurdering: Ikke aktuelt. Vi tilbyr ikke slik rådgivning.

10. Utkontraktering

Risiko: I henhold til hvitvaskingsloven §22 kan revisor etter skriftlig avtale legge til grunn kundetiltak utført av tredjepart, for eksempel autorisert regnskapsfører. Utkontraktering medfører sårbarhet fordi kontraktparten kan ha mangefull kunnskap om hvitvaskingsregelverket.

Vurdering: Ikke aktuelt. Ingen oppgaver tilknyttet pliktene våre etter hvitvaskingsloven er utkontraktert.

Levering av nye tjenester

Risiko: Revisjonsselskap må vurdere hvordan de enkelte tjenestene som leveres, kan være sårbare for å bli brukt som ledd i hvitvasking eller terrorfinansiering. For nye tjenester må risikovurderingen gjøres før de lanseres.

Vurdering: Risikoen for å bli misbrukt til hvitvasking og terrorfinansiering i vår virksomhet er, som nevnt innledningsvis, i første rekke knyttet til attestasjoner og rådgivning. Det er ikke innført nye tjenester siste år og det planlegges heller ikke å innføre nye tjenester i kommende år.

Systemer/løsninger som brukes til kundetiltak og i oppdragsutførelsen

Risiko: Teknologi kan være mangelfull, eksempelvis kan elektroniske systemer som inneholder sjekklisten for aksept av kundeforhold inneholde mangler eller feilprogrammeringer. Ny teknologi som tas i bruk, må også vurderes opp mot hvitvaskingsregelverket.

Vurdering: Maler for dokumentasjon av våre plikter opp mot hvitvaskingsregelverket er oppdatert i år. De oppdragsansvarlige revisorene har ansvaret for å følge opp at disse blir benyttet som forutsatt. Det er ikke gjort, og planlegges heller ikke, vesentlige endringer i revisjonsverktøyet som benyttes for oppdragsutførelsen.

Basert på ovenstående gjennomgang mener vi at identifiserte sårbarheter

knyttet til virksomhetens interne forhold, vil bli tilstrekkelig behandlet gjennom tiltaksplanen vår.

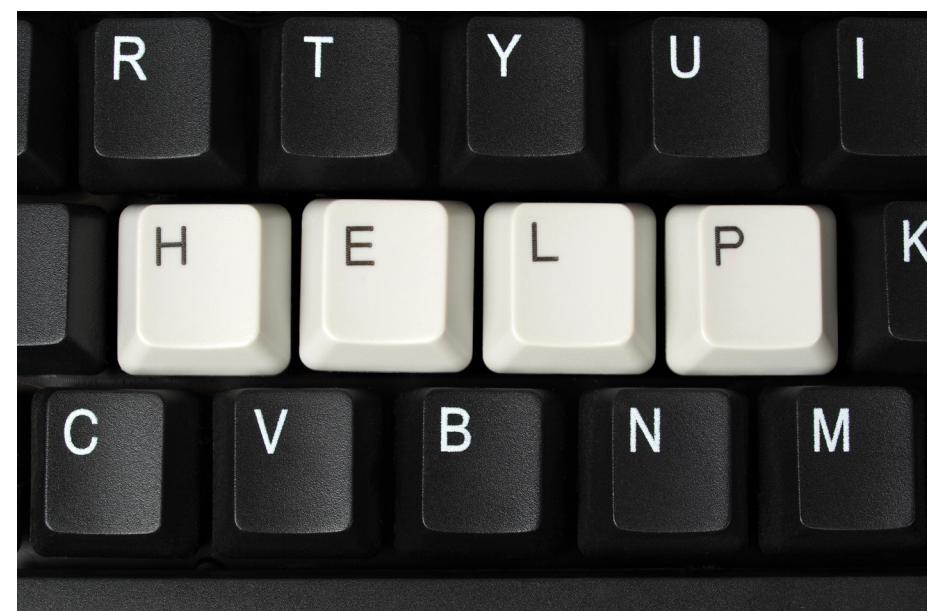
2 Kunder med høy risiko

Revisjonskunder i bransjer med forhøyet risiko for hvitvasking	Antall kunder	% andel	Antall ekstern RF	% andel
Bygg/anlegg	100	20 %	80	80 %
Renhold	10	2 %	5	50 %
Restaurant/uteliv	20	4 %	10	50 %
Bemanningsforetak	5	1 %	5	100 %
Dagligvare/kiosk uten tilknytning til franchise	5	1 %	5	100 %
Bilvask/bilpleie/bilverksted	10	2 %	10	100 %
Andre kontantintensive virksomheter; f.eks. frisør og skjønnhetspleie	5	1 %	5	100 %
Eiendomsutvikling	10	2 %	10	100 %
Bruktbil	20	4 %	15	75 %
Menigheter	5	1 %	5	100 %
Frivillige organisasjoner	10	2 %	0	0 %
Sum kunder i bransjer med høy risiko	200	40 %	150	75 %
Andre bransjer	300	60 %		
Sum kunder totalt	500	100 %		

Kunder i bransjer med forhøyet risiko i vår portefølje

Andelen kunder i bransjer med forhøyet risiko påvirker risikoen for at vi kan bli misbrukt til hvitvasking og terrorfinansiering. Vår vurdering er at vi har en relativt høy andel kunder i bransjer med forhøyet risiko, 200 av 500 kunder, og da særlig innenfor bygg og anlegg hvor vi har 100 kunder, men at risikoen knyttet til disse 200 kundene reduseres ved at:

- en høy andel av kundene har ekstern autorisert regnskapsfører som er underlagt hvitvaskingsregelverket på samme måte som oss, men med den forskjellen at regnskapsfører i henhold til god regnskapsføringsskikk plikter å vurdere berettigelsen til alle bokførte transaksjoner, mens vår kontroll er basert på stikkprøver
- ingen av kundene er lokalisert utenfor vårt naturlige lokalområde

HJELPE TIL? Investeringsrådgivning og skatterådgivning knyttet til kompliserte kundestrukturer og produkter tilknyttet flere land kan bidra til tilsløring og integrering av hvitvasking av midler. Et bra tiltak er derfor å ikke tilby slik rådgivning.

- kun en mindre andel av de 200 kundene er nye; 10 nye kunder i år og 15 nye kunder i fjor. Alle de nye kundene i år har ekstern autorisert regnskapsfører.

Årsaken til at de ulike bransjene anses å ha forhøyet risiko for hvitvasking

Enhver transaksjon som bidrar til å skjule opprinnelsen til penger som stammer fra en kriminell handling, anses som hvitvasking av penger. Siden det er svært ulike årsaker til at den enkelte bransjen anses å ha forhøyet risiko for hvitvasking, utgjør årsaken en relevant del av det trusselbildet som vi som revisjonsselskap er utsatt for. For å kunne iverksette relevante kundetiltak er det derfor nødvendig å identifisere og vurdere årsakene til forhøyet risiko for hver enkelt bransje.

Arsaken til at bransjer har forhøyet risiko	Svart arbeid	Sosial dumping	Skatt og avgift	Svart omsetning	Hvit-vasking kontanter	Krav om tillatelse	Terror-finansiering
Bygg/anlegg	Ja ¹	Ja ^{1,2}	Ja	Ja ³			
Renhold	Ja ¹	Ja ^{1,2}	Ja	Ja ³			
Restaurant/uteliv	Ja ¹	Ja ^{1,2}	Ja	Ja ³	Ja ⁴		
Bemanningsforetak		Ja ¹	Ja			Ja ⁵	
Dagligvare/kiosk uten tilknytning til franchise	Ja ¹	Ja ¹	Ja	Ja ³	Ja ⁴		
Bilvask/bilpleie/bilverksted	Ja ¹	Ja ¹	Ja	Ja ³	Ja ⁴	Ja ⁶	
Andre kontantintensive virksomheter; f.eks. frisør og skjønnhetspleie	Ja ¹	Ja ¹	Ja	Ja ³	Ja ⁴		
Eiendomsutvikling	Ja ¹	Ja ^{1,2}	Ja		Ja ⁷		
Bruktbil			Ja	Ja ³	Ja ⁴	Ja ⁸	
Menigheter						Ja ⁹	
Frivillige organisasjoner						Ja ⁹	

1 Svart arbeid og sosial dumping

I «Nasjonal risikovurdering – Hvitvasking og terrorfinansiering 2020» – knyttet Politiets Sikkerhetstjeneste særlig høy risiko til aktører innen arbeidslivskriminalitet, som i tillegg til å hvitvaske egen profitgenererende kriminalitet, tilrettelegger for hvitvasking av utbytte fra narkotikakriminalitet i sin næringsvirksomhet. Det er høyest risiko for svart arbeid og sosial dumping i bransjer med lavt lønnsnivå og relativt høy andel utenlandsk arbeidskraft.

11. Sosial dumping

De siste årene har flere bransjer fått allmenngjort minstelønn.

12. Svart omsetning

Svart omsetning er utbredt i flere bransjer som har betydelig omsetning til private.

13. Hvitvasking av kontanter

Flere bransjer er attraktive for hvitvasking av kontanter ettersom utbytte fra kriminalitet kan sluses inn i dagsomsetningen og fremstå som legitime inntekter.

14. Bemanningsforetak

Innleie er kun tillatt fra bemanningsforetak som er registrert hos Arbeidstilsynets register over bemanningsforetak.

15. Bilverksteder

Hovedregelen er at de som skal reparere vitale deler på biler, må være godkjent av Statens vegvesen. Vitale deler er for eksempel bremser, styreinnretning, hjulut-

rustning og elektrisk anlegg. Formålet med godkjenningsordningen er å sikre at reparasjoner blir utført av profesjonelle, og at behovet for trafikkssikkerhet ivaretas. Oversikt over godkjente bilverksteder finnes på Statens vegvesen sine nettsider. For å maksimere sin egen profitt, bruker useriøse bilverksteder mekanikere uten fagbrev og bildeler/utstyr av dårlig kvalitet for å minimere kostnader til reparasjoner. Intetanende kunder kan dermed ende opp med å kjøre rundt i biler som utgjør en betydelig sikkerhetsrisiko på veiene.

16. Eiendomsutvikling

En vanlig metode for hvitvasking er investering i eiendommer med behov for oppussing med legale midler, mens utbedringer og oppussingskostnader som øker eiendommens verdi, betales kontant med utbytte fra kriminell aktivitet.

17. Bruktbilforhandlere

Det er krav om at bruktbilforhandlere skal ha brukthandelbevilling utstedt av politiet, men det er ikke uvanlig at aktører selger bruktbiler uten slik godkjenning. Omfanget av useriøsitet og kriminalitet er stort i bransjen. For å maksimere sin egen profitt, bruker useriøse aktører ikke-godkjente verksteder og bildeler/utstyr av dårlig kvalitet for å minimere kostnader til vedlikehold og reparasjon før videresalg. Videre er det lite oversikt over omsetningen av storskadede og kondemnerete biler, noe som kan antas å være en viktig del av tilgangen på bruktbiler for useriøse aktører. Det er således fare for at biler som har hatt store strukturelle eller sikkerhetsmessige skader, og burde vrakes, blir reparert på en uforklarlig måte. Slike biler kan dermed utgjøre en betydelig sikkerhetsrisiko på veiene, ved at useriøse bruktbilforhandlere videreselger disse bilene til intetanende kjøpere.

For å få bilene godkjent, kan det være samarbeid mellom forhandler og verksted, for eksempel i forbindelse med periodisk kjøretøykontroll. Mange aktører tilbyr dessuten flere bilrelaterte tjenester i en totalpakke, eksempelvis

kombinasjonsvirksomhet som tilbyr både bilvask, dekkskift og enkle reparasjoner under samme tak. Det er derfor viktig å se selskapets ulike deler i sammenheng når revisor skal vurdere risikoen for hvitvasking. En kombinasjonsvirksomhet vil være attraktiv for hvitvasking ettersom utbytte fra kriminalitet kan sluses inn i dagsomsetningen og fremstå som legitime inntekter.

18. Menigheter og frivillige organisasjoner

Det er risiko for at menigheter og frivillige organisasjoner driver med terrorfinansiering i form av innsamling av penger til konfliktområder. Noen organisasjoner blir også etablert i den hensikt å drive pengeinnsamling til velde-dige formål, men i stedet for å gi pengene til dette, beholder nøkkelpersonene pengene selv. Ved for eksempel naturkatastrofer og akutte humanitære kriser, hvor mange ønsker å gi penger og bidra til hjelp, kan useriøse aktører se muligheter til underslag eller finansiering av terrorisme.

Overordnet vurdering

Netttopp det at vi har en relativt høy andel av oppdragsporteføljen vår innenfor bransjer hvor hvitvasking erfaringmessig forekommer oftere enn i andre bransjer, skjerper kravet til vår aktksamhet. Risikoen for hvitvasking hos våre kunder er, slik vi ser det, primært knyttet til svart arbeid, sosial dumping, skatteunddragelser og svart omsetning, samt risiko for useriøsitet og kriminalitet hos bilverksteder og bruktbilforhandlere. Som følge av den overordnede risikovurderingen vil vi implementere en rekke tiltak.

Vi er revisor for ti bilverksteder og 20 bruktbilforhandlere. Gjennomgangen av årsaken til at disse bransjene har forhøyet risiko for hvitvasking, har fått oss til å revurdere risikoen på kundennivå for fem av bilverkstedene. Siden disse bilverkstedene ikke er med i noen bilverkstedkjede, økes risikoen fra normal til høy. Videre økes risikoen på de 20 bruktbilforhandlerne i porteføljen vår fra normal til høy. Grunnen til endringene er at vi vil måtte utføre forsterkede kundetiltak i form av ytterligere revisj-

sjonshandlinger knyttet til de spesifikke risikoforholdene vedørende useriøsitet i disse bransjene, før vi eventuelt kan redusere risikoen for hvitvasking til normal, jf. punkt 5 i tiltaksplanen vist i slutten av artikkelen.

Vi vil implementere nye revisjonshandlinger for å kunne avdekke sosial dumping, jf. punktene 6, 7 og 8 i tiltaksplanen vist i slutten av artikkelen.

Gjennom vår basisrevisjon har vi fokus på å identifisere og følge opp transaksjoner som fremstår unormale for virksomheten. Vi vil imidlertid gjøre endringer i dokumentasjonen vår, slik at vårt fokus på unormale transaksjoner er noe vi også dokumenterer for de enkelte revisjonshandlingene som det er relevant for, i tillegg til vår oppsummering i avslutningsfasen av revisjonen, jf. punkt 9 i tiltaksplanen vist i slutten av artikkelen.

For alle kunder i bransjer med identifisert forhøyet risiko for svart omsetning vil vi i det kommende årsoppgjøret etablere en enkel regnskapsanalyse, jf. punkt 10 i tiltaksplanen vist i slutten av artikkelen.

Revisjon av rapporteringspliktige kunder

Revisjonsselskap, regnskapskontor og advokatfirma er eksempler på typiske rapporteringspliktige kunder.

Risiko: Finanstilsynet mener at revisjonsloven § 9-4 tredje ledd om god revisjonsskikk innebærer at revisor for kunder som er underlagt hvitvaskingsloven, minst må:

- foresørre ledelsen og, der det er relevant, de som har overordnet ansvar for styring og kontroll hvorvidt enheten overholder disse lovene og forskriftene
- gjennomgå korrespondanse av betydning for kundens etterlevelse av hvitvaskingsregelverket, for eksempel inspeksjonsrapporter fra Finanstilsynet
- kontrollere at foretaket har utarbeidet en risikovurdering som er tilpasset virksomheten

- kontrollere at kunden har skriftlige hvitvaskingsrutiner som inneholder alle de relevante punktene i Finanstilsynets veileding om virksomhetsinnrettet risikovurdering
- påse at det er utpekt hvitvaskingsansvarlig

Dersom revisor blir oppmerksom på brudd på hvitvaskingsregelverket, skal revisor ta forholdet opp med kundens ledelse i nummerert brev og vurdere rapporteringsplikt etter finanstilsynsloven § 3a.

Vurdering: Vi er revisor for fire revisjonsselskaper, to regnskapskontorer og to advokatfirmaer. En bedre dokumentert oppfølging av disse rapporteringspliktiges overholdelse av plikter i henhold til hvitvaskingsregelverket vil bli integrert som en del av den løpende revisjonen. Dette innebærer blant annet at vi vil måtte sette oss inn i hvilke forventninger Finanstilsynet har til virksomhetsinnrettet risikovurdering for regnskapskontor og advokatfirma, jf. punkt 11 i tiltaksplanen vist i slutten av artikkelen.

Revisjon og attestasjoner knyttet til klientmidler

Risiko: Ved revisjon av advokatfirma som har klientmidler, må revisor være oppmerksom på at klientkontoen kan bli brukt av tredjepart som ledd i hvitvasking eller terrorfinansiering. Tilsynsrådet for advokatvirksomhet anbefaler at advokater innretter sine rutiner med utgangspunkt i at enhver overføring til og fra klientkonto kan innebære en transaksjon etter hvitvaskingsloven. Advokatene bør være særlig oppmerksomme på risikoen for hvitvasking i tilfeller der innbetalt forskudd samlet sett er betydelig og/eller det er blitt innbetalt fra en tredjeperson. Selve plaseringen på klientkonto kan også være en måte å skjule midlene på.

Vurdering: Vi er revisor for to advokatfirmaer og kontrollerer hvert år at de behandler klientmidlene i overenstemmelse med særkravene for behandling av klientmidler. Imidlertid har vi ikke fulgt opp at advokatene foretar risikovurderinger opp mot hvitvaskings-

regelverket for de enkelte overføringene til og fra klientkontoene, jf. punkt 11 i tiltaksplanen vist i slutten av artikkelen.

Revisjon av menigheter og frivillige organisasjoner

Risiko: Revisor må være oppmerksom på formålet med organisasjonen. Særlig gjelder dette for organisasjoner som overfører penger til konfliktområder og andre høyrisikoområder, eller hos mindre organisasjoner som har svake kontrolltiltak.

Vurdering: Vi er revisor for fem menigheter, seks pengeutdelende stiftelser, tre idrettslag og en golfklubb. De pengeutdelende stiftelsene har få eller ingen utdelinger. Ingen av organisasjonene har formål som anses å utgjøre risiko for terrorfinansiering. Videre er intern kontroll i alle organisasjonene vurdert å være tilfredsstillende hensyntatt organisasjonenes art og omfang.

Individuell risikovurdering på kundenivå

Den individuelle risikovurderingen på kundenivå konkluderer med at de fleste kundene som driver i bransjer med forhøyet risiko for hvitvasking, reelt sett kun har normal risiko, blant annet som følge av at vi ikke har avdekket særskilte forhold knyttet til:

- geografisk risiko
- sentrale personer i ledelsen og reelle rettighetshavere, herunder at ingen er politisk eksponerte eller tidligere straffet for hvitvasking, terrorfinansiering eller øvrig økonomisk kriminalitet
- organisering av virksomheten (eierstruktur og styringsstruktur), eller
- andre forhold som fremkommer gjennom kundetiltak og oppdragsutførelsen

Det siste punktet om oppdragsutførelsen er svært viktig i så henseende. Det er nettopp gjennom ulike revisjonshandlinger utført i tidligere års revisjoner vi har sikret oss tilstrekkelig kunnskap om kundene til å begrunne hvorfor vi mener at de spesifikke årsakene til forhøyet risiko i bransjen de driver virksomhet i, ikke anses å være en reell risiko hos den aktuelle kunden.

Revisjons-KUNDER	Høy	Normal	Lav	Totalt
Endelig risiko etter individuell vurdering	25	350	125	500

Tiltaksplan

1. Opplæringsplan – oppdatering for å behandle identifiserte sårbarheter

Hvitvaskingsansvarlig må utarbeide en oppdatert opplæringsplan som behandler identifiserte sårbarheter knyttet til generell forståelse og praktisk håndtering av våre plikter i henhold til hvitvaskingsregelverket.

2. Risikoklassifisering – revurdering for eksisterende og nye kunder

Risikoklassifiseringen (normal/lav/høy) for alle kunder i porteføljen må revurderes for å sikre riktig klassifisering. For nye kunder i bransjer med forhøyet risiko for hvitvasking vil følgende prinsipper bli lagt til grunn:

- kunder som ikke har vært revisjonspliktige tidligere settes første år i kategorien høy
- kunder som er hjemmehørende utenfor vårt naturlige lokalområde, settes første år i kategorien høy
- bilverksted som ikke er medlem av noen bilverkstedkjede, bruktbilforhandlere og dagligvarebutikker

uten kjedetilknytning, settes første år i kategorien høy selv om de har vært revisjonspliktige tidligere for øvrige kunder med forhøyet risiko for hvitvasking gjøres en individuell vurdering. Risikoen kan aldri reduseres fra høy til lav, men kan reduseres til normal dersom tilstrekkelig begrunnelse gis. Risikoklassifiseringen må ta utgangspunkt i de generelle vurderingene som er gjort i den virksomhetsinnrettede risikovurderingen og konkrete forhold ved den aktuelle kunden

3. Teamsammensetning – revurdering på kunder med høy risiko

Teamsammensetningen på kunder med høy risiko for hvitvasking må revurderes, slik at medarbeidere med liten revisjonerfaring og/eller lav kompetanse om hvitvasking ikke er utførende revisor alene på disse oppdragene.

4. Attestasjoner – økt fokus på midlenes opprinnelse

For attestasjoner og uttalelser vil vi, der det er relevant, foreta en bedre dokumentert vurdering av midlenes opprinnelse. Dette ved å spørre kunden om hvor midlene kommer fra og vurdere svaret opp mot annen kunnskap vi har.

5. Bilverksted og bruktbilforhandlere – utvidede revisjonshandlinger

For kunder som driver bilverksted eller bruktbilhandel, vil vi i tillegg til revisjonshandling på lønnsområdet knyttet til sosial dumping, gjennomføre en mer dyptgående revisjon for å kunne konkludere på om virksomheten som drives er seriøs eller useriøs. Dette innebærer at vi må lage en egen revisjonshandling på kostnadsområdet som spesifikt retter seg mot denne risikoen.

For bilverksted vil kontrollhandlingen bestå i:

- kontroll av om bilverkstedet er godkjent verksted

- gjennomgang av konto for varekjøp for å vurdere om bildeler kjøpes inn fra seriøse leverandører
- mens den for bruktbilforhandlere vil bestå i:
 - kontroll av om bruktbilforhandleren har brukthandelbevilling og eventuelt er godkjent verksted
 - gjennomgang av konto for innkjøp av biler for å identifisere om bruktbilforhandleren kjøper inn biler til veldig lave beløp som de så fikser opp og selger videre, noe som kan innebære risiko for at bilene er storskadede og kondemnerte
 - gjennomgang av konto for varekjøp eller leverandørreskontro for å identifisere hvem bruktbilforhandleren kjøper verkstedstjenester fra og om det kjøpes inn bilder som brukes til egne reparasjoner
 - undersøke om bilverksted som brukes som underleverandør er godkjent verksted, samt fastslå i hvilken grad bruktbilforhandleren reparerer biler selv
 - hvis bruktbilforhandleren reparerer biler selv uten å være godkjent verksted, må vi foresørre ledelsen hva slags reparasjoner de utfører og vurdere om arbeidet ligger innenfor hva som er lov å gjøre uten å være godkjent verksted, jf. verkstedforskriften § 6 b og f.

6. Sosial dumping – identifikasjon av bransjer med allmenngjort minstelønn

For kunder i bransjer med allmenngjort minstelønn må bestemmelsen om minstelønn og faktiske satser inn tas i Descartes-skjermbildet «Forretningsforståelse og risikofaktorer – eksterne forhold – lover og regler» under overskriften «Bransjemessige krav».

7. Sosial dumping – ny revisjonshandling knyttet til lønnsnivå

For kunder i bransjer med forhøyet risiko for sosial dumping må vi lage en revisjonshandling på lønnsområdet

- som spesifikt retter seg mot denne risikoen. Kontrolhandlingen vil bestå i:
- kontroll av timesatser mot satsene for allmenngjort minstelønn eller annen relevant ikke-bindende tariffavtale
 - kontroll av antall timer overtid mot overtidsbestemmelsene i arbeidsmiljøloven
 - kontroll av at overtidstillegg blir betalt i henhold til bestemmelsene i arbeidsmiljøloven

8. Sosial dumping – ny revisjonshandling for innleie og utleie av arbeidskraft

Både for bemanningsforetak og selskap som leier inn arbeidskraft, må vi lage en revisjonshandling på lønnsområdet (utleie) og kostnadsområdet (innleie) som spesifikt retter seg mot risiko for sosial dumping. Kontrollhandlingen vil bestå i:

- kontroll av at bemanningsforetaket er registrert hos Arbeidstilsynets register over bemanningsforetak
- kontroll av hvordan selskapene følger opp at arbeidstaker som er innleid fra bemanningsforetak, får en lønn som tilsvarer den lønnen vedkommende skulle hatt dersom han var ansatt direkte i innleiebedriften (likebehandlingsreglene)

9. Identifikasjon av uvanlige transaksjoner – forbedrede revisjonsråd

I revisjonshandlinger for kontroll av inntekter, kostnader og lønn, må vi der hvor det er relevant, inkludere et punkt om at vi i gjennomføringen av revisjonshandlingen skal vurdere om noen av transaksjonene fremstår som uvanlige for virksomheten.

10. Regnskapsanalyse – svart omsetning

For alle kunder i bransjer med identifisert forhøyet risiko for svart omsetning vil vi i det kommende årsoppgjøret etablere en enkel regnskapsanalyse med ett års sammenligningstall. I analysen vil vi sammenligne bokført omsetning med estimert omsetning uttrykt ved:

Antall timer x antatt faktureringsgrad x standard utfaktureringsats

+ bokført varekostnad tillagt standard %-vis påslag.

Analysen vil bli oppdatert årlig fremover med fokus på å fange opp unormale/uforklarlige avvik, som kan være en indikator på svart omsetning.

11. Revisjonsselskap, regnskapskontor og advokatfirma – ny revisjonshandling

For alle kunder som er revisjonsselskap, regnskapskontor eller advokatfirma vil vi lage en revisjonshandling under risikovurderingshandlinger i planleggingsfasen hvor vi dokumenterer at vi har fulgt opp at disse kundene har overholdt sentrale plikter i henhold til hvitvaskingsregelverket.

I tillegg vil vi for advokatfirmaer følge opp om advokatene foretar risikovurderinger opp mot hvitvaskingsregelverket for de enkelte overføringene til og fra klientkonto.

Ny finansavtalelov

En ny finansavtalelov, som ble vedtatt i 2020, vil etter hvert erstatte dagens finansavtalelov. I denne artikkelen redegjør vi for enkelte viktige endringer som innføres med ny finansavtalelov, blant annet knyttet til tjenesteyters veiledningsplikt, forklaringsplikt og avslagsplikt. Vi redegjør også for nye regler knyttet til tjenesteyters adgang til å endre inngåtte avtaler, herunder foreta renteøkninger på låneavtaler.

Senioradvokat
Stian Advocaat Endre
Advokatfirmaet Wiersholm

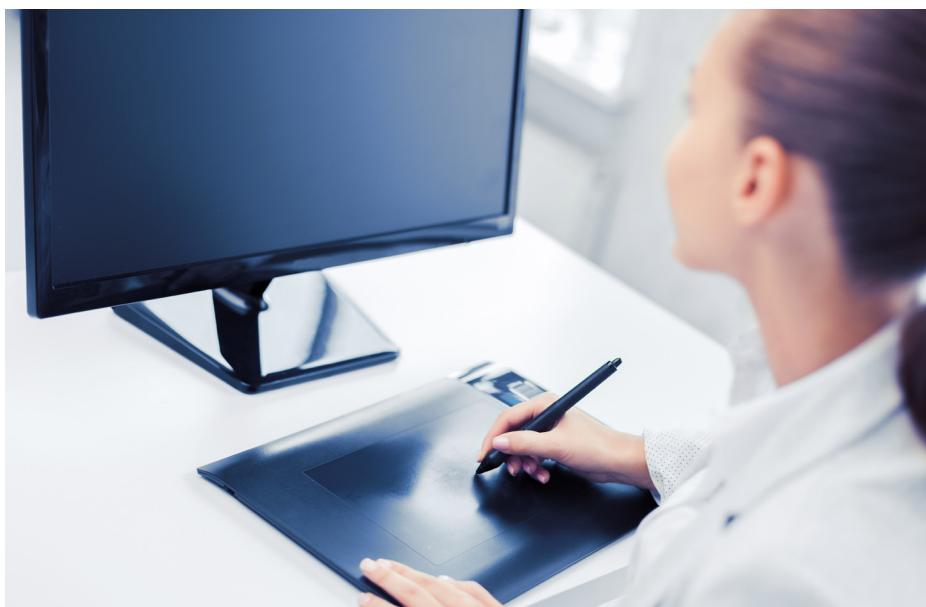
Advokatfullmektig
Rebecca Molyneux
Advokatfirmaet Wiersholm

Artikkelen behandler også innføring av digital kommunikasjon som standardvalg, og regler som gir styrket forbrukervern ved misbruk av elektronisk signatur (Bank-ID).

Skal bidra til god balanse mellom tjenesteyter og kunde

Ny finansavtalelov – lov 18. desember 2020 nr. 146 om finansavtaler – (heretter «ny finansavtalelov» eller bare «loven»), ble vedtatt av Stortinget 18. desember 2020. Når den trer i kraft, vil den erstatte dagens finansavtalelov («FAL»).¹ Den nye finansavtaleloven viderefører flere av reguleringene i dagens finansavtalelov, samtidig som den også representerer en rekke endringer i dagens rettstilstand.

Ny finansavtalelov gjennomfører de privatrettslige delene av EUs reviderte betalingstjenestedirektiv, betalingskontodirektivet og boliglånddirektivet.² Loven viderefører og innfører også norske reguleringer uten direktivforankring. Samlet sett representerer ny finansavtalelov en nokså kraftig modernisering av norsk finansavtalerett.

Den nye finansavtaleloven innfører digital kommunikasjon som standardvalget for avtaleforholdet.

Det er ennå ikke offentlig kjent når ny finansavtalelov vil tre i kraft, men det antas at det vil skje i løpet av 2022. Det kan også tenkes at ulike deler av loven vil tre i kraft på ulike tidspunkter. Justisdepartementet utarbeider for tiden forskrifter til loven, men disse er ennå ikke sendt på høring.

Et uttalt formål med ny finansavtalelov er å bidra til god balanse mellom tjenesteyter og kunden. Dette innebærer, ifølge Justisdepartementet, et sterkere forbrukervern, med en tydeliggjøring av forbrukerens rettigheter og tjenesteyterens plikter.³

I denne artikkelen vil vi først kort gjøre rede for (i) lovens generelle virkeområde, før vi tar for oss følgende utvalgte temaer, (ii) tjenesteyters plikter, med særlig fokus på forklaringsplikten, kre-

dittvurderingsplikten og avslagsplikten, (iii) tjenesteyters adgang til å endre kredittavtaler, og til sist noe om (iv) digital kommunikasjon og (v) ansvar ved misbruk av elektronisk signatur.

Lovens generelle virkeområde

Ny finansavtalelov gjelder for *finansavtaler*.⁴ I motsetning til gjeldende lov er det *generelle virkeområdet* basert på *avtaletype*, uavhengig av hvem avtalen er inngått med.⁵

En finansavtale er en avtale om finansielle tjenester, finansoppdrag, betalingsoppgjør, samt overdragelse av penger. Finansielle tjenester er definert som alle banktjenester, kreditttjenester og betalingstjenester, og alle tjenester som gjel-

1 Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag.

2 Det reviderte betalingstjenestedirektivet 2015/2366/EU (PSD2), Betalingskontodirektivet 2014/92/EU (PAD) og Boliglåndsdirektivet 2014/17/EU (MCD).

3 Prop. 92 LS (2019-202) side 10.

4 Ny finansavtalelov § 1-1

5 Gjeldende finansavtalelov gjelder for avtaler og oppdrag om finansielle tjenester med finansinstitusjoner eller lignende institusjoner, jf. finansavtaleloven § 1 (1).

der investering og individuelle pensjoner. Dette innebærer en utvidelse av virkeområdet fra gjeldende lov da også avtaler om investeringer og individuelle pensjonstjenester er omfattet. Forsikringsavtaler er fortsatt unntatt lovens virkeområde.

Med finansoppdrag menes *formidling* av finansielle tjenester mellom en kunde og tjenesteyter. Loven omfatter formidling som ytes mot vederlag. Slik formidling vil eksempelvis være rådgivning eller utførelse av forberedende arbeid i forbindelse med inngåelse av avtaler om finansielle tjenester.⁶ Dermed vil også den som fungerer som mellomledd mellom kunden og tjenesteyteren etter omstendighetene kunne omfattes av ny finansavtalelov.

Loven skiller videre mellom kunder som er forbrukere, og kunder som ikke er forbrukere.⁷

I forbrukerforhold vil de alminnelige reglene om finansielle tjenester (kapittel 3), samt de spesielle reglene om kontoavtaler og betalingstjenester (kapittel 4), kredittavtaler (kapittel 5) og kausjon (kapittel 6) gjelde. Forutsetningen er likevel at tjenestene ytes som *ledd i næring*.⁸ I loven gis det ingen nærmere forklaring på hva *ledd i næring* betyr. Justisdepartementet har uttalt at dette må bero på en konkret vurdering og skal tolkes på samme måte som under gjeldende finansavtalelov.⁹ Reglene kan ikke fravikes til skade for forbrukere.

Utenfor forbrukerforhold vil nevnte regler kun gjelde dersom tjenesten krever særskilt tillatelse, eller er meldepliktig etter finansforetaksloven. Videre er loven i utgangspunktet fravikelig for næringsdrivende, men likevel slik at enkelte atferdsregler ikke kan fravikes til ulykke for kunden, eksempelvis kravet til god forretningskikk og faglig forsvarlig oppførsel, samt plikten til å foreta kredittvurdering.¹⁰

Reglene anvendelse, både i og utenfor forbrukerforhold, gjelder så fremt ikke annet er «særlig bestemt».¹¹ Det er derfor viktig å være oppmerksom på at loven kan inneholde unntak eller andre særlige regler som kan få betydning for reglene anvendelse i det enkelte tilfellet.

Lovens systematikk

Loven er bygd opp slik at den har en generell del (kapittel 1, 2, 3 og 7), og en spesiell del (kapittel 4, 5 og 6).

Lovens generelle virkeområde er gitt i kapittel 1. Videre gir kapittel 2 og 3 generelle regler for henholdsvis betalingsoppgjør og finansielle tjenester.

Videre er det gitt særlige regler for nærmere spesifiserte avtaletyper, nemlig kontoavtaler og betalingstjenester (kapittel 4), kredittavtaler (kapittel 5) og kausjonsavtaler (kapittel 6). Disse kapitlene utgjør lovens spesielle del. Reglene gitt her kommer i utgangspunktet i tillegg til lovens generelle del.

For å få et fullstendig bilde over hvilke regler som gjelder for hva og hvem, må lovens spesielle del leses i sammenheng med lovens generelle del. På samme måte må det alltid vurderes hvorvidt den konkrete avtalen eller tjenesten omfattes av et av kapitlene i lovens spesielle del, i tillegg til den generelle.

⁶ Hvilke former for mellommannsvirksomhet som er omfattet, er nærmere definert i ny finansavtalelov § 1-3 (3).

⁷ Ny finansavtalelov §§ 1-2 og 1-4.

⁸ Ny finansavtalelov § 1-4 tredje ledd, jf. § 1-2 (6) 1 pkt.

⁹ Prop. 92 LS (2019-2020) side 342.

¹⁰ Ny finansavtalelov § 1-9 (2).

¹¹ Ny finansavtalelov § 1-2 (6).

Tjenesteyters plikter

Veiledningsplikten

Med ny finansavtalelov innføres bl.a. en generell veiledningsplikt for finansielle tjenesteytere i tilknytning til finansavtaler.¹² Denne innebærer at kunden «etter behov» skal *veiledes* i valget mellom ulike produkter og tjenester.

Veiledningsplikten er et utslag av tjenesteyters generelle plikt til å ivareta kundens interesser, og må sees i sammenheng med nytt lovfestet krav til at tjenesteyteren også skal identifisere kundens behov på bakgrunn av informasjon innhentet fra kunden.

Plikten skjerper tjenesteyters forpliktelser forut for inngåelse av avtale, og særlig når det gjelder konto- og kredittavtaler gir den tjenesteyter større ansvar enn tidligere for kundens valg av produkter og tjenester.

Finansavtalelovens veiledningsplikt gjelder imidlertid ikke for investeringstjenester omfattet av verdipapirhandelloven – ettersom tilsvarende allerede er (strengere) regulert der.

Forklaringsplikten

Forklaringsplikten innebærer i korte trekk at kredittyter skal gi kunden *tilstrekkelige og tilpassede forklaringer* om kredittavtalens viktigste egenskaper, inkludert informasjon om betydningen av eventuelle tilleggsbetingelser og konsekvenser av mislighold. Forklaringene skal sette kunden i stand til å vurdere

Forklaringsplikten innebærer i korte trekk at kredittyter skal gi kunden tilstrekkelige og tilpassede forklaringer om kredittavtalens viktigste egenskaper.

¹² Ny finansavtalelov § 3-1 (3) 4 pkt.

om avtalen passer for vedkommende kundes behov og økonomi.¹³

Forklaringsplikten er gitt i ny lov kapittel 5 og 6, og gjelder dermed for kredittavtaler og kausjonsavtaler. Reglene gjelder kun der kunden er *forbruker*. Plikten er en videreføring av gjeldende forklaringsplikt¹⁴ med enkelte tilpasninger, og må ses i sammenheng med veiledningsplikten omtalt over.

At forklaringene skal være tilpassede, innebærer at det nærmere innholdet i forklaringsplikten må avgjøres i hvert enkelt tilfelle. Avtalens innhold og kompleksitet, samt hvilken betydning denne antas å ha for kundens økonomi, vil være av betydning i denne sammenheng.¹⁵ Videre vil også kundens evne til å vurdere innholdet i mottatte opplysninger være relevant. Dette innebærer at individuelle forhold ved den enkelte kunde, eksempelvis svekket mental helse eller andre forhold som kan påvirke kundens evne til å foreta fornuftige vurderinger av mottatte opplysninger, vil være relevant for innholdet i, og omfanget av forklaringsplikten.

Kredittyter plikter å *forsikre seg om* at forklaringene som gis er tilstrekkelige. Ifølge lovens forarbeider innebærer dette et krav om at kredittyter må forsikre seg om at kunden har *forstått* forklaringene.¹⁶ Justisdepartementet har pekt på at kontrollspørsmål vil være godt egnet til å dokumentere at forklaringsplikten er oppfylt. Tjenesteyter står likevel fritt til å velge fremgangsmåte for å oppfylle lovens forklaringsplikt. Uansett legges det opp til en viss toveis kommunikasjon med kunden.

Kredittvurdering og avslagsplikten

Etter dagens finansavtalelov plikter kredittyter å foreta en kredittvurdering av låntakere som er forbrukere og fraråde kreditopptaket dersom forholdene tilser dette. Kredittyter har etter

dagens regler for øvrig ikke noen avslagsplikt.¹⁷

Ny finansavtalelov utvider kredittvurderingsplikten til også å gjelde overfor næringsdrivende og erstatter eksisterende frarådingsplikt med en avslagsplikt. Avslagsplikten gjelder bare overfor kunder som er forbrukere. Som forklaringsplikten, er kredittvurderingsplikten og avslagsplikten også gitt i lovens kapittel 5 og 6.

Ny kredittvurderingsplikt innebærer at kredittyter plikter å gjøre en *grundig* vurdering av kundens *kredittevne* før avtale om kreditt inngås. Kravet om at vurderingen skal gjøres grundig, innebærer etter forarbeidene at tjenesteyter må opptre faglig forsvarlig.¹⁸

Ved vurderingen av kundens kredittevne er det relevant å se hen til kundens inntekt, eiendeler, utgifter og andre økonomiske forpliktelser. Informasjon om kunden kan hentes fra gjeldsinformasjonsforetak, kunden selv eller annen relevant kilde.

Dersom kredittyteren på grunnlag av egne opplysninger avslår søknad om kredit, kreves det ikke at kredittyter bruker ressurser på å innhente ytterligere informasjon om kunden.¹⁹

Kredittvurderingen utgjør vurderingsgrunnlaget for om avslagsplikten kommer til anvendelse. Kun dersom det er sannsynlig at kunden, på bakgrunn av kredittvurderingen, har tilstrekkelig kredittevne til å oppfylle forpliktelsene i avtalen, kan kredittyter inngå kredittavtale med kunden.

Det må gjøres en konkret vurdering basert på vilkårene kunden er tilbuddt i den enkelte avtalen. Vilkår om melomfinansiering, kapitalfrigjøringslån, refinansiering, samt rente- og avdragsfrie perioder vil være relevant for vurderingen.

Avslagsplikten erstatter som nevnt gjeldende frarådingsplikt. Terskelen for

avslag er likevel den samme som for fraråding. Dette innebærer at dersom det etter gjeldende lov hadde vært grunn til å fraråde kunden kredit, vil kredittyter etter ny finansavtalelov være pliktig til å avstå fra å yte kredit.

Konsekvenser av tjenesteyters nye plikter

Konsekvensene av tjenesteyters nye plikter er todelt. For det første innebærer de skjerpede kravene til kredittyters plikter før inngåelse av avtale om kredit eller kausjon, i praksis at kredittyter i større grad bærer risikoen for om kunden klarer å betjene avtalen.

For det andre er det gitt særskilte regler for brudd på kredittvurderingsplikten og avslagsplikten,²⁰ samt en generell regel om rett til erstatning når tjenesteyter ikke har oppfylt sine plikter som gjelder for tjenesten.²¹

Noen av de viktigste konsekvensene ved brudd på kredittvurderingsplikten og avslagsplikten er at avtalevilkår om fastrentekredit og gjeldsforsikring ikke vil være bindende for kunden. Heller ikke vil den erstatningsrettslige tapsbegrensningsplikten kunne gjøres gjeldende overfor kunde som er forbruker.

Videre vil kundens forpliktelser etter avtalen kunne lempes så langt dette er rimelig, dersom kredit er ytt i strid med avslagsplikten. Både hvordan resultatet av kredittvurderingen er formidlet til kunden, samt hvordan kredittyter har oppfylt forklaringsplikten, er relevant i lempingsvurderingen. Med grunnlag i den alminnelige erstatningsregelen vil også tjenesteyter etter omstendighetene kunne bli erstatningsansvarlig ved brudd på forklaringsplikten og veiledningsplikten.

Endring av kredittavtalen Særlig om nye regler om renteendringer

Endringer av kredittvilkårene til gunst for kunden kan gjennomføres av tjenesteyter ensidig, både under dagens

¹³ Ny finansavtalelov §§ 5-1 og 6-1.

¹⁴ FAL § 46c.

¹⁵ Prop. LS 92 (2019-2020) side 389.

¹⁶ Prop. LS 92 (2019-2020) side 389.

¹⁷ FAL §§ 46b og 47.

¹⁸ Prop. LS 92 (2019-2020) side 389.

¹⁹ Prop. LS 92 (2019-2020) side 389.

²⁰ Ny finansavtalelov § 5-5.

²¹ Ny finansavtalelov § 3-49, jf. § 3-1 (1).

Ny finansavtalelov utvider kreditt-vurderingsplikten til også å gjelde overfor næringsdrivende og erstatter eksisterende frarådningssplikt med en avslagsplikt.

regler²² og ny finansavtalelov.²³ Når det gjelder endringer *til skade* for kunden, endrer likevel ny finansavtalelov rettstilstanden på viktige punkter. Ny finansavtalelov viderefører bl.a. ikke tjenesteyters (kreditttyters) rett til *ensidig* økning av rentesats, gebyrer og andre kredittkostnader. Etter ny finansavtalelov må alle endringer av avtalen, som ikke er til gunst for kunden, ha enten aktivt eller passivt kundesamtykke.

Hovedregelen (også) etter ny finansavtalelov er at partene må være enige om å endre en inngått avtale. Siden det ikke alltid er særlig praktisk å innhente aktive og særskilte samtykker, tillater ny finansavtalelov at partene kan avtale at avtalen skal kunne endres ved passivt samtykke.²⁴ For at dette skal gjelde, må det være forhåndsaftalt mellom partene at kunden samtykker til senere endring av avtalevilkårene ved å forholde seg passiv. Det kan videre avtales at endringer skal kunne skje uten kundesignatur, også overfor forbrukere. Tilbud fremsatt i telefonsamtale må likevel ha forbrukerens skriftlige aksept, uavhengig av om partene har avtalt passivt samtykke.

Uavhengig av om det er avtalt passivt samtykke eller ikke, er det et krav om at kunden får et varsel om endringene med to måneders frist. Fristen regnes fra kundens mottak av varselet. Forslag til endring av renter, gebyrer eller andre kostnader skal også begrunnes.

Endringene kan ikke settes i verk før utløpet av tomånedersfristen. Hvis manglende samtykke gir kredittgiver rett til å si opp avtalen, skal det i varselet om endringene også opplyses om at kunden, som et alternativ til aksept, selv har rett til å si opp avtalen straks og vederlagsfritt innen iverkettings-tidspunktet for nye avtalevilkår.²⁵

Et praktisk endringsønske for kredittgiver i låneperioden vil kunne være økning av renter, gebyrer eller andre kostnader ved kreditten. Etter dagens regler kan kreditttyter ensidig endre renter og gebyrer dersom det er tatt forbehold om endringsadgangen i kredittavtalen, og kunden får et begrunnet varsel seks uker før endringen iverksettes.

Ny finansavtalelov viderefører ikke denne adgangen til ensidige endringer. Etter ny finansavtalelov kreves det som nevnt en *endringsavtale*, i form av aktivt eller passivt kundesamtykke, for at vilkårene skal kunne endres til skade for kunden.

**Hva om kunden ikke godtar endrede
avtalevilkår?**

Dersom kunden aviser et endringsforslag, består avtalen i utgangspunktet uten de foreslalte endringene. For konto- og kredittavtaler som løper på ubestemt tid, slik som kredittkort og andre rammeavtaler, kan det imidlertid følge av vilkårene at kredittyter i slike tilfeller har rett til å si opp avtalen med to måneders varsel dersom det foreligger «saklig grunn». Kundens manglende aksept vil i mange tilfeller være saklig grunn for oppsigelse, og ved oppsigelse bringes kreditten til fall.²⁶

Ved *tidsbestemte* avtaler med forbrukere, altså terminlån med fastsatt løpetid (typisk boliglån), har ikke kredittytter samme oppsigelsesadgang. Dette gjelder selv om kunden nekter vilkårsendringene, herunder rente- og gebyrøkinger. Slik loven er bygget opp, ser det dermed ut som at forbrukere med terminlån i praksis vil få en reser-

vasjonsrett mot ensidige økninger av renter, gebyrer og andre kostnader. Kreditttyter vil dermed ikke ha anledning til å forhøye utlånsrenten selv om hensynet til egen inntjeningsvevn til-sier dette. Kredittgiver vil med andre ord sitte alene med risikoen for økning i egne innlånskostnader. Det er påfal-lende at ikke forarbeidene problemati-ser hvilken betydning dette vil ha for kredittgiveres lønnsomhet og låneprak-sis.

Det kan stilles spørsmål om Justisdepartementet virkelig har ment å innføre regler som gjør økning av renter og gebyrer i terminlån til forbrukere betinget av en kundeaksept. For oss fremstår det ikke som at det ligger en tydelig lovgivervilje bak disse begrensningene.

Det har imidlertid vært mediesaker hvor bankene kritiseres for å være for raske med å sette opp utlånsrenten ved økte innlånskostnader, uten at renten settes tilsvarende ned ved senere reduksjon i innlånskostnader. Finansklagenemda har også i avgjørelse 2020-896 konkludert med at kreditttyteren (ved et terminlån med flytende rente), ikke kunne sette opp renten grunnet økt styringsrente når ikke renten ble satt tilsvarende ned da styringsrenten gikk ned.

Det kan derfor tenkes at Justisdepartementets intensjon, nettopp har vært å gi incentiver til at terminlån med forbrukere under ny lov enten inngås med fast rente, eller som flytende referanserentelån. Dersom lånet er et såkalt referanserentelån, altså hvor utlånsrenten er basert på en referanse-renta med påslag/margin, så vil renten også under ny finansavtalelov kunne endres løpende og umiddelbart i terminlån med forbrukere. Mekanismen i referanserentelån er at utlånsrenten følger referanserenten «opp og ned». Fortjenesteelementet til kredittgiver ligger i påslaget på renten (marginen), og bare denne «margindelen» av renten vil følge lovens regler om endringsavtale.

22 FAL §§ 48 og 49.

23 Ny finansavtalelov § 3-13 annet ledd.

²⁴ Ny finansavtalelov §§ 3-13 og 3-14.

25 Ny finansavtalelov § 3-14.

26 Ny finansavtalelov § 3-14.

Det er likevel påfallende at ikke dette er åpent drøftet i lovforarbeidene. Det blir derfor spennende å følge forskriftsarbeidet til ny lov, og eventuelt fremtidige rettsavgjørelser, for å få avklaring i kredittyters endringsadgang for terminalån med forbrukere.

Når det gjelder behandlingen av terminalån med flytende rente inngått før ny finansavtalelov trer i kraft, antar vi at dette vil reguleres i forskrift til ny finansavtalelov.

Digital kommunikasjon blir standardvalget

Den nye finansavtaleloven innfører digital kommunikasjon som standardvalget for avtaleforholdet. Dette er til forskjell fra dagens lov, hvor digital kommunikasjon må være forankret i et kundeønske.²⁷ Forbudet mot elektronisk inngåelse av kausjonsavtale i forbrukerforhold, blir samtidig opphevet.

Etter ny finansavtalelov kan tjenesteyteren kommunisere elektronisk uten mottakerens forutgående samtykke såfremt dette gjøres på en «betryggende måte».²⁸ Tjenesteyteren skal likevel ved avtaleinngåelsen eller når elektronisk kommunikasjon benyttes første gang, opplyse mottakeren om at vedkommende kan reservere seg mot kommunikasjonsformen. Kunden har altså også fremover en rett til kommunikasjon pr. brev, men dette må aktivt velges.

Hva som menes med «elektronisk kommunikasjon», er ikke definert. Dette skyldes at en slik presisering fort ville bli utdatert. At kommunikasjonen må skje på en «betryggende måte», setter likevel føringer, og forarbeidene nevner at digital postkasse / nettbank, e-post og SMS vil oppfylle kravet.

Meldinger som innebærer rettsvirkninger fra mottaksdato anses å være kommet frem når mottakeren har fått kunnskap om melding, med mindre noe annet er avtalt.²⁹ For meldinger med et innhold som det er av avgjø-

rende betydning at mottakeren har kunnskap om, som for eksempel heving, oppsigelse, sperring, tvangsfyllbyrdelse skal tjenesteyteren forsikre seg om at mottakeren kjenner til at meldingen er mottatt. Det er da ikke tilstrekkelig å varsle gjennom nettbank, kunden må også varsles med f.eks. SMS eller e-post.

Ansvar ved misbruk

Misbruksrisiko og ansvar ved bruk av elektronisk signatur

Elektronisk signatur, hovedsakelig i form av Bank-ID, kan benyttes både som sterkt kundeautentisering, f.eks. når kunden logger seg inn i sin nettbank, og til elektronisk signering av en avtale, for eksempel en kredittavtale, eller for initiering av en betalingstransaksjon. Bank-ID brukes altså både til å identifisere kunden og som dokumentasjon for kundens viljeserklæring. Vi vil fremover knytte eksemplene til Bank-ID, ettersom dette er den viktigste elektroniske signaturløsningen i Norge.

Bank-ID forenkler avtaleslutningen, og har vokst seg frem til å bli en toneangivende måte for kundeidentifisering og kundesignaturer. Bank-ID medfører samtidig en iboende risiko knyttet til misbruk, i form av tap, tyveri og ubettiget bruk mv. Misbruk av Bank-ID i forbindelse med kredittavtaler og betalingstransaksjoner vil kunne få svært negative økonomiske og personlige følger for den som utsettes for det. Justisdepartementet uttaler også i forarbeidene at det klart er behov for en bedre beskyttelse av enkeltpersoner enn det som følger av dagens regler.³⁰

Det har vært en rekke saker i retten knyttet til misbruk av Bank-ID (identitetstyveri) etter dagens finansavtalelov, herunder bl.a. HR-2020-2021-A. I denne saken hadde et ektepar fått utbetalet et forbrukslån ved misbruk av en annen manns Bank-ID. Høyesterett frifant denne mannen for bankens krav om erstatning av det utbetalte beløpet. Høyesterett fant at mannen kunne bebreides for måten kodebrikken var oppbevart på, men la vekt på at banken

hadde valgt å inngå avtale om lån av et betydelig beløp, utelukkende basert på bruk av Bank-ID, uten å iverksette ytterligere kontrolltiltak. Banken hadde da bevisst valgt en handlemåte som innebar en klar risiko for tap.

Ny finansavtalelov kodifiserer rettspraksis og utvider også kundevernet ved misbruk av Bank-ID på en rekke punkter.

Styrket kundevern i ny finansavtalelov

Ny finansavtalelov regulerer ansvarsfordelingen mellom tjenesteyteren og den som har rett til å signere med elektronisk signatur (rettighetshaveren), ved en tredjepersons misbruk av den elektroniske signaturen.

Reglene representerer et styrket vern for tilfeller hvor personer blir utsatt for misbruk av Bank-ID i tilknytning til finansielle tjenester. Dette er nokså tekniske regler, som er best egnet for en egen analyse.³¹ Vi nøyser oss derfor med å påpeke de mest sentrale ansvarsreglene og endringene som gjøres i disse.

For det første favner den nye finansavtaleloven videre enn gjeldende finansavtalelov ved at den også omfatter ansvar ved misbruk av Bank-ID i forbindelse med *ingåelse* av avtale om finansielle tjenester, og altså ikke bare misbruk i tilknytning til transaksjoner.³² Dette innebærer en utvidelse av kundebeskyttelsen sammenlignet med dagens finansavtalelov som knytter beskyttelsesreglene til transaksjoner. Bakgrunnen for utvidelsen skyldes et ønske om like regler for like misbrukssituasjoner. For det andre reduseres kundens egenandel i misbrukssituasjoner.³³

Egenandel når elektronisk signatur har blitt misbrukt av andre

Rettighetshaveren plikter, litt forenklet forklart, å bruke elektronisk signatur i samsvar med vilkårene for utstedelsen og ta alle rimelige forholdsregler for å beskytte personlig sikkerhetsinformasjon knyttet til signaturløsningen, f.eks. PIN-koder og/eller passord.³⁴ Hva

²⁷ FAL § 8.

²⁸ Ny finansavtalelov § 3-2.

²⁹ Ny finansavtalelov § 3-2.

³¹ Ny finansavtalelov §§ 4-30 og 3-20.

³² Ny finansavtalelov §§ 3-16 til 3-21.

³³ Ny finansavtalelov § 3-20.

³⁴ Ny finansavtalelov §§ 3-19 og 4-23.

skjer så hvis den elektroniske signaturløsningen misbrukes av andre?

Hovedregelen er at tjenesteyteren (f. eks. banken) er ansvarlig for tap som oppstår ved misbruk av elektronisk signatur, selv om rettighetshaveren (innehaveren av Bank-ID) ville vært ansvarlig etter ellers gjeldende rettsregler. Innehaveren av Bank-ID skal likevel betale en egenandel på inntil 450 kroner (nedjustert fra 1200 kroner) dersom han eller hun kunne ha oppdaget misbruket på forhånd. Dersom innehaveren ved *grov uaktsomhet* har unnlatt å oppfylle sine forpliktelser, kan han eller hun bli ansvarlig for en egenandel på inntil 12 000 kroner. Grov uaktsomhet kan for eksempel innebære at man ikke har beskyttet PIN-kode eller passord. Ved *forsett* kan innehaveren holdes ansvarlig for hele tapet. Dersom innehaveren med viten og vilje har delt Bank-ID opplysninger med en tredjeperson, risikerer vedkommende altså å bli ansvarlig for hele det økonomiske tapet som oppstår som følge av misbruket.

Virkeligheten er sammensatt og det kan tenkes situasjoner hvor selv frivillig overgivelse av Bank-ID opplysninger ikke nødvendigvis er særlig klanderverdig. Det er derfor greit å merke seg at frivillig deling av Bank-ID opplysninger ikke nødvendigvis alltid medfører ansvar for hele det økonomiske tapet ved misbruk (f.eks. i form av låneopptak eller betalingstransaksjoner som rettighetshaver ikke har samtykket til).

Justisdepartementet foreslo nemlig opprinnelig en ordlyd som kunne tilsi at kunden, nærmest alltid, var ansvarlig for hele det økonomiske tapet ved frivillig deling av Bank-ID opplysninger. Stortingets justiskomite³⁵ endret derfor «i siste liten» bestemmelsen om ansvar ved forsett før loven ble vedtatt av Stortinget. Formålet med presiseringen var å forhindre et regelsett som potensielt kunne gitt urimelige konsekvenser i enkeltsituasjoner. Justiskomiteen presiserte i korte trekk at forsettet ikke bare skal gjelde brudd på «sikker-

Det er gjort presiseringer i loven for å unngå en helt kategorisk ansvarsregel i tilfeller hvor «sårbare personer» av ulike grunner frivillig deler BankID-opplysninger med betrodde personer som misbruker opplysningene, for eksempel i en situasjon der en rettighetshaver får bistand til å betale regninger på en slik måte at hjelperen også får kjennskap til sikkerhetsinformasjonen.

hetsnormene» for beskyttelse av signaturløsningen (f.eks. frivillig deling av PIN-koder og passord). I tillegg må det foreligge skyld i relasjon til tapet som følge av misbruket.

Presiseringene ble gjort for å unngå en helt kategorisk ansvarsregel i tilfeller hvor «sårbare personer» av ulike grunner frivillig deler BankID-opplysninger med betrodde personer som misbruker opplysningene. En situasjon som ble trukket frem av justiskomiteen, er at rettighetshaver får bistand til å betale regninger på en slik måte at hjelperen også får kjennskap til sikkerhetsinformasjonen. Dette er nok en praktisk situasjon for mange, f.eks. besteforeldre som får bistand av barnebarn for å betale regninger eller personer som ikke kan norsk som trenger bistand i nettbanken. Vi skal være varsomme med å fastslå grensene for hva som rammes og ikke i denne artikkelen.

Bestemmelsen(e) som ble vedtatt sier i korte trekk at rettighetshaveren (innehaveren av Bank-ID) svarer for hele tapet dersom tapet skyldes forsettlig misligholdelse av pliktene for beskyttelse av den elektroniske signaturløsningen (eller betalingstransaksjonen) hvis han eller hun også *måtte forstå* at misligholdet kunne innebære en nærliggende fare for misbruk. Det er likevel noe uklart hvilken grad av skyld i relasjon til tapet som egentlig kreves for at forsett kan konstateres etter de nye bestemmelsene. Dette vil måtte avgjøres av domstolene.

Bestemmelser om bevisbyrde, beviskraft og bevisvekt utvides til også å gjelde ved avtaleinngåelse

Det finnes flere eksempler på at bankkunder har blitt ansvarlige for lån de nekter for å ha signert elektronisk. Ny finansavtalelov regulerer også disse tilfellene, ved å la regler for misbruk av Bank-ID for konto og betalingstransaksjoner til også gjelde inngåelse av avtaler.

Skyldkravene er i hovedsak de samme som under dagens lov, altså ansvar ved simpel uaktsomhet. I praksis er det likevel en styrking av kundevernet ettersom den nye finansavtaleloven skjerper tjenesteyters (i praksis bankers) *beviskraav* for å påvise skyld hos innehaver av Bank-ID.

Hovedregelen er fortsatt sannsynlig-hetsovervekt, altså at det må være mer sannsynlig enn ikke at innehaver har opprådt uaktsomt. Det kreves imidlertid *kvalifisert sannsynlighetsovervekt* for bevisførelse om at forbrukere har samtykket til elektronisk avtale eller en betalingstransaksjon. Dette betyr i praksis at det må være en god del mer enn bare 51 prosent sannsynlig at innehaver samtykket til et lånopptak. Vurderingen må være basert på øvrige momenter enn bare at kundens Bank-ID er benyttet. Det kreves (fortsatt) også kvalifisert sannsynlighetsovervekt dersom tjenesteyter ønsker å føre bevis for forbrukers svikaktige eller forsettlige brudd på egne lovfestede forpliktelser.³⁶

³⁵ Innst. 104 L (2020-2021).

³⁶ Ny finansavtalelov §§ 13-19, 4-23 (1) og 4-24 (1).

Når det gjelder *bevisvekten*, er som nevnt altså ikke bruk av elektronisk signatur (Bank-ID) tilstrekkelig som eneste bevis for kundeaksept. Dette er som før når det gjelder transaksjoner. Det som er nytt er at det under ny lov også gjelder for inngåelse av avtaler.

Bevisbyrde handler om hvem av partene som har tvilsrikøen ved uavklart faktum. Saken skal avgjøres i disfavør til den parten som har bevisbyrden.

Utgangspunktet i norsk rett er at det er den som gjør gjeldende et krav som har bevisbyrden. Når det gjelder bevisbyrden, så følger det av ny finansavtalelov at det ikke er den som fremmer kravet, men den som er nærmest til å *sikre* bevi-

set som har bevisbyrden.³⁷ Det er to viktige presiseringer her; tjenesteyteren (banken) har alltid bevisbyrden for egen etterlevelse av lov eller forskrift, og for øvrig *bevisføringsplikten* knyttet til anførsler om at kunden har opptrådt grovt uaktsomt eller forsettlig.

I praksis vil ofte bevisbyrden bevege seg mellom partene i en tvist. Man kan bl.a. tenke seg en situasjon hvor det er tvist om kunden selv har samtykket til et lånopptak hvor egen Bank-ID er benyttet. Det er i utgangspunktet banken som står nærmest til å sikre bevis om at avtalen er inngått og dermed har bevisbyrden. Dersom banken i tillegg har sendt bekreftelse på SMS og/eller

e-post til kunde i forbindelse med avtaleleslutningen, så kan bevisbyrden fort snu. Da vil det fort kunne være kunden som må føre bevis for at for eksempel Bank-ID ble misbrukt og/eller telefonen stjålet mv.

Ettersom bruk av elektronisk signatur ikke alene er tilstrekkelig som eneste bevis for elektronisk avtale, antar vi at tjenesteyter (bankene) for å sikre seg, fremover vil være enda mer påpasselige med å sikre bevis for kundesamtykke ved å sende bekreftelse til kundens mobilnummer, eller fysisk eller elektro-nisk adresse, i forbindelse med avtale-ingåelsen. Vi antar at det for øvrig vil utøves varsomhet med å akseptere utbetaling til andre enn kunden selv.

³⁷ Ny finansavtalelov § 3-5.

Felles regnskaps-standarder blir obligatorisk for alle statlige virksomheter

Seniорrådgiver
Harald Brandsås
Revisorforeningen

Finansdepartementet har fastsatt at alle statlige virksomheter skal føre regnskapet etter periodiseringsprinsippet i henhold til de statlige regnskapsstandardene (SRS). Dette er et stort og viktig skritt for bedre og sammenlignbare opplysninger om økonomi og styring av statlige virksomheter.

Virksomheter som fører regnskapet etter kontantprinsippet, skal i samråd med overordnet departement bestemme tidspunkt for overgang til SRS. Det er gitt en romslig overgangsperiode, som nok også er nødvendig for at alle skal klare dette. Innen 1. januar 2027 skal alle statlige virksomheter føre regnskapet etter periodiseringsprinsippet i henhold til SRS.

Formålet med de statlige regnskapsstandardene er å sikre et standardisert grunnlag for styring i statlige virksomheter. Regnskapsopplysningene vil brukes i virksomhetens interne styring og i departementenes styring av underliggende virksomhet.

Regnskapsstandardene vil legge til rette for mer effektiv ressursbruk ved at de gir opplysninger om kostnader om ulike aktiviteter, tjenester og effekter.

Anskaffelse av varige driftsmidler skal nå fordeles over levetiden til investeringen, dvs. periodisering over levetiden. De vil gi sammenlignbar kostnadsinformasjon og gi en bedre oversikt over statens eiendeler.

De statlige regnskapsstandardene har regler om hvordan statlige virksomheter som benytter disse standardene, skal utarbeide og presentere sitt virksomhetsregnskap. SRS ble fra 2010 fastsatt som anbefalte statlige regnskapsstandar-

At alle statlige virksomheter skal føre regnskapet etter periodiseringssprinsippet i henhold til de statlige regnskapsstandardene (SRS) er et stort og viktig skritt for bedre og sammenlignbare opplysninger om økonomi og styring av statlige virksomheter.

Statlige regnskapsstandarder (SRS)

- SRS 1 Presentasjon av virksomhetsregnskapet
- SRS 2 Kontantstrømoppstilling
- SRS 3 Prinsippendring, estimatendring og korrigering av feil
- SRS 9 Transaksjonsbaserte inntekter
- SRS 10 Inntekt fra bevilgninger, tilskudd og overføringer til virksomheten, samt overføringer til og fra staten
- SRS 11 Anleggskontrakter
- SRS 12 Beholdning av varer og driftsmateriell
- SRS 13 Leieavtaler
- SRS 17 Anleggsmidler
- SRS 19 Usikre forpliktelser og betingede eiendeler
- SRS 25 Ytelser til ansatte

der. Fra 2016 har SRS vært obligatorisk for virksomheter som fører regnskapet etter andre prinsipper enn kontantprinsippet.

SRS består i dag av 11 regnskapsstandarder. Standardene er tilgjengelige på [Finansdepartementets hjemmesider](#)¹ og hos [Direktoratet for forvaltning og økonomistyring \(DFØ\)](#).² DFØ gir på sine sider også veileddning i bruk av standardene. DFØ er gitt myndighet og ansvar for å forvalte standardene, fortolke og informere om standardene og gi eventuelle unntak fra bruken. Nummereringen av standarden gjenspeiler i stor utstrekning inspirasjonen fra de internasjonale standardene for offentlig sektor – [IPSAS](#).³

Forberedelse til overgangen

Overgangen til SRS kan være omfattende. Dette gjelder spesielt for større

virksomheter som har betydelige og komplekse poster som skal inn i balansen. Bare det å sikre at alle eiendeler og forpliktelser kommer med, kan være en utfordring selv om man mener å ha hatt et godt register over eiendeler. Klassifisering av eiendeler og gjeld, verdsettelse og dekomponering av driftsmidler og andre eiendeler, kan være arbeidskrevende. Utarbeidelse av åpningsbalansen er nok det viktigste for å utarbeide et regnskap etter SRS.

De enkelte virksomhetene må avklare med overordnet departement når og hvordan overgangen skal skje. Det er viktig å få etablert og godkjent åpningsbalansen av overordnet departement i god tid. For å få sammenligningstall for resultatregnskapet i første regnskapsår, må det utarbeides en balanse ved begynnelsen av året forut for overgangen.

Vurderinger og konklusjoner må dokumenteres løpende. Det må dokumenteres hvilke prinsipper som er lagt til grunn ved klassifisering og verdsettelse.

¹ https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjet/statlig-okonomistyring/statlige-regnskapsstandarder_id588778/

² <https://dfo.no/fagområder/statlige-regnskapsstandarder>

³ <https://www.ipfasb.org/>

Vurderingene må kunne etterprøves av virksomhetens revisor.

Statsregnskapet og andre økonomibestemmelser

De statlige regnskapsstandardene kommer i tillegg til bestemmelser om bokføring, Reglement for økonomistyring i staten og Bestemmelser om økonomistyring i staten.

Det understreses at virksomhetene fortsatt skal innrette virksomhetsregnskapene slik at kravene til rapportering til bevilningsregnskapet og kapitalregnskapet etter kontantprinsippet ivaretas. Det betyr at det konsoliderte statsregnskapet fortsatt blir utarbeidet etter kontantprinsippet. Jeg antar imidlertid at når man har fått erfaring med de periodiserte virksomhetsregnskapene, vil det raskt og enkelt komme en endring også for det konsoliderte statsregnskapet. Forhåpentligvis vil man så fort som alle virksomheter avlegger periodiserte regnskaper, få et forenklet konsolidert regnskap på statsnivå hvor man kan se forskjellene på dette og kontantregnskapet. Håpet er lysegrønt.

Denne utviklingen kan forsterkes av arbeidet i EU hvor man arbeider med å lage regnskapsstandarder etter periodiserte prinsipper. Europakommisjonen har gjennom Eurostat arbeidet med et fullt sett av periodiserte regnskapsstandarder ([European Public Sector Accounting Standards \(EPSAS\)](#))⁴ for å øke åpenhet og sammenlignbarhet mellom og innen medlemsstatene. Norge deltar også i arbeidet i Eurostat, som er den europeiske statistikkmyndigheten.

Intensjonen med EPSAS er at man skal forbedre sammenlignbarheten på alle nivåer i offentlig forvaltning slik at både kommuner, fylker og stat omfattes av de samme reglene. Dette skal gi et mer bærekraftig og bedre beslutningsgrunnlag for offentlige finanser. Slike prosesser tar tid, men det er uttrykt håp om en politisk beslutning i løpet av 2022.

⁴ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/epsas>

Pandemi, europeiske trender, rettsavklaringer, økt domstolskontroll fra Høyesterett

Arbeidsrettsåret 2021

Vi har lagt bak oss et innholdsrikt år på arbeidslivsområdet. Den pågående pandemien fikk nok en gang stor betydning for hele arbeidslivet. Vi kan nærmest snakke om en revolusjon i norsk arbeidsliv, som har fått betydning for hvordan vi jobber, hvem som får jobbet og hvor vi jobber. Koronatiltak- og begrensninger har nok en gang preget både næringslivet og arbeidssituasjonen for de fleste, og vi fikk på denne bakgrunn en rekke midlertidige lov- og forskriftsendringer med betydning for arbeidslivet.

Fast advokat
Julie Dahl Sagmo
Advokatfirmaet Wiersholm

Videre ser vi at europeiske trender om ulike tilknytningsformer i arbeidslivet fortsetter å prege rettsutviklingen – hvem er egentlig ansatte, hvem er såkalte «workers», og hvem har krav på beskyttelse etter arbeidsvernlovgivningen? På dette området har det pågått et omfattende lovarbeid, og fjarørets utvikling vil trolig få stor betydning også for 2022 og arbeidslivet fremover, gjennom varslede endringer fra den nye regjeringen.

Videre kom det som flere arbeidslivsekspertar omtaler som en «bombe» fra Arbeidsretten, om såkalt individuell ettervirkning av tariffavtalte vilkår etter at en tariffavtale er sagt opp og opphört. Avgjørelsen ble i 2021 fulgt opp av Høyesterett, og tilbake står mange uavklarte spørsmål som trolig vil blyses gjennom det kommende året. Vi har også sett at Høyesterett gjennom 2021 har ført en streng domstolskontroll med arbeidsgiveres vurderinger og saksbehandling ved oppsigelse. På tampen av året fikk vi også en til dels oppsiktive kende rettsavklaring fra Høyesterett som vil få stor praktisk betydning for arbeidsgivers adgang til å korrigere og trekke i lønn ved feilutbetalinger. Samtlige avgjørelser er begrunnet i de konkrete saksforholdene, men de innehol-

De viktigste poengene i artikkelen

- Skjerpe krav til redegjørelsese- og rapporteringsplikt om lønn og annen godtgjørelse til ledende personer i børsnoterte selskaper skal gi større åpenhet og en tettere forbindelse mellom selskapets resultater og avlønning.
- Nye regler om pensjonskapitalbevis skal gi bedre oversikt over pensjonsopptjening for ansatte.
- Nemndbehandling av gjengeldelsessaker skal styrke og effektivisere arbeidstakers rett til å få saken sin prøvd etter varsling i arbeidslivet.
- Det er primært arbeidsgivers ansvar å søke avklaring om arbeidstakers egnethet for stillingen i rekrutteringsprosesser.
- Bestemmelser om individuelle arbeidsforhold fastsatt i tariffavtaler kan få ettervirkning og bestå i arbeidsforholdet selv om tariffavtalen sies opp og opphører.
- Arbeidsgivere har en viss adgang til å supplere begrunnelsen for oppsigelse av arbeidstaker i etterkant av oppsigelsesbeslutningen dersom forholdene har en naturlig sammenheng med oppsigelsesgrunnlaget.
- Forhåndsavtaler om lønnstrekk ved feilutbetalinger må regulere den konkrete trekksituasjonen og er ikke gyldig som grunnlag for en generell trekkadgang.
- Nødvendig reisetid til eller fra annet oppmøtested enn det faste eller sedvanlige, regnes som arbeidstid dersom arbeidstaker ikke fritt kan forlate arbeidsmiljøet og utøve egne interesser på uavbrutt vis.

der likevel uttalelser og standpunkter som vil kunne få stor betydning i praksis – både for lignende tvister og praksis mellom partene i arbeidslivet.

Kort oppsummert dreier det seg om både lovgivning og rettsavklaringer som dels innebærer økte informasjons- og aktivitetsplikter for arbeidsgiver, og dels en styrking av rettigheter for arbeidstaker. Nedenfor følger en opp-

summering av det viktigste arbeidsrettsåret 2021 bød på, både når det gjelder ny lovgivning og avklaringer i rettspraksis. Avslutningsvis følger en oppsummering av hva vi kan vente oss av fremtidens arbeidsliv i lys av varslede endringer på arbeidslivsområdet.

Den pågående pandemien har gjort at vi nærmest kan snakke om en revolusjon i norsk arbeidsliv, som har fått betydning for hvordan vi jobber, hvem som får jobbet og hvor vi jobber.

Ny lovgivning på arbeidslivsområdet i 2021

Redegjørelsese- og rapporteringsplikt om lønn og annen godtgjørelse til ledende personer i børsnoterte selskaper

Nye regler om plikt til å redegjøre for fastsettelsen av lønn og annen godtgjørelse til ledende personer i alle børsnoterte allmennaksjeselskaper (ASA) trådte i kraft i 2021. Formålet bak de nye reglene er blant annet å sikre større åpenhet om selskapers lederlønnspolitikk, og å skape en tettere forbindelse mellom selskapets resultater og godtgjørelsen til selskapets ledelse.

Retningslinjer

De nye reglene innebærer skjerpepede krav til utarbeidelse av retningslinjer for fastsettelse av lønn mv. til selskapets ledende ansatte, samt ansatte som er medlem av styret og bedriftsforsamlingen. Retningslinjene skal blant annet inneholde en beskrivelse av alle former for godtgjørelse, herunder kriterier for tildeling av variabel godtgjørelse. I motsetning til tidligere vil retningslinjene være gjenstand for bindende avstemming på selskapets generalforsamling, hvilket innebærer at de er bindende for styret og kun mulig å fravike i særlige tilfeller.

Lederlønnsrapport

De nye reglene innebærer videre at alle børsnoterte allmennaksjeselskaper må utarbeide og publisere en årlig og separat lederlønnsrapport. Dette i motsetning til tidligere, hvor det kun gjaldt et krav om at styreerklæringen måtte inneholde en generell redegjørelse for lederlønnspolitikken som var blitt ført det foregående regnskapsåret. Rapporten skal bl.a. gi en samlet oversikt over utbetalt og innestående lønn og godtgjørelse som omfattes av retningslinjene.

Nye regler om pensjonskapitalbevis

Det ble i 2021 innført regler¹ som skal sikre en mer effektiv pensjonsforvaltning, samt bedre oversikt over pensjonsopptjeningen for de ansatte. De nye reglene innebærer at

Reglene trådte i kraft allerede 1. januar 2021, og er inntatt i allmennaksjeloven (§ 6-16 b, jf. 6-16 a), samt i forskrift om retningslinjer og rapport om godtgjørelse for ledende personer. Reglene bygger på krav etter directive (EU) 2017/828 («SRD II»).

Selskaper som omfattes av de nye reglene, hadde frist til henholdsvis 1. oktober 2021 (selskaper med ordinært regnskapsår) og 1. januar 2022 (selskaper med avvikende regnskapsår) med å fastsette retningslinjer etter forskriften i selskapets generalforsamling. Frist for behandling av styrets første godtgjørelsesrapport er satt til ordinær generalforsamling i 2022 i selskaper som omfattes av forskriften.

arbeidstakere i bedrifter som har innskuddspensjonsordning skal få samlet i) nåværende pensjonssparing, samt ii) innskuddsbasert pensjonsopptjening fra tidligere arbeidsforhold, hos nåværende arbeidsgiver (pensjonskapitalbevis).

For arbeidsgiver medfører lovendringen en plikt til å informere i) generelt om den nye pensjonskontoen, ii) om at arbeidstakere kan reservere seg, og iii) om hvilke investeringsvalg som gjøres. For arbeidstakere som ansettes på et senere tidspunkt, må arbeidsgiver sørge for å informere disse om bedriftens pensjonsavtale.

Nemndsløsning for gjengjeldessaker etter varsling i arbeidslivet

Tidligere har saker om gjengjeldelse etter varsling vært henvist til de ordinære domstolene. I året som gikk ble det derimot vedtatt å opprette nemndsbehandling for disse sakene, hos Diskrimineringsnemnda. Formålet bak lovendringene var å gjøre det enklere, raskere og mindre kostbart for varsle i arbeidslivet å få prøvd sin sak. Løsningen er imidlertid frivillig, slik at gjengjeldessaker fortsatt kan bringes direkte inn for domstolene uten nemndsbehandling.

Ved lovendringen gis Diskrimineringsnemnda myndighet til å tilkjenne oppreisning i saker om gjengjeldelse etter varsling, og til å ilette erstatning for økonomisk tap i enkle saksforhold. Nemndas kompetanse er imidlertid avgrenset mot saker om oppsigelse og avskjed. Slike saker må på samme måte som i dag gå gjennom domstolene.

Det er vedtatt en ny bestemmelse, § 2A-8, til arbeidsmiljøloven kapittel 2A, som bestemmer at tvister om brudd på forbudet mot gjengjeldelse etter § 2 A-4 kan bringes inn for Diskrimineringsnemnda.

De nærmere reglene om Diskrimineringsnemndas myndighet og saksbehandling mv. følger av diskrimineringsombudsloven. Gjengjeldessaker har vært mulig å bringe inn for nemnda fra og med 1. juli 2021. Vedtaket fra nemda kan bringes inn for domstolene.

¹ Reglene er inntatt i innskuddspensjonsloven § 3-6 mv. og trådte i kraft allerede 1. januar 2021.

Rettsavklaringer fra Høyesterett i året som gikk

Oppsigelse i prøvetid – rekkevidden av arbeidssøkers opplysningsplikt

Høyesterett avsa i mars 2021 dom i en sak som gir veiledning med hensyn til adgangen til å gå til oppsigelse i prøvetiden grunnet manglende opplysninger fra arbeidstaker. Spørsmålet om rekkevidden av arbeidssøkers opplysningsplikt har ikke vært behandlet av Høyesterett tidligere.

Arbeidsgivers ansvar å stille relevante spørsmål

Høyesterett kom med flere viktige avklaringer i dommen. Det ble blant annet fastslått at arbeidstaker plikter å svare sant på de spørsmål som stilles om tidligere arbeidsforhold i en rekrutteringsprosess, og at det vil være brudd på lojalitetsplikten å gi villedende eller uriktige opplysninger. Høyesterett uttalte imidlertid at det primært er arbeidsgivers ansvar å stille relevante spørsmål om tidligere arbeidsforhold, og at arbeidstaker ikke på eget initiativ plikter å opplyse om tidligere arbeidskonflikter.

Saken

Høyesterett tok i sak HR-2021-605-A stilling til om en arbeidsgiver kunne gå til oppsigelse av en arbeidstaker i prøvetiden grunnet mangelfulle opplysninger i ansettelsesprosessen.

Saken gjaldt en arbeidstaker som ble sagt opp i prøvetiden fra sin stilling som servitør på en restaurant i Oslo. Oppsigelsen skyldtes at arbeidsgiver noen uker etter tiltredelsen ble kjent med at arbeidstakeren hadde fortalt opplysninger om et tidligere ansettelsesforhold. Arbeidstakeren hadde rett forut for ansettelsen vært ansatt som servitør i en tilsvarende restaurant. Dette arbeidsforholdet ble brakt til opphør gjennom avskjedigelse på grunn av en konflikt med arbeidsgiver.

Da arbeidstakeren søkte jobb som servitør i den nye restauranten, hadde han ikke nevnt det tidligere arbeidsforholdet eller grunnen til at han sluttet der, kun andre jobber han hadde hatt. Spørsmålet for Høyesterett var om begrunnelsen for oppsigelsen – arbeidstakers fortelse om et tidligere ansettelsesforhold og en arbeidskonflikt – var tilstrekkelig for oppsigelse i prøvetiden. For å avgjøre dette, måtte Høyesterett ta stilling til rekkevidden av arbeidstakers opplysningsplikt ved ansettelse.

Forhold av vesentlig betydning for ansettelsen

I dommen ble det fastslått at den ulovfestede lojalitetsplikten i kontraktsforhold også gjelder for arbeidsavtaler. Det er imidlertid en forutsetning for informasjonsplikt at arbeidssøkeren må forstå at forholdet er av vesentlig betydning for ansettelsen. Opplysninger om tidligere arbeidsforhold vil som oftest være relevante, og arbeidssøkere kan derfor etter omstendighetene ha en plikt til på eget initiativ å gi opplysninger om ufordelaktige forhold av mer indirekte betydning. Plikten skjerpes jo tydeligere virksomheten har vært på hvilke krav som stilles. I den konkrete saken ble arbeidstakers opplysingssvikt imidlertid ikke funnet tilstrekkelig graverende. I tillegg ble det vektlagt at det ikke var noe å si på arbeidstakers prestasjoner eller pålitelighet som servitør i prøvetidsperioden. Høyesterett konkluderte derfor med at oppsigelsen var urettmessig.

Tydelighet er viktig

Dommen viser at arbeidstakers opplysningsplikt i ansettelsesprosesser vil skjerpes jo tydeligere arbeidsgiver har vært med hensyn til å beskrive hvilke kvalifikasjoner og egenskaper som kreves for stillingen, og hvilken informasjon som anses relevant å få fra søker. Dommen er samtidig en klar påminnelse om at arbeidsgivere ved ansettelse bør være proaktive med hensyn til å ettersørre opplysninger og stille spørsmål av betydning for å vurdere arbeidstakers egnethet for den aktuelle stillingen. På spørsmål fra arbeidsgiver kan arbeidssøker da ikke gi positivt uriktig informasjon. Slike spørsmål må imidlertid ikke gå utover hva arbeidsmiljø- og diskrimineringsloven tillater.

Grefsenhjemmet – individuell ettervirkning av lønnstillegg fastsatt i særavtale

Høyesteretts dom i Grefsenhjemmet-saken har fått mye oppmerksamhet i året som gikk. Dommen kan få stor betydning for mange arbeidsgivere, men rekkevidden av Høyesteretts konklusjoner er ikke klare. Det er også flere spørsmål som gjenstår å besvares.

Normative bestemmelser

Høyesterett konkluderte i den konkrete saken med at det aktuelle lønnstillegget innebar såkalte normative bestemmelser – bestemmelser om individuelle lønns- og arbeidsvilkår – som var blitt en del av de individuelle arbeidsavtalene mellom de tariffbundne partene. Lønnstillegget hadde derfor individuell ettervirkning også etter opphør av tariffavtalen, og falt følgelig ikke bort som en direkte følge av tariffavtalens opphør.

Bortfall på annet grunnlag?

Hvilke bestemmelser i en tariffavtale som er av slik normativ karakter, må ifølge Høyesterett vurderes konkret. Det kan ikke alltid oppstilles et klart skille mellom normative og obligatoriske bestemmelser. Høyesterett var videre tydelig på at slike individuelle vilkår kan falle bort på annet grunnlag. Også en tolkning av tariffavtalen kan medføre at individuelle vilkår ikke består etter tariffavtalens opphør. Eksempelvis dersom de er i strid med den tariffavtalen som inngås (på grunn av ufravikelighetsregelen i tariffretten), eller dersom den nye tariffavtalen er ment å gi en helhetlig regulering av arbeidstakernes lønns- og arbeidsvilkår.

Hva utgjør en helhetlig regulering av arbeidstakernes lønns- og arbeidsvilkår?

Hva som eventuelt utgjør en slik helhetlig regulering, og hvor grensene her går, gir Høyesterett ingen føringer på. Spørsmålet må imidlertid behandles av lagmannsretten som følge av at Høyesterett opphevet lagmannsrettens dom. Spørsmålet om når vilkår faller bort som følge av ny tariffavtale, skal også behandles av Arbeidsretten, som er den domstolen som har kompetanse til å ta endelig stilling til om det aktu-

elle lønnstillegget er i strid med den nye tariffavtalen og følgelig bortfaller som følge av ufravikelighetsregelen.

Mulig ettervirkning etter opphør av tariffavtaler

Dommen medfører at individuelle bestemmelser i tariffavtale vil kunne løpe videre etter at tariffavtalen er opphørt. Dette må arbeidsgivere nå ta høyde for, eksempelvis dersom tariffavtaler vurderes sagt opp (typisk ved bytte av arbeidsgiverforening), ved virksomhetsoverdragelse eller ved inngåelse og oppsigelse av særavtaler. Det er uansett viktig å huske på at arbeidsgiver vil ha mulighet til å endre individuelle avtalevilkår innenfor visse rammer. Bestemmelser som ikke særpreger, definerer eller fremstår som vesentlige for arbeidsforholdene, kan endres i kraft av arbeidsgivers styringsrett, og ellers ved endringsoppsigelse, eller etter samtykke fra arbeidstaker. Ny tariffavtale kan dessuten medføre at vilkårene bortfaller hvis en tolkning av tariffavtalen tilsliter at vilkåret ikke skal gjelde hvis tariffbundetheten opphører.

Journalsnokedommen – rekkevidden av arbeidsgivers oppsigelsesadgang ved pliktbrudd fra arbeidstaker

I midten av desember 2021 kom Høyesteretts dom i en oppsigelsessak som gjaldt konsekvensen av pliktbrudd som innebar urettmessig tilgang til taushetsbelagte personopplysninger. Høyesterett konkluderte med at arbeidsgivers oppsigelse av arbeidstakeren var gyldig. Dommen inneholder bl.a. en viktig klargjøring av adgangen til å utvide begrunnelsen for oppsigelsen under domstolsbehandling av oppsigelsesbeslutningen.

Brudd på helsepersonellovens forbud mot journalsnoking ble av Høyesterett karakterisert som et alvorlig brudd på arbeidstakers plikter. Det er likevel uklart om Høyesterett anser snokingen i seg selv som tilstrekkelig oppsigelsesgrunn i saken. Høyesterett vektlegger i tillegg at den ansatte hadde et anstrengt forhold til pasienten, innledet en nedlatende SMS-utveksling

Fortsatt en rekke uavklarte spørsmål

Høyesterett tok i HR-2021-1193-A stilling til om et lønnstillegg for sykepleiere ved Grefsenhjemmet, fastsatt i særavtale, falt bort ved overgang til NHOs tariffavtaler.

Frem til 2014 var Grefsenhjemmet tilsluttet arbeidsgiverforeningen Virke, og bundet av Landsoverenskomsten for helse og sosiale tjenester mellom Virke og Sykepleierforbundet. I 1998 ble det inngått en avtale der sykepleierne skulle få et lønnstillegg med formål å rekruttere og beholde sykepleiere i Oslo kommune. Lønnstillegget, kalt stabiliseringstillegg, utgjorde henholdsvis kroner 11 000 og 15 000 pr. år og skulle likestilles med ordinær lønn og inngå i pensjonsgrunnlaget til den enkelte sykepleier. Da Grefsenhjemmet sa opp den aktuelle tariffavtalen og meldte seg ut av Virke og inn i NHO, oppstod spørsmålet om sykepleierne ved Grefsenhjemmet fortsatt hadde rett på det aktuelle lønnstillegget etter at tariffavtalen som gav dem tillegget, var opphørt.

Grefsenhjemmet-dommen etterlater flere uavklarte spørsmål, og siste ord er definitivt ikke sagt. Noen av spørsmålene som gjenstår å avklare er:

- Hva skal til for at ny tariffavtale etablerer en helhetlig regulering som gjør at gamle vilkår bortfaller?
- Er det andre bestemmelser i tariffavtaler enn lønn som er omfattet av prinsippet om individuell ettervirkning, og i tilfelle hvilke?
- Gjelder prinsippet om individuell ettervirkning tilsvarende for uorganiserte ansatte som har vært omfattet av tariffavtalens virkeområde?
- Kan ny arbeidsgiver ved virksomhetsoverdragelse endre individuelle lønns- og arbeidsvilkår etter å ha reservert seg mot overdragers tariffavtale etter aml. § 16-2 (2), eller er denne bestemmelsen nå uten praktisk betydning for adgangen til å endre individuelle lønns- og arbeidsvilkår som stammer fra overdragers tariffavtale?

med pasienten hvor hun bagatelliserte snokingen i etterkant, og unnløt å varsle arbeidsgiver.

I begrunnelsen for arbeidsgivers oppsigelse fremgikk det ikke at arbeidsgiver hadde vektlag og begrunnet oppsigelsen med disse skjerpende omstendighetene. Det klare utgangspunktet i oppsigelsessaker er at domstolene skal vurdere oppsigelsens saklighet på det faktiske grunnlaget som forelå da arbeidsgiveren besluttet oppsigelse. Denne delen av Høyesterrets begrunnelse representerer derfor en viktig anerkjennelse av og klargjøring av at arbeidsgiver har en viss adgang til å supplere og utdype oppsigelsesgrunnlaget under domstolsbehandling. Det fikk for øvrig ingen betydning for rettmessigheten av oppsigelsen at arbeidstaker hadde fått gode skussmål for øvrig og stått i stilling i tre år etter hendelsen uten at det var noe å utsette på henne.

Det viktigste i dommen

Høyesterett tok i HR-2021-2389-A stilling til om arbeidsgiver hadde saklig grunnlag for oppsigelse av en helsefagarbeider som uten tjenstlig behov hadde gjort oppslag i fem dokumenter i pasientjournalen til kjærestens eks-kone. Innsynet i pasientjournalen var et klart brudd på forbudet mot pasientsnoking i helsepersonelloven § 21 a.

Hva er det viktigste å ta med seg videre fra dommen?

- Arbeidsgiver har ikke plikt til å avvente et eventuelt tilsynsvedtak før det besluttes og iverksettes arbeidsrettslige reaksjoner, og er ikke bundet av tilsynets valg av sanksjon.
- Arbeidsgiver har en viss adgang til å supplere begrunnelsen for oppsigelsen i etterkant. Suppleringsadgangen skal imidlertid praktiseres «med varsomhet» og etterfølgende forhold må ha naturlig sammenheng med den opprinnelige begrunnelsen for oppsigelsen.

Verdt å merke seg er også at arbeidstakeren gjorde gjeldende for Høyesterett at det faktum at Statens helsetilsyn kun hadde gitt henne en advarsel for bruddet på helsepersonelloven, måtte være styrende også for arbeidsgivers reaksjon, slik at arbeidsgiver da ikke kunne reagere strengere og gi oppsigelse. Dette var Høyesterett ikke enig i. Høyesterett uttalte at «verken arbeidsmiljøloven eller helsepersonelloven bestemmer at reaksjoner i det ene sporet skal koordineres med eller få konsekvenser for hva som skal besluttes i det andre sporet». Dommen bekrefter følgelig, ikke overraskende, at arbeidsgiver må gjøre sine vurderinger uavhengig av eventuelle reaksjoner knyttet til samme handling fra andre offentlige myndigheter. Slike vedtak kan imidlertid gi en viss veileding i alvorligheten av pliktbruddet, selv om arbeidsgiver også kan stille strengere krav til yrkesutøvelsen.

Avslutningsvis foretar Høyesterett en konkret avveining mellom arbeidsgivers interesse i oppsigelsen og de negative konsekvensene for arbeidstakeren. Generelt fremheves at de negative konsekvensene for arbeidstaker vil spille en mer tilbake-trukket rolle i forholdsmessighetsvurderingen når det er arbeidstakerens pliktbrudd som begrunner oppsigelsen. Det er første gang Høyesterett benytter uttrykket «forholdsmessighetsvurdering» som betegnelse på den avsluttende rimelighetsvurderingen ved oppsigelse grunnet arbeidstakers forhold. Proporsjonalitets- og forholdsmessighetsvurderinger er innarbeidet i norsk og EU-rettslig verne洛vgivning, og Høyesterrets begrunnelse og valg av terminologi på dette punktet kan lede til at rimelighetsprøvelsen ved oppsigelse grunnet arbeidstakers forhold underlegges en klarere struktur fremover.

Lønnstrekkdommen – rekkevidden av forhåndsavtale om trekk i lønn

Helt på tampen av året kom Høyesterrets dom i en sak hvor spørsmålet var om en arbeidsgiver kunne foreta trekk i arbeidstakers lønn etter at arbeidstakeren over tid hadde fått for mye utbetal i diettgodtgjørelse. Flertallet i Høyesterett kom til at standardklausuler i arbeidsavtaler om adgang til trekk i lønn ved feilutbetalinger er i strid med arbeidsmiljølovens strenge vilkår for lønnstrekk. Dommen betyr at mange virksomheter vil måtte legge om vanlig praksis for avtaleregulering og håndtering av feilutbetalinger.

Lønnsutbetalinger skal være forutsigbare

Selv om ordlyden i arbeidsmiljøloven om avtaler om lønnstrekk ikke oppstiller et slikt vilkår, kom flertallet i Høyesterett til at bestemmelsen krever at den avtalen lønnstrekket bygger på, må konkretisere det aktuelle lønnstrekket i en slik grad at arbeidstakeren beholder forutsigbarhet for sine lønnsutbetalinger. For trekk som skyldes uriktige lønnsutbetalinger, uttaler Høyesterett at avtalen «da i praksis må være inngått enten i forbindelse med feilutbetalingen eller etterpå». Den restriktive fortolkningen ble begrunnet med formålsbetraktninger og reelle hensyn – at arbeidstaker skal motta lønnen så ubeskåret som mulig, og at lønnsutbetalinger skal være forutsigbare.

Standardklausuler holder ikke

Den nye dommen fra Høyesterett vil kunne få stor betydning i praksis. Standardklausuler om adgang til trekk i lønn ved fremtidige feilutbetalinger fra arbeidsgiver, tilsvarende den som var benyttet her, er svært utbredt. Dommen innebærer at generelle forhåndsavtaler om trekk ved fremtidige feilutbetalinger ikke vil kunne danne grunnlag for lønnstrekk, fordi de ikke konkretiserer lønnstrekket nok til å sikre forutsigbarhet for arbeidstaker. Trekk i lønn som følge av feilutbetaling fra arbeidsgiver vil som utgangspunkt forutsette at trekkavtale inngås i forbindelse med eller etter at feilutbetalingen er oppdaget.

Det er verdt å merke seg at dommen gjelder feilutbetaling fra arbeidsgiver, og ikke stenger for forhåndsavtaler om trekk i lønn for konkrete poster som kan konkretiseres allerede på et tidligere tidspunkt, slik som trekk for avtalte husleieutgifter eller for bruk av kantine.

Ny avklaring fra EFTA-domstolen – hva er arbeidstid?

EFTA-domstolen la i en ny dom fra 2021 til grunn at selv om definisjonen av arbeidstid i Arbeidstidsdirektivet viser til nasjonal lovgivning og/eller praksis, innebærer ikke det at EØS-statene *ensidig* kan fastlegge begrepet arbeidstid. Hvorvidt den aktuelle tiden skal anses som arbeidstid eller hviletid, avhenger av om: i) arbeidstaker utfører sine arbeidsoppgaver eller plikter innenfor rammen av sitt arbeidsforhold i løpet av tiden; ii) står til arbeidsgivers disposisjon i løpet av denne tiden, og iii) må arbeide i løpet av denne tiden.

Med hensyn til reise til et annet sted enn arbeidstakers faste eller sedvanlige oppmøtested, konkluderte EFTA-domstolen med at den nødvendige tiden arbeidstaker brukte til å reise utenom alminnelig arbeidstid for å utføre sine pålagte arbeidsoppgaver eller plikter, måtte omfattes av begrepet arbeidstid. Det hadde ikke betydning om reisen var foretatt fullstendig innenfor EØS-området eller til og fra tredjeland, dersom arbeidsforholdet var etablert etter og underlagt nasjonal lovgivning i et EØS-land.

Rådgivende uttalelse

EFTA-domstolen ga i sommer en ny rådgivende uttalelse (E-11/20) om hvorvidt reisetid regnes som arbeidstid etter EUs arbeidstidsdirektiv (direktiv 2003/88/EF («Arbeidstidsdirektivet»)).

Saken gjaldt en islandsk flymekaniker som utførte arbeid som flyinspektør for den islandske transportmyndigheten ICETRA. Tvisten gjaldt spørsmålet om tiden arbeidstaker brukte på å reise mellom hjemsted og destinasjonen i utlandet i forbindelse med oppdrag for ICETRA var å anse som arbeidstid. Flyinspektøren utførte normalt arbeid innenfor normal arbeidstid, men måtte også gjennomføre inspeksjoner i utlandet overfor islandske luftfartsselskaper. Saken omhandlet i første rekke to reiser til Tel Aviv og Saudi Arabia.

Om å stå til disposisjon

Når det gjaldt vilkåret om å stå til disposisjon for arbeidsgiver i løpet av reisetiden, påpekte domstolen at arbeidstakeren var i en situasjon hvor han var underlagt arbeidsgivers instruksjonsmyndighet og måtte utføre handlinger for arbeidsgiver. Arbeidets intensitet eller resultat har ikke vesentlig betydning for definisjonen av arbeidstid. Videre påpekte EFTA-domstolen at slike perioder kun var hviletid, og dermed ikke arbeidstid, dersom arbeidstaker kunne forlate arbeidsmiljøet gjennom hvileperioder og fritt utøve egne interesser på uavbrutt vis. Det var ikke tilfellet ved flyreiser. Selv om arbeidstakeren hadde *en viss grad* av fleksibilitet og valg med hensyn til transportmiddel og reiseruter, var reisetiden nødvendig, og arbeidstakeren var fortsatt undergitt arbeidsgivers instruksjonsmyndighet. Arbeidsgiver kunne også avlyse, endre eller tilføre arbeidstakeren nye oppdrag. Det hadde da ikke betydning at det kunne være tidsrom under flyreisen med inaktivitet og hvor arbeidsgiver ikke kunne kontakte den ansatte. Det hadde heller ikke betydning om reisen fant sted innenfor eller utenfor vanlig arbeidstid.

Arbeidsmiljøloven kap. 10 om arbeidstid gjennomfører Arbeidstidsdirektivet i norsk rett, og EFTA-domstolens uttalelse har derfor betydning for om reisetid anses som arbeidstid også etter norsk rett. For ansatte som ikke har en ledende

eller særlig uavhengig stilling, vil reisetid som regnes som arbeidstid, få betydning for rammene for alminnelig arbeidstid, overtid, hviletid, osv.

Arbeidstidsdirektivet gir imidlertid ikke rett til lønn eller annen godtgjørelse for reisetid som er arbeidstid – det må i tilfelle utledes av arbeidsavtalen eller tariffavtale.

EFTA-domstolens uttalelse rokker ikke ved prinsippet om at reiser mellom bopel og fast oppmøtested regnes som fritid. Videre uttaler EFTA-domstolen at opphold på hotell ikke regnes som arbeidstid. Derimot kan uttalsene forstås slik at reisetid regnes som arbeidstid for en ansatt som på nødvendig flyreise fra Oslo til New York sover eller ser på film. Uttalesen fra EFTA-domstolen innebærer følgelig at nødvendig reisetid for utføring av arbeidstakers arbeidsoppgaver må regnes som arbeidstid også etter norsk rett, uten særlige krav til begrensninger i personlig handlefrihet eller bruk av arbeidsgivers utstyr under reisen.

Fremtidens arbeidsliv – hva kan vi vente oss i 2022?

Den nye regjeringen varslet gjennom Hurdalsplattformen av 13. oktober 2021 at forslagene fra Fougner-utvalget om fremtidens arbeidsliv vil følges opp med flere regelendringer for å styrke arbeidstakeres rettigheter og bidra til økt organisasjonsgrad i arbeidslivet.

De viktigste endringene for næringslivet fremover vil trolig være følgende:

Søksmålsrett for fagforeninger om brudd på innleiereglene

Arbeids- og sosialdepartementet har fremmet forslag om å gjeninnføre kollektiv søksmålsrett for fagforeninger ved spørsmål om ulovlig innleie fra bemanningsforetak. En tilsvarende regel gjaldt tidligere, men ble opphevet i 2015, blant annet på grunn av motstand fra arbeidsgiverorganisasjonene. Søksmål om brudd på reglene om innleie forutsetter i dag at den enkelte innleide arbeidstaker bringer sak inn for domstolene med krav om fast

ansettelse og/eller erstatning. Departementet har pekt på at innleie kan ha flere negative konsekvenser for arbeidsforhold, blant annet på grunn av kortvarige kontrakter og usikkerhet om fremtidige muligheter for arbeid. På denne bakgrunn er det foreslått at fagforeninger gis kollektiv søksmålsrett ved ulovlig innleie, herunder at fagforeninger kan reise sak i eget navn dersom de mener det foreligger brudd på innleiereglementet i virksomheter som har leid inn arbeidstakere fra bemanningsforetak. Begrunnelsen er at dette vil bidra til at arbeidsgivere i sterkere grad vil følge regelverket om ulovlig innleie. Høringsfristen utløp 14. desember 2021.

Opphevelse av fri adgang til midlertidig ansettelse i 12 måneder
Arbeids- og sosialdepartementet har lagt frem forslag om å oppheve den generelle adgangen til midlertidig ansettelse i arbeidsmiljøloven § 14-9 andre ledd bokstav f. Bestemmelser gir arbeidsgiver en generell adgang til å inngå avtale om midlertidig ansettelse for en periode på tolv måneder uten at det kreves noen bestemt grunn. Forslaget kommer blant annet som en følge av at flertallet i Fougner-utvalget foreslo å fjerne denne adgangen. Forslaget ble fremmet for Stortingset 3. desember og er til behandling i arbeids- og sosialkomiteen. Tidspunkt for ikrafttredelse er ennå ikke bestemt.

Pensjon fra første krone

Det er vedtatt å innføre krav om pensjonssparing fra første krone og første dag i private tjenestepensjonsordninger. Tidligere kunne arbeidsgivere med innskuddsordninger velge å starte sparingen for sine ansatte først for inntekt over 1 G, det vil si drøyt 100 000 kroner. Muligheten til å unnta lønn inntil 1 G fra pensjonsopptjening vil nå fjernes. De til nå gjeldende minstekrav til alder og stillingsbrøk i private tjenestepensjonsordninger, erstattes av en regel om innmelding av ansatte i ordningen når lønnsinntekten overstiger grensen for rapporteringspliktig lønn. Vedtaket innebærer at den reformerte folketrygdens opptjeningsprinsipper, der all inntekt skal regnes med og gi alderspensjonsopptjening, blir gjeldende i hele det private tjenestepensionssystemet. Dette vil ha størst relativ effekt på kompensasjonsgraden for personer i lavere inntektsgrupper. Lovendringen ble innført allede fra nyttår, med en overgangsperiode til 1. juli 2022.

Arbeidsgiveransvar – skjerpede regler for å motvirke omgåelser
Regjeringen har varslet endringer i arbeidsmiljøloven for å stramme inn på muligheten til å omgå arbeidsgiveransvaret og sikre at den som i realiteten bestemmer hvordan arbeidet skal utføres, har rettigheter og plikter som arbeidsgiver. Det er grunn til å tro at dette rent konkret vil bety en noe videre definisjon av arbeidstaker- og arbeidsgiverbegrepet i arbeidsmiljøloven, og skjerpet bevisbyrde for arbeidsgivere. Formålet er å gjøre det enklere å få frem for arbeidstakere i saker om arbeidstakerstatus, i tråd med Fougner-utvalgets forslag. Dette vil blant annet kunne få betydning både ved bruk av selvstendige oppdragstakere og for morselskapets arbeidsgiveransvar i konsernforhold.

Anbudsprosesser – utvidede krav til lønns- og arbeidsvilkår hos private virksomheter som deltar i offentlige anskaffelser
Regjeringen har varslet en norgesmodell med nasjonale seriositetskrav for alle offentlige anskaffelser. Forslaget er begrunnet i økt innsats mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet, men må trolig ses i sammenheng med regjeringens ambisjon om å sikre norske leverandører og arbeidsplasser i konkurransen med utenlandske aktører med utenlandsk arbeidskraft. Det er grunn til å tro at dette i praksis vil medføre at terskelverdiene i forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter endres eller fjernes, og at virkeområdet utvides slik at kravene ikke kun gjelder kontrakter innen bygg- og anlegg. Det er videre grunn til å forvente økt allmenngjøring av tariffavtaler.

Andre varslede endringer

Andre varslede endringer er blant annet et lovartikkel for å begrense bemanningsbransjens omfang og rolle, samt klar gjøring av regelverket for utsendte arbeidstakere. Regjeringen har også varslet at de vil fortsette arbeidet for hele og faste stillinger i norsk arbeidsliv, gjennom en mulig snudd bevisbyrde ved bruk av deltid og styrking av fortrinnsretten til økt stilling. Forslag om at plikten til å tilby annet passende arbeid, og at fortrinnsrett til nytt arbeid, skal gjelde i hele konsernet eller gruppen, og ikke bare selskapet som sådan, var også på høring i slutten av 2021. De varslede endringene er imidlertid lite konkrete og vil trolig ta tid.

Lovutvalgets viktigste forslag

Lovutvalget, ledet av partner i Wiersholm, Jan Fougner, presenterte den 23. juni 2021 sin rapport «Den norske modellen og fremtidens arbeidsliv», NOU 2021: 9 for Arbeids- og sosialdepartementet. NOU-en ble sendt på høring med frist 1. november 2021.

Lovutvalget har blant annet vurdert utviklingen i bruken av ulike tilknytningsformer for utføring av arbeid, og om endringer i hvordan næringslivet og virksomheter blir organisert fører til behov for endringer i arbeidslivsreguleringene.

Oppsummert innebærer de viktigste forslagene fra lovartikkel følgende:

- Tydeliggjøring av arbeidstakerbegrepet
- Tydeliggjøring av arbeidsgiveransvaret
- Tydeliggjøre grensen mellom leie og entreprise
- Styrking av arbeidstakermedvirkning
- Klargjøring av midlertidighet

Fokus på tollbehandling

I en artikkelserie vil vi sette spørsmål knyttet til tollbehandling av varer. Artiklene vil blant annet omfatte import- og eksportprosedyrer, regelverket knyttet til frihandelsavtaler, særavgifter og tiltak i forbindelse med Brexit. Forfatterne er tollrådgivere ved BDO Advokater AS.

Nye regler mot piratvarer

1. juli 2021 kom det nye IPR-regler i tolloven. IPR er en forkortelse for Intellectual Property Rights, oversatt til norsk; immaterielle rettigheter. Retten eller rettigheten skal beskytte blant annet varemerker, patenter, design, domener, navn og forretningshemmeligheter. IPR dekker sånn sett mye mer enn den typiske falske vesken eller solbrillene kjøpt på stranda.

Tollrådgiver
Helene Hval
Senior Manager, BDO Advokater

Tollrådgiver
Cato Huseby
Senior Manager, BDO Advokater

Globalisering og den teknologiske utviklingen gjør at godt over halvparten av all piratvarehandel, skjer på internett. Der man tidligere stod overfor store forsendelser i containere, ser man nå en økende trend i retning av privatpersoner som bestiller varer på internett og får sendt hjem, med et lite antall varer i hver forsendelse. Selv om varene kan virke som de er til privat bruk, har tolletaten utallige eksempler på at disse varene ofte blir omsatt videre i rubrikkannonser og auksjoner på internett.

Småsendinger er problematiske

Uregistrerte varemottakere (uten organisasjonsnummer) kan være vanskelige å spore og har ofte postbokser og andre måter å gjøre seg utilgjengelig på. Det har på den måten vært vanskelig for rettighetshavere (de som eier merket som blir kopiert eller forfalsket) å følge slike saker med småsendinger. Tidligere ordning med å gå via rettssys-

De nye reglene som ble innført i juli 2021, gir tolletaten større handlingsrom også når det gjelder import av piratvarer til privatpersoner.

temet for å få en beslutning om tilbakehold og ødeleggelse har både vært tungvint og dyr.

Tolletaten får større handlingsrom

De nye reglene som ble innført i juli 2021, gir tolletaten større handlingsrom også når det gjelder import av piratvarer til privatpersoner. Så lenge varene er sendt ifra en næringsvirksomhet og tolletaten mistenker at de stoppede varene er piratkopiert, har de nå

hjemmel til å beslaglegge varene i henhold til tollovens § 15.

Forenklet fremgangsmåte

I tillegg til dette er det innført en forenklet fremgangsmåte for ødeleggelse av varer og sendinger, samt nye regler der rettighetshavere kan søke om at tolletaten skal holde tilbake varer som mistenkes å krenke immaterielle rettigheter, eller visse rettigheter etter markedsføringsloven. Bistandsperioden settes til ett år, og forplikter tolletaten

til å forsøke å avdekke og holde tilbake varer som er omfattet av vedtaket.

Dette nye systemet med søknad fra rettighetshavere innføres parallelt med det eksisterende systemet som gjaldt før regelendringene, der rettighetshavere må få en midlertidig forføyning om tilbakeholdelse.

Alle de nye endringene vil også harmonisere reglene med EU sine IPR-regler.

Effektivisering og forenkling for tolletaten

I 2020 trillet 1,3 millioner trailere inn over de norske grensene, det kom 276 000 containere og det ble sendt 48 millioner pakker og brev til norske mottakere (kilde: tolletaten). Ifølge Patentstyret utgjør handel med piratvarer til sammen 3,3 % av verdenshandelen, og bare i EU er ca. 6,8 % av alle importerte varer falske. Disse mengdene og statistikkene betyr at tolletaten som håndhever IPR-regelverket, har behov for et smidig og effektivt regelverk for å kunne gjøre en god jobb på dette feltet.

I 2019 ble 41 millioner piratkopier beslaglagt i EU, med en anslått verdi i norske kroner på over seks milliarder, og markedet har utvidet seg betraktelig

fra klokker, briller og vesker. Norsk Optikerforbund gikk i fjor ut med en advarsel om falske kontaktlinser på nett, etter at flere hadde fått skader på øynene.

Utnytter koronapandemien

Piratmarkedet har også utnyttet koronapandemien. I mai 2020 ble det oppdaget falske ansiktsmasker ved Universitetssykehuset i Nord-Norge, etter at det ble meldt om koronasmitte blant ansatte som hadde benyttet maskene. Under «Operasjon Opson» i 2020 beslagla Tolletaten i samarbeid med politiet 5600 liter falskt brennevin som var deklarert for Tolletaten som håndsprit til desinfeksjon.

En voksende trussel – også mot helse og sikkerhet

Piratvarer og kopier utgjør en voksende trussel ikke bare mot økonomien ved unndratt skatter og avgifter, men mot helse og sikkerhet. Tilknytning til organisert kriminalitet står ofte sterkt, det er ødeleggende for næringslivet, sårbar arbeidskraft utnyttes og det medfører miljøutfordringer, da piratreproduksjonen ikke forholder seg til standarder som legitim produksjon må. Et eksempel på sistnevnte er Europols årlige «Operation Silver Axe», der piratkopierte sprøytemidler er fokuset. I 2020 beslagla Europol 1203 tonn

piratkopiert sprøytemiddel, som tilsvarer sprøyting av et område på størrelsen av alt jordbruk i hele Polen og Portugal til sammen.

En mer effektiv håndtering

Regelverksendringene i tollloven bidrar til en mer effektiv håndtering av den økende trenden med import av piratvarer. Prosessene har blitt vesentlig forenklet både for tolletaten selv, men også for rettighetshaverne, blant annet medfører endringene en lavere kostnad for rettighetshaverne som blir utsatt for inngrep enn tidligere, og med gunstige prosedyrer for småsendinger. Endringene vil også bety en lavere belastning for domstolen.

Ønsker å ta etisk riktige valg

Patentstyret og tolletaten har undersøkt nordmenns forhold til netthandel og piratkopierte varer, der det fremkommer at folk i større grad enn tidligere ønsker å ta etisk riktige valg når de handler varer på nett, og at flere har blitt bevisste på falske nettsider som utgir seg for å handle med ekte varer.

På tolletatens hjemmesider, www.toll.no og Patentstyret og tolletatens samarbeidsside www.velgekte.no kan du lese mer om netthandel og piratkopiing i Norge.

Aktuelt om finansiell rapportering

Formålet med denne spalten er å gi løpende oppdatering på aktuelle og sentrale spørsmål om finansiell rapportering. Det vil kunne være nye standarder eller tolkninger fra IASB eller NRS, men også relevante uttalelser gitt av regulerende myndigheter, eller kommentarer til andre relevante utviklingstrekk med betydning for norske foretaks finansielle rapportering.

En regnskapsfaglig spesialistgruppe i EY er forfattere av spalten. Dette nummerets spalte er forfattet av cand.oec. og siviløkonom Robert Madsen. Robert Madsen er tilknyttet den nordiske IFRS-desken i EY og er medlem av EYs globale IFRS-gruppe for finansielle instrumenter.

Referanserentene legges om

Arbeidet med omlegging av referanserenter er pågående. Noen referanserenter er alt opphørt og erstattet med nye, mens noen er reformert og videreføres. Andre vil bli reformert eller erstattet av nye renter de kommende årene. Selskaper som er påvirket må gi opplysninger i regnskapene.

Cand.oec./siviløkonom
Robert Madsen
Executive Director EY

Referanserenter

En rekke finansielle instrumenter har en rente som er indeksert til en referanserente. Mest vanlig har vært såkalte IBOR-renter (Interbank Offered Rates). Disse rentene inngår i fastsettelsen av renter for blant annet mange lån og plasseringer, obligasjoner, sertifikater og derivatkontrakter. I Norge noteres NIBOR (Norwegian Interbank Offered Rate) for fem løpetider, fra en uke til seks måneder, hvorav 3-måneders NIBOR er den mest benyttede. IBOR er renten på usikrede lån mellom banker og reflekterer derved kreditrisikoen for disse.

IBOR-reformen

En kombinasjon av økt påvirkning av bankenes kreditrisiko i rentefastsettelsen, spesielt under og etter finanskrisen, fallende likviditet i underliggende rentenoteringer og avsløringer av manipulasjon av noen IBOR-renter, medførte at G20-landene tok initiativ for å evaluere referanserentene. Financial Stability Board, en organisasjon etablert av G-20

landene, anbefalte i 2014 å reformere en rekke sentrale referanserenter. FSB mente at nær risikofrie renter basert på faktiske transaksjoner vil være bedre egnet som referanserenter, spesielt i transaksjoner med rentebetytteavtaler. De nye referanserentene er derved i mange tilfeller overnatten-renter, da den korte løpetiden i overnatten-renter i seg selv innebærer mindre kreditrisiko enn lengre terminrenter. Mange av de nye referanserentene er også basert på transaksjoner som krever sikkerhetsstillelse, noe som reduserer kreditrisikoen ytterligere.

Forordning om referanserenter og endringsforordningen

EU vedtok i 2016 en forordning, EU Benchmarks Regulation (BMR), som stiller krav til indekser som brukes som referanseverdier for finansielle instrumenter og finansielle kontrakter. BMR ble implementert i norsk lov i 2019 gjennom endringer i lov av om fastsettelse av finansielle referanseverdier.

For å legge til rette for omlegging av referanserenter ble det i EU implementert en endringsforordning i februar 2021. Denne gir EU-kommisjonen og nasjonale tilsynsmyndigheter adgang til å utpeke en erstatningsreferanseverdi dersom enkelte kritiske referanseverdier

skulle opphøre eller ikke lenger bli ansett som egnet. Dersom partene i et finansielt instrument ikke selv blir enige om en alternativ referanseverdi, kan myndighetene etter endringsforordningen legge til rette for bruk av egnede erstatningsreferanseverdier. Tilsvarende endringsforordning er vedtatt i Norge med ikrafttredelse fra januar 2022.

Referanserenter i Norge

Siden 2017 har Norske Finansielle Referanser AS (NoRe), et selskap eid av Finans Norge, vært administrator for NIBOR-rentene. NoRe fikk i oktober 2020 Finanstilsynets godkjenning som administrator for NIBOR etter kravene som følger av BMR, og tilfredsstiller derved de nye kravene som settes til referanserenter.

Parallelt har det pågått et arbeid med å etablere alternative referanserenter i Norge. Arbeidsgruppen med mandat til å anbefale ny referanserente i Norge anbefalte høsten 2019 en reformert versjon av NOWA-renten (Norwegian Overnight Weighted Average) som ny referanserente. Reformert NOWA, en rente som samsvarer tett med Norges Banks styringsrente, har vært publisert fra 1.1.2020 med Norges Bank som administrator.

Omlegging tilretteliggges

Når en rente er indeksert til 3-måneder NIBOR (pluss margin), fastsettes typisk renten ved inngangen til en 3-månedersperiode, basert på noteringer for 3-måneders NIBOR på det tidspunktet, og betales ved utløpet av perioden. Når renten er en overnatten-rente uten terminstruktur, slik som NOWA, er det et spørsmål om hvordan renten for en renteperiode skal fastsettes. Arbeidsgruppen for alternative referanserenter har sett på ulike løsninger for rentekonvensjoner for banklån, obligasjoner og derivater, og ulike aktører har utarbeidet utkast til slike avtaler. Et alternativ er at det benyttes et antall «look-back»-dager i rentefastsettelsen, slik at det skal være mulig å kalkulere størrelsen på det beløpet som skal betales som rente innen utgangen av perioden.

Selv om notering av NIBOR videreføres, kan det tenkes at NIBOR på et fremtidig tidspunkt vil bli vurdert å være uegnet som referanserente eller godkjenning trekkes tilbake av andre grunner. Mange låne- og derivatkontrakter inneholder i dag såkalte «fall-back»-klausuler som regulerer hvilken rente som skal gjelde dersom en eksisterende referanserente faller bort. Flere aktører har, basert på anbefalinger fra arbeidsutvalget, utarbeidet utkast til «fall-back»-klausuler for finansielle instrumenter som kan integreres i låneavtalene. Blant annet har ISDA (International Swaps and Derivatives Association) utarbeidet et supplement med «fall-back» for derivater som kan integreres i derivatavtaler, hvor NIBOR erstattes av NOWA og en justering for kredittmargin dersom NIBOR faller bort.

Referanserenter i Sverige og Danmark

Selv om de svenske og danske IBOR-rentene (STIBOR og CIBOR) tilpasses slik at de tilfredsstiller kravene til en referanserente i BMR, etableres det også her alternative referanserenter tilsvarende som i Norge. SWESTR (Swedish krona Short Term Rate) har kunnet benyttes som referanserente fra september 2021, og DESTR (Denmark Short-Term Rate) forventes satt i produksjon i 2022. Begge disse rentene er transaksjonsbaserte.

LIBOR-rentene

LIBOR-rentene (London Interbank Offered Rate) har vært de mest benyttede referanserentene verden over, og har vært notert i en rekke valutaer. Publisering av LIBOR-renter basert på rapportering fra panelbanker ble avsluttet for alle valutaer utenom USD ved utløpet av 2021. En syntetisk LIBOR-rente vil imidlertid bli publisert for noen løpetider for GBP og JPY frem til utløpet av 2022, men disse er bare tenkt brukt for eksisterende kontrakter som er vanskelig å legge om til ny referanserente. USD LIBOR vil fortsatt bli publisert basert på rapportering fra panelbanker frem til 30. juni 2023. For USD LIBOR er rentereformen derved fortsatt pågående, noe som også har betydning for hvilke noteopplysninger som skal gis av selskaper som har eksponering i disse rentene.

Parallelt med avviklingen av LIBOR-rentene er det etablert nye referanserenter verden over. Eksempler på alternative referanserenter som erstatter IBOR-rentene er HONIA (Hong Kong dollar OverNight Index Average), SARON (Swiss Average Rate OverNight), SOFR (Secured Overnight Financing Rate) for US dollar, SONIA (Sterling OverNight Indexed Average) og TONA (Tokyo OverNight Average) for Japanske yen.

Eurosonen

I eurosonen ble det gjennomført reformer i metodikken for utarbeidelsen av EURIBOR (Euro Interbank Offered Rate) i 2019. Hvorvidt de ulike løpetidene for EURIBOR vil være opprettholdbare på lang sikt vil avhenge av faktorer som hvorvidt panelbanker vil fortsette å bidra og likviditeten i underliggende markeder. EONIA (Euro Overnight Index Average) erstattet av €STR (Euro Short-Term Rate) ved starten av 2022.

Endringer i regnskapsreglene

IASB har tatt opp de utfordringene omlegging av referanserenter gir for regnskapet i to delprosjekter.

Det første delprosjektet (fase 1-endringer) tar for seg utfordringer frem til refe-

ranserentene blir endret, og legger til rette for videreføring av sikringsbokføring ved at selskapene kan anta at sikret risiko fortsatt eksisterer, dersom den sikrede risikoen er en referanserente som blir påvirket av rentereformen. Fase 1-endringene har pliktig virkningstidspunkt for regnskapsår som startet 1.1.2020 eller senere.

Det andre delprosjektet (fase 2-endringer) tar for seg utfordringer når referanserentene faktisk blir endret, og tar opp forhold knyttet til videreføring av sikringsbokføring for sikringsforhold som er påvirket av rentereformen og håndtering av endringer i en flytende rente på eiendeler og forpliktelser når disse endringene er en direkte konsekvens av rentereformen. Fase 2-endringer har pliktig virkningstidspunkt for regnskapsår som starter 1.1.2021 eller senere.

Noteopplysninger

Både fase 1- og fase 2-endringene inneholder også endringer i IFRS 7 *Finansielle instrumenter – opplysninger*. Endringene innebærer at det skal gis både kvalitative og kvantitative opplysninger om påvirkning av rentereformen.

Det stiller krav til opplysninger om hvordan selskapet styrer overgangen til nye referanserenter, status på rapporterings-tidspunktet og risikoer fra finansielle instrumenter som følge av overgangen. Frem til en referanserente bli lagt om skal det gis opplysninger om vesentlige referanserenter som sikringsforhold er eksponert mot, nominelle beløp for sikringsinstrumenter, omfanget av risikoeksponeringen som selskapet styrer som er påvirket av reformen, og vesentlige skjønnsmessige vurderinger involvert. I den grad den faktiske omleggingen av referanserenter har medført endringer i risikostyringsstrategi skal det også opplyses om dette.

Kvantitativ informasjon omfatter også opplysninger om finansielle instrumenter som er påvirket av reformen, men som ennå ikke har fått nye referanserenter. Disse opplysningsene skal gis separat for finansielle eiendeler, finansielle forpliktelser og derivater, og skal gis disaggregert pr. vesentlig referanserente.

Hva er gjeldende rett i Norge?

Skandia og reverse Skandia

EU-domstolen har i to saker tatt stilling til avgiftsbehandling av tjenester anskaffet til bruk på tvers mellom selskapets hovedkontor og filial, når selskapet eller dets filial inngår i en fellesregistrering. I begge sakene konkluderte domstolen med avgiftsplikt på kryssbruken, uten hensyn til om tjenestene også var underlagt avgiftsplikt i landene de ble anskaffet.

Advokat
Bjørn Christian Lilletvedt Tovsen
Partner Advokatfirmaet Thommessen

Advokat
Caroline Svelland Hauge
Advokatfirmaet Thommessen

Ville konklusjonen blitt den samme dersom sakene hadde vært behandlet etter norsk rett?

EU-domstolens avgjørelser

Skandia (C-7/13)

Saksforholdet

EU-domstolen avsa i 2014 dom i en sak mellom Skandia America Corp. (USA), filial i Sverige og Skatteverket («Skandia»). Spørsmålet i saken var om «supplies of services from a main establishment in a third country to its branch in a Member State constitute taxable transactions when the branch belongs to a VAT group». Det dreide seg altså om levering av tjenester fra et selskaps hovedkontor i et tredjeland (USA) til dets filial i EU (Sverige) utgjør avgiftspliktig omsetning når filialen inngår i en fellesregistrering.

Selv uttrykksformen «supplies of services» (levering av tjenester) er noe fremmed i denne sammenhengen da utnyttelse av en tjeneste innad i et

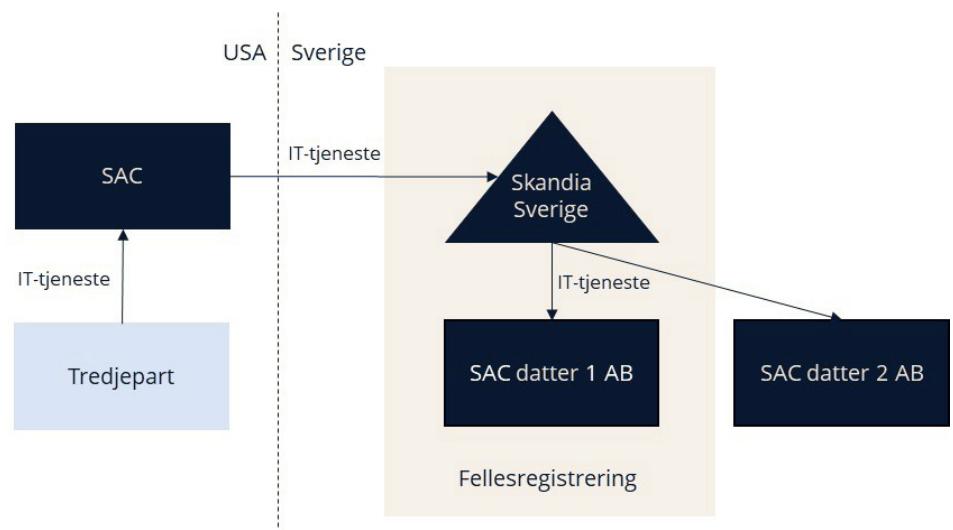
rettssubjekt normalt ikke betegnes som en leveranse eller transaksjon selv om det gjøres en belastning i filialens regnskap for en andel av kostnaden knyttet til tjenesten. En mer presis formulering av sakens problemstilling kunne vært om det forelå avgiftsplikt knyttet til den svenske filialens bruk av tjenestene som var anskaffet av det amerikanske selskapet. Domstolens formulering av sakens problemstilling må imidlertid ses i sammenheng med domsresultatet som innebærer en særegen klassifisering av den svenska filialens bruk av tjenestene som en leveranse fra selskapet til fellesregistreringen for avgiftsformål.

Saksforholdet var at det amerikanske selskapet Skandia America Corp. («SAC») fungerte som Skandia-konser-

nets globale innkjøpsselskap for IT-tjenester, og utøvde sine aktiviteter i Sverige gjennom en filial i Sverige («Skandia Sverige»). Filialen inngikk i en fellesregistrering med konsernets datterselskaper i Sverige. SAC kjøpte IT-tjenester fra leverandører utenfor konsernet til bruk for virksomheter i konsernet, herunder Skandia Sverige. Filialen bearbeidet disse tjenestene til et sluttprodukt som ble distribuert til virksomheter innad i konsernet, både innenfor og utenfor fellesregistreringen. Filialens regnskap ble belastet en forholdsmessig andel av SACs kostnader knyttet til innkjøpet av IT-tjenestene. Dette kan illustreres slik:

EU-domstolens vurdering

EU-domstolen la til grunn at filialens bruk av tjenestene mot kostnadsbelast-

ning i regnskapet ikke kunne anses som et rettsforhold med gjensidig utveksling av ytelsjer mellom SAC og Skandia Sverige og dermed ingen avgiftspliktig tjenesteleveranse, fordi filialen ikke var et avgiftssubjekt («taxable person») med en selvstendig økonomisk aktivitet («independent economic activity»). Domstolen påpekte at som filial av det amerikanske selskapet opererte ikke Skandia Sverige uavhengig av selskapet og bar ikke selv den økonomiske risikoen knyttet til sin aktivitet, og hadde heller ikke etter svensk rett egen kapital eller eiendeler. Skandia Sverige kunne derfor ikke anses å drive en selvstendig økonomisk aktivitet og var dermed ikke et eget avgiftssubjekt, og det forelå følgelig ingen avgiftspliktig tjenesteleveranse knyttet til filialen.

Dette stilte seg imidlertid annerledes da man tok i betraktning at Skandia Sverige inngikk i en fellesregistrering. Domstolen påpekte at fellesregistreringen er et eget avgiftssubjekt, og at tje-

nester levert av tredjeparter til virksomheter som inngår i en fellesregistrering, ikke anses levert til den aktuelle virksomheten, men til fellesregistreringen for avgiftsformål. Domstolen la derfor til grunn at tjenester levert av et selskap (som SAC) til sin filial som inngår i en fellesregistrering (slik som Skandia Sverige) ikke skal anses levert til filialen, men til fellesregistreringen, og at det derfor – for avgiftsformål – må anses å foreligge tjenesteyting mellom det amerikanske selskapet og den svenske fellesregistreringen.

På denne bakgrunn uttalte EU-domstolen at det som en generell regel skal legges til grunn at tjenesteytelser mellom et selskap og dets filial, i den forstand at filialen får rett til å benytte en tjeneste anskaffet av selskapet mot at deler av anskaffelseskostnaden belastes filialens regnskap, skal anses å utgjøre avgiftspliktig omsetning når filialen inngår i en fellesregistrering. Avslutningsvis fastslo domstolen at det i slike tilfeller er fellesregistreringen som skal

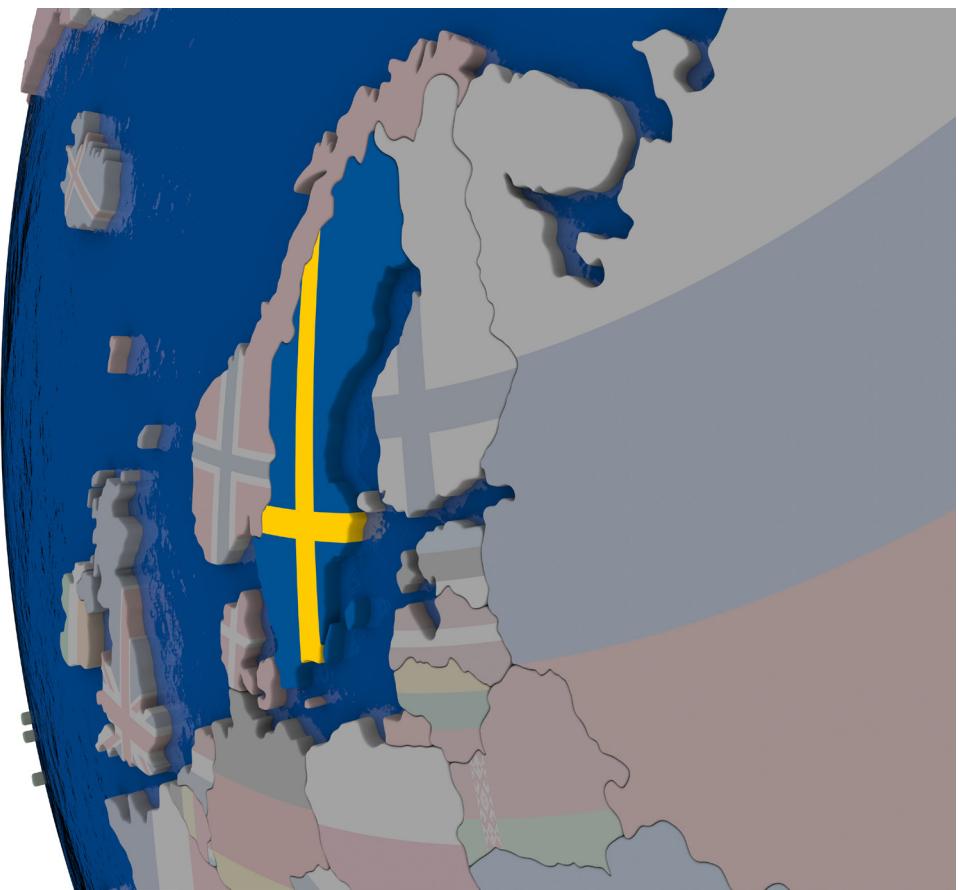
beregne merverdiavgift etter reglene om snuudd avregning.

Danske Bank (C-812/19)

Saksforholdet

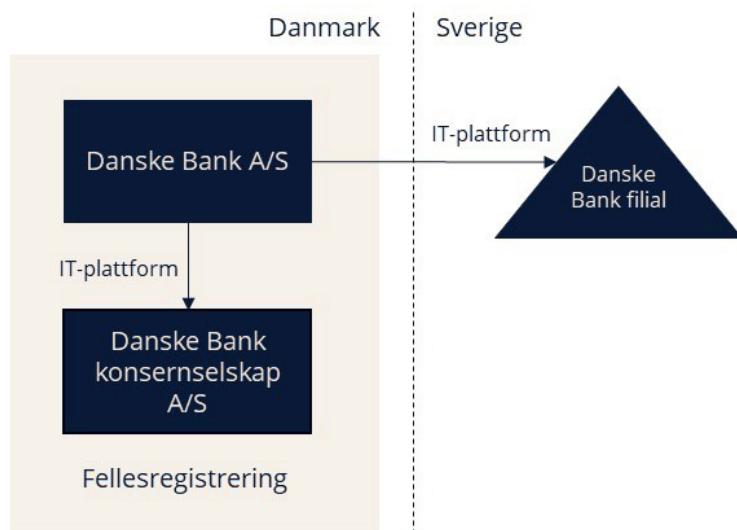
EU-domstolen avsa i 2021 dom i en sak mellom Danske Bank A/S (Danmark) filial i Sverige og Skatteverket i Sverige («Danske Bank»). Spørsmålet i saken var om rettssetningen som ble fastslått i Skandia også medfører avgiftsplikt i et tilfelle der det er selskapets hovedetablering (hovedkontoret) og ikke filialen som inngår i en fellesregistrering. Saken omtales gjerne som «reverse Skandia».

Saksforholdet var at Danske Bank A/S, som er topselskap i et konsern som driver bankvirksomhet i flere land, utøvde sine aktiviteter i Sverige gjennom sin svenske filial «Danske Bank filial». I Danmark var Danske Bank A/S en del av en fellesregistrering. Danske Bank A/S benyttet en felles IT-plattform i bankvirksomheten i de nordiske landene. Kostnadene til IT-

Saken mellom Skandia America Corp. (USA), filial i Sverige og Skatteverket («Skandia») dreide det seg om levering av tjenester fra et selskaps hovedkontor i et tredjeland (USA) til dets filial i EU (Sverige) utgjør avgiftspliktig omsetning når filialen inngår i en fellesregistrering.

plattformen ble fordelt mellom de ulike etableringene basert på bruk, noe som innebar at Danske Bank filial ble belastet for sin andel av kostnadene knyttet til den svenske virksomheten. Dette kan illustreres slik:

EU-domstolens vurdering

EU-domstolen la til grunn at:

«.... the Court has found that services supplied by a principal establishment in a non-Member State to its branch established in a Member State constitute taxable transactions when the branch is a member of a VAT group (judgment of 17 September 2014, Skandia America Corp. (USA), filial Sverige, C-7/13, EU:C:2014:2225, paragraph 32). The principle set out in that judgment also applies where the services are supplied between a principal establishment situated in one Member State and belonging to a VAT group within that Member State and a branch established in another Member State.»

På denne bakgrunn uttaler EU-domstolen at det som en generell regel skal legges til grunn at et selskap og dets filial skal anses som forskjellige subjekter for avgiftsformål når selskapet inngår i en fellesregistrering, på en slik måte at filialens bruk av selskapets eiendeler og rettigheter mot en kostnadsbelastning i filialens regnskaper skal anses å utgjøre avgiftspliktig omsetning.

Rettstilstanden i EU

EU-domstolens avgjørelser i Skandia og Danske Bank fastslår at tjenester anskaffet av et selskap i det landet selskapet har sitt hovedkontor til bruk også i et annet land hvor selskapet driver virksomhet gjennom en filial, ikke utløser avgiftsplikt med mindre selskapet eller dets filial inngår i en fellesregistrering. I sistnevnte tilfelle vil filialens bruk av tjenestene mot en kostnadsbelastning i filialens regnskaper anses som avgiftspliktig tjenesteyting mellom selskapet eller dets filial og fellesregistreringen for avgiftsformål. Begrunnelsen for dette er av EU-domstolen angitt å være at selskapet/filialet og fellesregistreringen er ulike subjekter for avgiftsformål og at man derfor for avgiftsformål må se det slik at bruken av tjenestene og kostnadsbelastningen i filialens regnskaper innebærer et rettsforhold med gjensidig utveksling av ytterer som utgjør avgiftspliktig omsetning.

Dommene sier ikke noe om at avgiftsplikten er betinget av at tjenesten ikke også er underlagt avgiftsplikt i landet den er anskaffet. Fraværet av en slik betingelse åpner for at tjenesten kan bli underlagt avgift både i landet den er anskaffet og i landet den brukes. Det er mulig at EU-domstolen forsvarer en slik dobbeltbeskatning

med at anskaffelsen og den etterfølgende bruken av tjenesten er to forskjellige «transaksjoner» for avgiftsformål.

Avgiftsbehandlingen etter norsk rett

EU-domstolens avgjørelser har ikke direkte betydning for tolkningen og anvendelsen av reglene i merverdiavgiftsloven. De norske merverdiavgiftsreglene knyttet til kjøp og salg av tjenester over landegrensene er imidlertid søkt utformet i tråd med de prinsippene som er lagt til grunn for avgiftsbehandlingen av slike tjenester i EU,¹ for å forhindre at samme tjeneste avgiftsbelegges i flere land eller utsiktet i ingen land.² Det er derfor grunn til å tro at departementet vil vurdere om det er grunn til å endre de norske reglene i lys av EU-domstolens avgjørelser.

Spørsmålet er hva utfallet ville blitt dersom Skandia og Danske Bank hadde blitt vurdert etter norsk rett, og om et eventuelt avvik fra EU-retten tilslier endring i norsk rett.

Kjøp og bruk av tjenester over landegrensene

Det norske merverdiavgiftssystemet er i samsvar med OECD VAT Guidelines³ basert på destinasjonsprinsippet,⁴ som innebærer at regelverket er søkt utformet slik at varer og tjenester er underlagt norsk merverdiavgift kun i den grad de forbrukes i Norge. Det er derfor gitt avgiftsfritak for omsetning av varer og tjenester til utlandet og fastsatt avgiftsplikt for innførsel av varer og tjenester fra utlandet. Regelteknisk er imidlertid fritakene og avgiftsplikten ikke så renskåret.

¹ Ot.prp. nr. 2 (2000-2001) punkt 8.2 og Finansdepartementets uttalelse av 15. juni 2001 med merknader til forskrift om merverdiavgift ved kjøp av tjenester fra utlandet (Forskrift nr. 121).

² Jf. Finansdepartementets merknader til forskrift (nr. 121) om merverdiavgiftsats ved kjøp av tjenester fra utlandet av 15. juni 2001.

³ www.oecd.org/ctp/international-vat-gst-guidelines-9789264271401-en.htm

⁴ Jf. Ot.prp. nr. 2 (2000-2001) punkt 8.2.

Avgiftsbehandling av tjenester anskaffet i/fra Norge

Tjenester anskaffet i/fra Norge til bruk i utlandet er kun fritatt for merverdiavgift dersom de enten er «helt ut til bruk» i utlandet, eller er «fjernleverbare» og «mottakeren» er «næringsdrivende eller offentlig virksomhet hjemmehørende i» Norge, med mindre tjenesten anses omsatt i Norge.⁵ Dette innebærer at dersom et selskap anskaffer en tjeneste som ikke er fjernleverbar til bruk for selskapets filial i utlandet, så er tjenesten fritatt for norsk merverdiavgift kun dersom den er helt ut til bruk i utlandet. Er tjenesten kun hovedsakelig til bruk for selskapets filial i utlandet, så er tjenesten likevel underlagt norsk merverdiavgift. Hvis tjenesten er fjernleverbar og mottakeren er et norsk selskap, så er tjenesten underlagt norsk merverdiavgift selv om den er helt ut til bruk for selskapets filial i utlandet.⁶ Kun dersom avtalen om tjenesteyting er inngått med filialen som oppdragsgiver og det er filialen som faktureres for tjenesteytingen, vil tjenesten være fritatt for merverdiavgift dersom filialen oppfyller vilkårene for å være en «næringsdrivende ... hjemmehørende utenfor» Norge.⁷ At en filial kan oppfylle dette vilkåret selv om også selskapet må anses hjemmehørende i Norge, er tilsvynelatende lagt til grunn i praksis.⁸

Avgiftsbehandling av tjenester anskaffet i/fra utlandet

Tjenester anskaffet i/fra utlandet er avgiftspliktige kun i den grad de er «fjernleverbare», er «kjøpt» utenfor Norge, «mottakeren er næringsdrivende eller offentlig virksomhet hjemmehørende i» Norge, og tjenestene ville være avgiftspliktige ved omsetning i Norge.⁹ Slike tjenester er avgiftspliktige også når de «leveres til mottaker som er hjemmehørende utenfor» Norge, dersom tjenestene «er til bruk i» Norge av en næringsdrivende eller offentlig virksomhet hjemmehørende i Norge og det «ikke ... er beregnet merverdiavgift av tjenesten utenfor» Nor-

ge.¹⁰ Tjenester som fullt ut er til bruk i Norge, er altså ikke underlagt norsk merverdiavgift dersom de ikke er «fjernleverbare» eller «mottakeren» ikke er «næringsdrivende eller offentlig virksomhet hjemmehørende i» Norge, med mindre tjenesten anses omsatt i Norge.¹¹

Regelverket er altså ikke utformet slik at det fullt ut oppfyller formålet om at norsk merverdiavgift kun – og fullt ut – skal ramme forbruk i Norge og som vi skal se er avgiftsplikten for kjøp og bruk av tjenester anskaffet utenfor Norge avgrenset ganske ulikt det som følger av EU-domstolens avgjørelser i Skandia og Danske Bank.

Tjenester anskaffet og brukt på tvers mellom hovedkontor og filial

Finansdepartementet informerte i en prinsipputtalelse kort tid etter innføringen av generell avgiftsplikt på tjenester ved merverdiavgiftsreformen i 2001, at det mellom et selskaps hovedkontor og filial ikke vil kunne finne sted avgiftspliktig kjøp eller overføring av tjenester. Dette ble begrunnet med at overføring av tjenester mellom virksomheter som drives av samme selskap, ikke anses som avgiftspliktig omsetning fordi «overføringen skjer innenfor samme avgiftssubjekt», og at «det samme skal gjelde selv om deler av virksomheten er etablert i utlandet».¹²

Departementet la samtidig til grunn at en norsk filial av et utenlandsk selskap vil kunne inngå i fellesregistrering med det utenlandske selskapets datterselskap i Norge,¹³ og uttalte i denne sammenheng at det vil «foreligge plikt til å beregne merverdiavgift ved omsetning av tjenester fra den utenlandske delen av et fellesregistrert selskap som er registrert ved representant i Norge, til et annet selskap som inngår i fellesregistreringen». Men «[t]ransaksjoner fra den utenlandske delen av et fellesregistrert selskap til selskapets virksomhet i Norge, vil imidlertid behandles mer-

verdiavgiftsmessig på samme måte som transaksjoner mellom et hovedkontor og en filial. Sistnevnte typer transaksjoner skal derfor ikke merverdiavgiftsbelastes». En kanskje noe liberal forståelse av dette har blitt lagt til grunn i praksis.

I en bindende forhåndsuttalelse avgitt av Skattedirektoratet 19. mai 2005¹⁴ ble det lagt til grunn at et utenlandsk selskap med filial og datterselskap i Norge som var fellesregistrert i Merverdiavgiftsregisteret, kunne anskaffe tjenester til bruk for selskapets filial i Norge, som filialen skulle omsette videre til datterselskapet i fellesregistringen i Norge, uten at dette utløste plikt til å svare merverdiavgift av tjenesten i Norge. Det oppstilles ingen betingelse om at tjenesten måtte være gjenstand for beregning av merverdiavgift i utlandet. Direktoratet la til grunn at avgiftsplikten etter mval. § 3-30 tredje ledd (tidl. forskrift nr. 121 § 1 annet ledd annet punktum) «kommer ikke til anvendelse i omsetningsforhold hvor kjøper i det aktuelle omsetningsledd, som i nærværende tilfelle, er hjemmehørende i utlandet», og at avgiftsplikten kun tar «sikte på tjenester som kjøpes fra utlandet av næringsdrivende etc. hjemmehørende i Norge, men som leveres til mottaker i utlandet». Dette er en interessant tolkning av bestemmelsen. Tolkningen samsvarer imidlertid ikke med departementets fortolkningsuttalelse,¹⁵ og den ble senere (bort-)forklart i en bindende forhåndsuttalelse avgitt av Skattedirektoratet 17. februar 2011¹⁶ hvor det fremgår at uttalelsen i 2005¹⁷ var betinget av at den aktuelle tjenesten var gjenstand for beregning av merverdiavgift i utlandet (konklusjonen var altså riktig). Dette ble også lagt til grunn i en bindende forhåndsuttalelse avgitt av Skattedirektoratet 3. august 2015.¹⁸

14 BFU 76/05.

15 Jf. Finansdepartementets merknader til forskrift (nr. 121) om merverdiavgiftssats ved kjøp av tjenester fra utlandet av 15. juni 2001

16 BFU 7/11.

17 BFU 76/05.

18 BFU 9/15.

5 Jf. mval. § 6-22 første og annet ledd.

6 Jf. SKD 8/10, 7. september 2010.

7 Jf. mval. § 6-22 annet ledd.

8 Jf. SKD 7/11, 4. juli 2011.

9 Jf. mval. § 3-30 første og annet ledd.

Skillet mellom egenproduserte tjenester og eksternt anskaffede tjenester

Det departementets fortolkningsuttalelse og de etterfølgende bindende forhåndsuttalesene viser, er at man i praksis har trukket opp et skille mellom egenproduserte og eksternt anskaffede tjenester. Tjenester som fullt ut produseres av det utenlandske selskapet til bruk for selskapets filial i Norge, er ikke avgiftspliktige selv om tjenestene omsettes via filialen til datterselskap fellesregistrert med filialen i Norge.¹⁹ Tjenester som derimot produseres av andre og kjøpes av det utenlandske selskapet til bruk for selskapets filial i Norge, er avgiftspliktige med mindre det kan dokumenteres at det er beregnet merverdiavgift i utlandet.²⁰ Dette gjelder selv om tjenesteyter er fellesregistrert med det utenlandske selskapet,²¹ og uavhengig av om filialen inngår i en fellesregistrering og tjenestene (videre-)omsettes av filialen innad i denne fellesregistreringen.²²

Skattedirektorats bindende forhåndsuttaelse av 3. august 2015²³ skaper noe uklarhet knyttet til dette skillet. Det fremgår av uttalesen at det ikke skal svares merverdiavgift på tjenester som fullt ut er produsert av et utenlands selskap til bruk for selskapets filial i Norge, men at det skal svares merverdiavgift på tjenester som delvis er produsert av selskapet selv og delvis er anskaffet fra andre selskaper. Man skulle tro at avgiftsplikten i sistnevnte tilfelle kun gjaldt den del av tjenestene som var anskaffet fra andre.

Skandia og Danske Bank vurdert etter norsk rett

Skandia

Konklusjonen i Skandia ville blitt den samme etter norsk rett, men med en annen begrunnelse enn den som fremgår av avgjørelsen fra EU-domstolen. I Skandia ble IT-tjenester anskaffet av det amerikanske selskapet til bruk for selskapets filial i Sverige. Dersom filialen hadde vært i Norge, ville det vært snakk om «fjernleverbare tjenester»

som er «kjøpt utenfor» og «leveres til mottaker som er hjemmehørende utenfor» Norge, og som «er til bruk i» Norge av en «næringsdrivende ... hjemmehørende i» Norge.²⁴ Sistnevnte forutsetter at filialen driver virksomhet i Norge på en slik måte at den kan anses som en næringsdrivende «hjemmehørende» i Norge.²⁵ Tjenesten ville da vært merverdiavgiftspliktig i Norge ettersom det ikke er merverdiavgift i USA og det dermed ikke kan «dokumenteres at det er beregnet merverdiavgift av tjenesten utenfor» Norge.²⁶ Det er altså det faktum at tjenesten brukes i Norge og ikke er underlagt avgift i utlandet som er avgjørende for avgiftsplikten i Norge.²⁷ Ikke hvorvidt filialen inngår i en fellesregistrering i Norge som anses som et annet avgifts-subjekt enn det utenlandske selskapet slik at det for avgiftsformål kan anses å foreligge omsetning (eller kjøp) mellom selskapets hovedkontor og filial, slik det var for EU-domstolen. Hvorvidt det er filial eller hovedkontor som er i Norge og som inngår i fellesregistrering i Norge eller utlandet, er uten betydning for den avgiftsrettslige behandlingen etter norsk rett så fremt tjenesten er kjøpt i utlandet til bruk i Norge og ikke er underlagt avgift i utlandet.

Hvis situasjonen er snudd slik at selskapet som anskaffer tjenesten er hjemmehørende i Norge og filialen som bruker tjenesten er i USA eller Sverige, så ville avgiftsplikt i Norge bero på om tjenesten leveres til mottaker hjemmehørende i Norge eller i utlandet – altså om det er selskapets hovedkontor i Norge eller filial i utlandet som er «mottaker» av tjenesten.²⁸ Kun i sistnevnte tilfelle vil tjenesten være avgiftsfri i Norge. Hvis mottaker er selskapets hovedkontor i Norge, så ville det påløpt merverdiavgift på anskaffelsen i Norge selv om tjenesten er til bruk i utlandet, og avgiften ville da vært fradragberettiget kun i den grad tjenesten kan anses å være til bruk i selska-

pets registrerte virksomhet i Norge.²⁹ I tillegg vil filialens bruk av tjenesten være underlagt avgift i utlandet dersom filialen er i et EU-land. Her ville det også oppstått risiko for dobbel avgift.

Danske Bank

Konklusjonen i Danske Bank ville trolig ikke blitt den samme etter norsk rett. I Danske Bank benyttet det danske selskapet og dets filial i Sverige felles IT-plattform mot en kostnadsbelastning i filialens regnskap. Det er uklart om IT-plattformen var en tjeneste anskaffet av det danske selskapet fra tredjepart eller et egenprodusert driftsmiddel, men løsningen etter norsk rett ville blitt den samme uavhengig av om IT-plattformen er egenprodusert eller eksternt anskaffet. Dersom IT-plattformen er egenprodusert, vil det ikke foreligge noe «kjøp» av tjeneste utenfor Norge og dermed ingen avgiftsplikt etter merverdiavgiftsloven.³⁰ Dersom IT-plattformen er eksternt anskaffet, så foreligger det kjøp av en tjeneste til bruk i Norge som er avgiftspliktig etter merverdiavgiftsloven med mindre tjenesten er underlagt avgiftsberegning i utlandet. Sistnevnte må antas å være tilfellet ettersom IT-plattformen anskaffes som en tjeneste av et selskap i Danmark, og dette ville da «frittatt» for avgift i Norge selv om det danske selskapet har fradragssrett i Danmark fordi danske skattemyndigheter i tråd med EU-domstolens avgjørelse anser selskapet for å omsette tjenesten videre til filialen i Norge.³¹ Også her er det uten betydning om det er filial eller hovedkontor som er i Norge og som inngår i fellesregistrering i Norge eller utlandet, så fremt tjenesten er kjøpt eller produsert i utlandet til bruk i Norge og et eventuelt kjøp er underlagt avgift i utlandet.

Hvis situasjonen er snudd slik at selskapet som anskaffer eller produserer tjenesten, er hjemmehørende i Norge og filialen som bruker tjenesten er i Danmark eller Sverige, så vil det ikke påløpe avgift i Norge dersom IT-platt-

²⁴ Jf. mval. § 3-30.

²⁵ Jf. over.

²⁶ Jf. mval. § 3-30 tredje ledd.

²⁷ Saml. Finansdepartementets merknader til forskrift (nr. 121) om merverdiavgiftsats ved kjøp av tjenester fra utlandet av 15. juni 2001.

²⁸ Jf. mval. § 6-22 annet ledd.

²⁹ Jf. mval. § 8-1.

³⁰ Jf. mval. § 3-30 og Finansdepartementets fortolkningsuttalelse av 2. juli 2002, samt BFU 1/11 og 9/15.

³¹ Saml. BFU 76/05 og 7/11.

¹⁹ Jf. BFU 1/11 og BFU 9/15.

²⁰ Jf. mval. § 3-30 tredje avsnitt, samt BFU 7/11 og 9/15.

²¹ Jf. BFU 7/11.

²² Jf. BFU 9/15.

²³ BFU 9/15.

formen er egenprodusert. Da vil det i så fall være snakk om utnyttelse av et driftsmiddel innenfor samme rettssubjekt. Dersom IT-plattformen er en tjeneste som anskaffes, så vil avgiftsplikt i Norge bero på om tjenesten leveres til mottaker hjemmehørende i Norge eller i utlandet – altså om det er selskapets hovedkontor i Norge eller filial i utlandet som er mottaker av tjenesten. I sistnevnte tilfelle vil tjenesten være avgiftsfri i Norge. Hvis mottaker derimot er selskapets hovedkontor i Norge, så vil det påløpe merverdiavgift på anskaffelsen i Norge selv om tjenesten

er til bruk i utlandet, og avgiften vil da være fradragsberettiget kun i den grad tjenesten kan anses for å være til bruk i selskapets registrerte virksomhet i Norge.³² I tillegg vil filialens bruk av tjenesten være underlagt avgift i utlandet, slik at det også her vil oppstå risiko for dobbel avgift.

Avsluttende merknader

Avgrensningen av den norske avgiftsplikten for tjenester kjøpt i utlandet til bruk i Norge mot tilfellene hvor tjenes-

³² Jf. mval. § 8-1.

ten er underlagt avgift i utlandet, fremstår som en god regel. En tilsvarende avgrensning har vi ikke for tjenester kjøpt i Norge til bruk i utlandet. Samtidig viser gjennomgangen over at avgiftsplikten på dette området har utviklet seg ganske ulikt i Norge og EU. Spørsmålet departementet bør stille seg er om disse forskjellene skaper risiko for utilsiktet dobbel eller ingen avgift på en slik måte at de norske reglene må justeres for å unngå slike uehdige virkninger.

Vanlige feil ved import og eksport

Vi vil i denne artikkelen gå gjennom en del typiske feil vi som avgiftsrådgivere, spesialisert på internasjonal handel, relativt ofte har sett at selskaper gjør både ved import og eksport av varer. Feilene som gjøres, kan ha store økonomiske konsekvenser for det enkelte selskap.

Advokat
Pål Valheim
Senior Manager Ernst & Young
Advokatfirma

Advokatfullmektig
Toril Haarr
Senior Ernst & Young Advokatfirma

Vårt ønske er å bidra til en bevisstgjøring i selskaper som er involvert i grenseoverskridende handel, noe som kan forebygge betydelige kostnader i kjølvannet av eventuelle regnskapskontroller fra skatte- og/eller tolletaten.

Import

Konserninterne vare- og tjenestekjøp

Ved import av varer fra utlandet skal toll og merverdiavgift beregnes på grunnlag av varens tollverdi. Tollver-

dien skal som hovedregel fastsettes på grunnlag av transaksjonsverdien, det vil si prisen ved eksportsalget til kjøperen i Norge, justert for visse kostnader som fremgår av tolloven, blant annet fraktkostnader. I konsernforhold er det ikke uvanlig at datterselskap i Norge, i tillegg til å kjøpe varer, også kjøper tjenester fra morselskapet i utlandet, gjerne benevnt som «management fee»-tjenester, eksempelvis administrative, juridiske og IT-tjenester. Med unntak av enkelte tjenester som ifølge tolloven skal medtas i tollverdien, blant annet design-/utviklingskostnader og royalties, skal management fee-tjenester ikke inngå i tollverdien. Dette forutsetter at det reelt sett er snakk om salg av tjenester.

I en del tilfeller har vi sett at enkelte elementer i fakturaer benevnt som salg av management fee-tjenester i realiteten ikke er tjenester, men derimot egne

kostnader som morselskapet skulle medtatt i prisen på varesalg. Dette kan for eksempel være administrative kostnader knyttet til morselskapets lagerhåndtering i utlandet. Slike lagringskostnader må allokeres til morselskapets egen virksomhet uansett om de knytter seg til varene som senere selges til datterselskapet i Norge.

På dette området foreligger det dessuten betydelige utfordringer knyttet til dokumentasjon for at de fakturerte tjenestene kan holdes utenfor tollverdien. Tolletaten opererer for tiden med svært strenge dokumentasjonskrav i denne sammenhengen – dels for at det er tjenester som faktisk er levert og dels for omfanget av de leverte tjenestene. Mange datterselskaper er de senere årene blitt etterberegnet for betydelige beløp i merverdiavgift og toll og samtidig blitt ilagt straffetillegg fordi tolletaten ikke har akseptert fremlagt doku-

De mest vanlige feilene ved import og eksport

Import

- Uriktig tollverdi ved konserninterne vare- og tjenestekjøp
- Unnlatt endring av tollverdien ved etterfølgende prisendringer av transfer pricing-hensyn
- Det benyttes feil tollverdi ved kjedesalg
- Feil selskap angis som importør
- Unnlatt avgiftsberegning ved salg av varer på tollager

Eksport

- Mangler ved opprinnelsesbevis
- Manglende dokumentasjon ved eksportsalg
- Uriktig forståelse av når eksportsalg foreligger

mentasjon for tjenestekjøpet. I slike tilfeller legger tolletaten til grunn at tjenestekjøpet må anses som tilleggsbetalning for varene som skal inngå i tollverdien.

Det spesielle i disse situasjonene er at morselskapet ofte driver med mye av den samme typen virksomhet som datterselskapet – nemlig kjøp av varer for videresalg. Når morselskapet produserer tjenester/funksjoner som det dels trenger i egen virksomhet og dels selger til datterselskapet, oppstår spørsmålet om hva som skal allokeres til de respektive selskapene. I denne sammenhengen godtar tolletaten normalt ikke fordelingsnøkler basert på omsetning eller lignende, selv om det aksepteres av skatteetaten i forbindelse med skattemessig dokumentasjon ved internprising av varer og tjenester mellom konsernselskaper.

Det er derfor viktig at norske datterselskaper som kjøper både varer og tjenester fra morselskap eller annet konsernselskap i utlandet, har fokus på riktigheten av at alle elementene i tjenestekjøpet faktisk er av en art som ikke skal inngå i tollverdien. I tillegg bør man også ha fokus på om de er i stand til å sannsynliggjøre/dokumentere at tjenestene er mottatt, samt i hvilket omfang.

Transfer pricing (TP)-justeringer

I konsernforhold er det svært vanlig at det foretas etterfølgende endringer av prisen på varer og tjenester som omsettes mellom konsernselskaper for å sikre korrekt internpris for skatteformål. Slike korrektsjoner er gjerne regulert i såkalte prisjusteringsklausuler inntatt i salgsavtalen. Endringene kan foretas

flere ganger i løpet av året, men oftest skal prisen justeres én gang ved slutten av året.

Slike prisjusteringer har betydning for fastsettelse av tollverdien ved import av varer, ettersom den fastsatte tollverdien på importtidspunktet må korrigeres tilsvarende. Som nevnt ovenfor, skal tollverdien ved import av varer som hovedregel fastsettes på grunnlag av transaksjonsverdien. Anvendelse av denne metoden forutsetter at prisen er endelig fastsatt.

Dersom prisen ikke er endelig fastsatt, eksempelvis som følge av prisjusteringsklausuler for TP-formål, er vilkårene for å anvende transaksjonsverdien ikke oppfylt og tollverdien skal i prinsippet fastsettes ved hjelp av alternative tollverdimetoder. Det fremgår imidlertid av tolloven at det er mulig å søke tolletaten om utsettelse med endelig tollverdifastsettelse.

Tolletatens praksis er at importselskaper som kjøper varer fra utenlandske konsernselskaper basert på prisjusteringsklausuler for fremtidig vareimport må søke om utsettelse med endelig tollverdifastsettelse frem til prisendringen er foretatt. En innvilget utsettelse vil forutsette at selskapet korrigerer samtlige tolldeklarasjoner gjennom det året som omfattes av prisendringen. Selv om slik søknad ikke er sendt, er det etter praksis ikke tvilsomt at tollverdien må korrigeres på samtlige berørte tolldeklarasjoner.

Det er vår erfaring at svært mange selskaper ikke er kjent med at tollverdien skal korrigeres i slike tilfeller og at de plikter å søke tolletaten om utsettelse

med endelig tollverdifastsettelse for fremtidige importer. En slik feil kan koste dyrt i form av etterberegninger og straffetillegg dersom tolletaten ved et boketersyn oppdager at tollverdien ikke er korrigert etter at vareprisen er økt som følge av TP-messige prisjusteringer.

Tollverdien ved kjedesalg

En rekke utenlandske selskaper driver virksomhet med salg av varer for eksport til flere land – deriblant til kunder i Norge. Mange av disse selskapene driver sin virksomhet på det norske markedet uten å ha forretningssted her, eventuelt at de kun er etablert i Norge med filial. Når eksempelvis et tysk selskap i et slikt set-up kjøper inn varene fra eksterne leverandører, eksempelvis fra Kina, foreligger flere salg i salgskjeden; salg fra ekstern leverandør til det tyske selskapet samt salget fra det tyske selskapet til kunden i Norge.

Spørsmålet er da hvilket av disse salgene som representerer det relevante salget i forhold til korrekt tollverdi/transaksjonsverdi ved importen av varene til Norge. Etter vår erfaring blir tollverdien i slike set-up ofte fastsatt på grunnlag av feil salg i salgskjeden.

Norge følger sistesalgsprinsippet, det vil si at transaksjonsverdien må fastsettes på grunnlag av prisen i et eksportsalg til en kjøper som er etablert i Norge. Ifølge tolloven anses et utenlandske selskap som driver registreringspliktig virksomhet i Norge å være etablert (også) i Norge for tollverdiformål, selv uten noe fysisk forretningssted. Begge salgene i slike salgskjeder omfattes derfor av sistesalgsprinsippet.

Den høyeste transaksjonsverdien, altså salget basert på prisen til norske kunder, er utvilsomt akseptabel etter tolloven. Etter tolloven er det imidlertid anledning til å bruke det tidligere salget i salgskjeden når også det anses som et eksportsalg til Norge. Sendes varene direkte til Norge fra for eksempel leverandør i Kina, er vilkårene for å anvende dette salget oppfylt. Dersom varene fra leverandøren sendes til eksempelvis selskapet i Tyskland for mellomlagring/klargjøring for videre forsendelse til Norge, vil leverandørens salg fortsatt kunne anses som et eksportsalg til Norge (og ikke bare til Tyskland). Etter tolletatens retningslinjer vil en mellomlagring begrunnet i «transportmessige hensyn» ikke være til hinder for å anvende det tidligere salget som tollverdi. Hvorvidt dette vilkåret er oppfylt, må etter praksis vurderes konkret i det enkelte tilfellet.

Tolletaten har de senere årene tolket dette kravet strengt, det vil si at det gjerne skal svært lite til av aktiviteter knyttet til varene på lageret, før de legger til grunn at andre hensyn enn transporthensyn må ha foranlediget mellomlagringen utenfor Norge. En rekke selskap har derfor blitt etterberegnet for betydelige beløp i merverdiavgift og toll, og samtidig blitt lagt straffetillegg for feilaktig å ha lagt til grunn leverandørprisene som tollverdigrunnlag. Dette har rammet aktører i tekstilbransjen særlig hardt, da mange tekstilprodukter/klær er tollbelagte.

Feil selskap angis som importør

Ved import av varer til Norge, er den som angis som varemottaker/tollskyldner (importør) i tolldeklarasjonen ansvarlig for rapportering/betaling av importmerverdiavgift og eventuell toll dersom varene er tollbelagte. Dersom importøren er registrert for merverdiavgift i Norge og de importerte varene skal benyttes i den merverdiavgiftsregistererte virksomheten, vil importøren som hovedregel ha fradragssrett for importmerverdiavgiften.

Etter tolloven kan derfor i prinsippet hvem som helst opptre som importør

og dermed påta seg ansvaret for innbetaling av importavgifter. Det er imidlertid ikke hvem som helst som vil ha fradragssrett for importmerverdiavgiften. Vi har gjennom vårt arbeid opplevd flere tilfeller der selskaper har innrettet seg uehdig på dette området.

I noen tilfeller har man benyttet et allerede merverdiavgiftsregisterert konsernselskap som importselskap til tross for at et annet konsernselskap, som ikke driver registreringspliktig virksomhet, har kjøpt varene fra utlandet. I andre tilfeller har selskapet vært nyetablert mens registreringen ennå ikke har vært på plass. Skatteklagenemnda, som nylig hadde en slik sak til behandling, var enig i skatteetatenes etterberegning av den fradragsförte merverdiavgiften, samt ileyggelse av tilleggsskatt på 20 %. Ileggelse av tilleggsskatt forutsetter blant annet at feilen kunne ha ført til skattemessige fordeler for importøren. Til tross for at importselskapet i dette tilfellet hadde innrapportert og fradragsfört nøyaktig samme avgiftsbeløp i mva-oppgaven og reelt sett ikke hadde tjent noe på feilen – var Skatteklagenemnda enig i at feilen kunne ha ført til skattemessige fordeler.

I andre tilfeller har forholdet hatt tilknytning til salg av vare fra utlandet for eksport til kunder i Norge. Det knytter seg gjerne usikkerhet til hvorvidt det er kjøper eller selger som har fradragssrett for importmerverdiavgiften når begge selskapene driver merverdiavgiftpliktig virksomhet i Norge. En gjenganger er tilfeller der utenlandske selskap påtar seg å selge utstyr for installering i Norge til norske kunder. I slike tilfeller vil selger etter praksis normalt være registreringspliktig for både varesalget og installasjonsarbeidet, med plikt til å oppkrevre merverdiavgift på hele leveransen. Da partene gjerne ikke er klar over at varesalget er avgiftspliktig i Norge, velger de ofte at kunden i Norge opptrer som importør når utstyret ankommer Norge. Kunden vil da bli oppkrevd merverdiavgift to ganger for samme anskaffelse – dels ved at selger etterfakturerer kunden for merverdiavgiften straks denne blir gjort

oppmerksom på avgiftsplikten og dels ved importen. Det knytter seg etter praksis noe usikkerhet til hvorvidt kunden i slike tilfeller vil ha fradragssrett for begge avgiftsbeløpene.

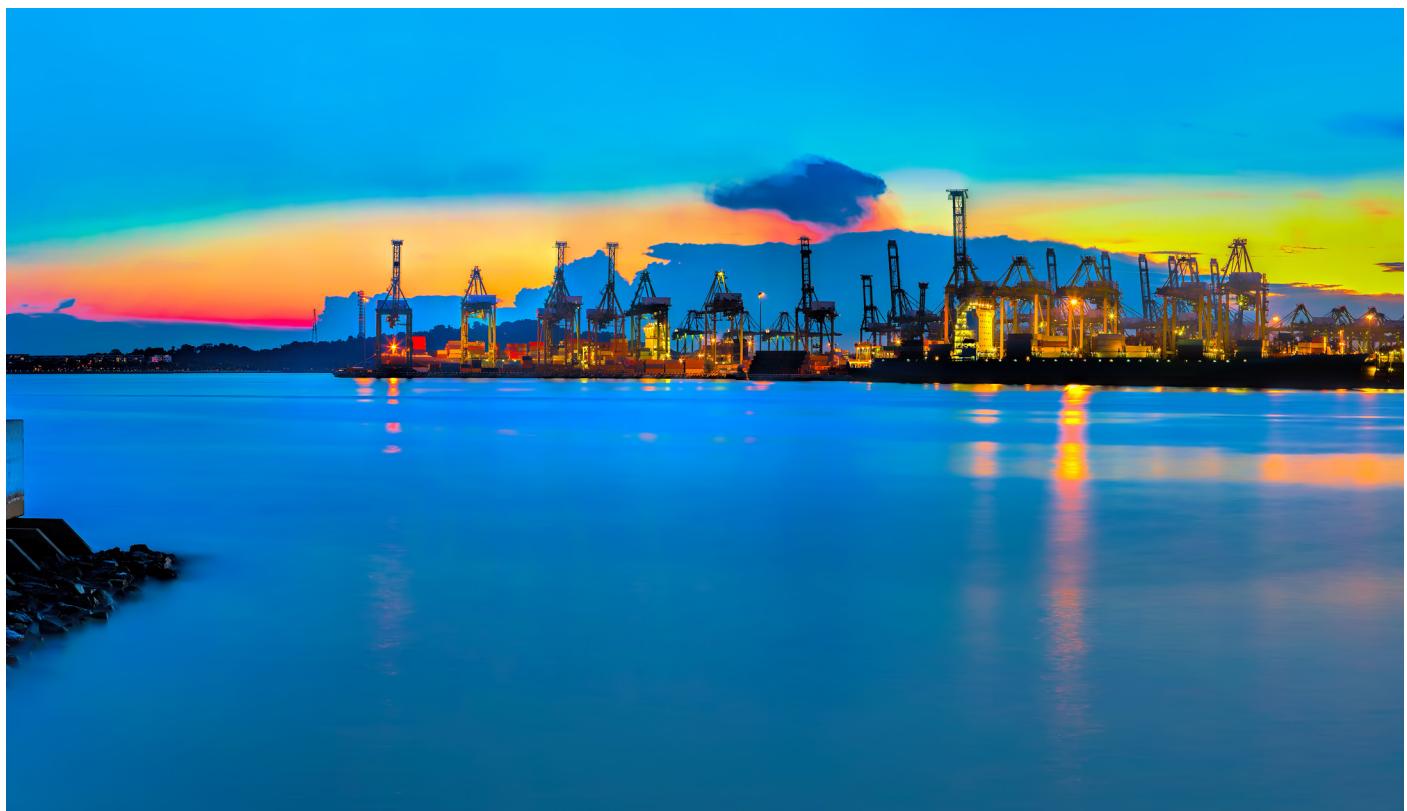
Salg av varer på tollager

Det er ikke uvanlig at selskaper som kjøper varer fra utlandet, velger å legge varene inn på tollager for kortere eller lengre tid. Bruk av tollager innebærer at varene ikke fortolles til Norge ved importen, men først når de tas ut fra tollageret. Det er først da at plikten til å rapportere/betale importmerverdiavgift og eventuell toll oppstår.

Tidvis velger eieren av varene å selge dem allerede når de ligger på tollageret. Vår erfaring er at mange bedrifter er usikre på hvordan slike salg skal håndteres avgiftsmessig og at det ofte gjøres feil her. Mange tror at salget ikke anses som innenlands salg ettersom varene ennå ikke er innførselsfortollet. Skatteetaten har imidlertid i flere uttalelser lagt til grunn at salg av varer på tollager skal merverdiavgiftsberegnes.

Begrunnelsen er at dette er innenlandske salg i Norge og at det ikke er hjemmel i merverdiavgiftsloven for å håndtere slike salg annerledes fordi de ligger på tollager. Konsekvensen av dette er at merverdiavgiften på varesalget kan bli oppkrevd allerede før varene er innført til Norge. I tillegg innebærer dette at dersom varekjøperen angis som importør/tollskylder ved uttaket fra tollageret, belastes kjøperen to ganger for samme kjøp – dels i salgsfakturaen fra selger og dels som følge av innførtollingen.

Derved oppstår også spørsmålet om kjøper vil ha fradragssrett for begge avgiftsbeløpene. Etter vår oppfatning er det mye som taler for å svare ja på det spørsmålet. Vi har imidlertid ikke sett at sentrale skattemyndigheter har tatt eksplisitt stilling til spørsmålet.

Tollverdien skal som hovedregel fastsettes på grunnlag av transaksjonsverdien, det vil si prisen ved eksportsalget til kjøperen i Norge, justert for visse kostnader som fremgår av tolloven, blant annet fraktkostnader.

Eksport

Mangler ved opprinnelsesbevis

Mange land har toll på varer ved import, deriblant EU. Ved å bruke frihandelsavtalene som Norge har inngått med en rekke land, vil kjøperen i importland få lavere toll eller fullt tollfritak, såkalt preferansetollbehandling.

Hovedvilkårene for å oppnå preferansetollbehandling er:

- at varene faktisk omfattes av de varegruppene som den aktuelle frihandelsavtalet gir preferansetollbehandling for
- at vilkårene i opprinnelsesprotokollen er oppfylt
- at korrekt opprinnelsesbevis er utstedt

Det er flere typer opprinnelsesbevis. De mest brukte er varesertifikat EUR 1 og opprinnelseserklæring fra eksportøren som normalt påføres salgsfakturaen (fakturaerklæring). Det er eksportøren som har ansvar for at det er utferdiget korrekt opprinnelsesbevis. Bevisene skal følge varene til importlandet.

Dersom den eksporterte varen er produsert basert på råvarer fra én eller flere underleverandører, er det en forutsetning for at eksportøren kan utstede opprinnelsesbevis at den kan dokumentere opprinnelsen til råvarene. Dersom det gjelder innenlandske leverandører, skal slik dokumentasjon sikres ved at eksportøren innhenter såkalt nasjonal leverandørerklæring fra disse. Det samme gjelder dersom eksportøren ikke har produsert varen selv.

Nasjonal leverandørerklæring kan påføres faktura, et fraktdokument, andre handelsdokumenter eller på et separat brevpapir. Påføres erklæringen andre dokumenter enn fakturaen, må det gis en referanse til den eller de aktuelle leveransene som dekkes av erklæringen, samtidig som det må være mulig å identifisere varene.

Det er vår erfaring at norske eksportører gjerne glemmer eller ikke er kjent med kravet til utstedelse av nasjonal leverandørerklæring for selv å kunne utstede opprinnelsesbevis. Ved toll-

myndighetenes kontroll av opprinnelsesbevis i importlandet, er det vanlig at de ber norske tollmyndigheter om bistand til å bekrefte riktigheten av de utstedte opprinnelsesbevisene, herunder om det foreligger gyldige nasjonale leverandørerklæringer. Viser det seg at slike ikke er utferdiget eller at de ikke er korrekte, vil tollmyndighetene i importlandet normalt etterberegne importøren for tollen, noe som normalt medfører at importøren søker regress overfor eksportøren for tollkostnadene.

Det er derfor viktig at norske eksportører setter seg grundig inn i kravet til og utformingen av nasjonale leverandørerklæringer dersom de benytter norske underleverandører ved produksjon av varer som skal eksporteres.

Avgiftsfritaket ved eksportsalg – dokumentasjonskravet

Salg av varer for eksport til utlandet er frittatt for merverdiavgift. Fritaket skal dokumenteres med salgsdokument, tolldeklarasjon og attest for utførelse i samsvar med tollforskriften. For at

vareselger skal kunne anvende fritaket, må selgeren, i tillegg til salgsfaktura, oppbevare et eksemplar (utskrift) av tolldeklarasjonen der selgeren selv er angitt som eksportør. I tillegg skal dette eksemplaret være påført utpasseringsattest til dokumentasjon for at varen de facto er sendt til utlandet. Dersom transportøren som bringer varene ut av landet er et norskregistrert firma, er det dette som skal påføre attestasjonen. I andre tilfeller, herunder dersom eksportøren selv transporterer varene ut av landet, skal attestasjonen påføres av tolletaten ved grensen.

Det er vår erfaring at slik utpasseringsattest ofte ikke er påført utskrift av tolldeklarasjonen – ofte fordi eksportørene ikke er kjent med kravet. I forbindelse med avgiftsmessige transaksjonsoppdrag, må vi ofte legge inn en eksponeringsrisiko i eksportbedrifter som følge av at utpasseringsattestasjon mangler.

Uten påført utpasseringsattest, oppfyller eksportøren ikke skatteetatens dokumentasjonskrav for å kunne anvende avgiftsfritaket. Skatteetaten vil, dersom dette oppdages ved en regnskapskontroll, ha hjemmel for å etterberegne utgående merverdiavgift som om det var et rent innenlandsk salg. Feil på dette området kan av den grunn bli svært kostbart. Vi vil derfor sterkt oppfordre eksportører av varer til å etablere gode rutiner på dette området, slik at de er sikre på at kravet til utpasseringsattestasjon er oppfylt ved alle deres eksportforsendelser.

Når foreligger det et eksportsalg?

Salg av varer i Norge skal som hovedregel behandles som vanlig innenlandsk salg der 25 % merverdiavgift skal oppkrevnes av selger. Dette gjelder i utgangspunktet selv om kjøper av varene har planer om å sende varene ut av landet kort tid etter at varene er levert i Norge. Dersom selger derimot skal eksportere varene, samt oppfyller de formelle dokumentasjonskravene, vil avgiftsfritaket for eksportsalg normalt komme til anvendelse.

Tidvis dukker imidlertid spørsmålet opp om hvor raskt varene må sendes ut av landet for at avgiftsfritaket kommer til anvendelse. Dette settes oftest på spissen når utenlandske kjøpere selv skal hente varene i Norge, såkalte «pick-up»-salg.

Ifølge skatteetatens retningslinjer vil salg av varer til utenlandske kjøpere kunne håndteres som avgiftsfrie eksportsalg, selv om kjøperen selv henter varene i Norge, det vil si selv om varene er rettslig levert i Norge. I enkelte saker har vi sett at utenlandske varekjøper har avtalt med selger at denne, etter at varene er rettslig levert, oppbevarer varen en stund før den transportereres ut av landet. Alternativt at kjøperen har engasjert noen, etter rettslig levering, til å reparere varen i Norge før uttransportering.

I motsetning til en rekke andre land, foreligger det ingen konkrete regler/retningslinjer i Norge for når varen må ha forlatt landet for at avgiftsfritaket kommer til anvendelse. Vår forståelse av praksis i skatteetaten er at varene skal sendes ut av landet så snart det er mulig. Dette må vurderes konkret i det enkelte tilfellet. I en bindende forhåndsuttalelse ble det akseptert at det tok hele tre måneder for varene ble uttransportert til utlandet. Bakgrunnen var at varene gjaldt svært mange bygningsmoduler som utenlandsk kjøper etter levering måtte katalogisere og plassere systematisk i en rekke containere med henblikk på å sette modulene sammen igjen i sitt hjemland. Saken var derfor helt spesiell, og vi vil anta at det kun helt unntaksvis vil kunne bli akseptert at det går flere måneder før varene sendes ut av landet.

Vårt inntrykk er at eksportører i noen tilfeller ikke er helt bevisst på at det kan foreligge en risiko for at varesalget ikke aksepteres som eksportsalg, dermed de etterkommer varekjøperens ønske om å at varene først etter en tid blir sendt ut av landet. Selv om det er viktig at selger opptrer som eksportør når varene skal sendes ut av landet og ellers oppfyller de formelle kravene for eksportfritaket, er det altså ikke nød-

vendigvis risikofritt dersom varene, etter levering, blir liggende en stund før utsendelse.

Oppsummering

Vi har ved denne artikkelen belyst de vanligste feilene som vi i vårt arbeid har sett at mange eksportører og importører gjør. Konsekvensen av å ikke gjøre dette riktig kan være etterberegninger, tilleggsskatt og andre sanksjoner ilagt av tolletaten og skatteetaten.

Det er mulig å rette opp i historiske feil man har gjort ved import og eksport, men vi ser ofte at jo lengre selskapene venter med å rette opp de feilene de har gjort, jo mer tid og kostnader påløper når rettingen etter hvert må foretas.

Vi anbefaler derfor at selskaper som eksporterer eller importerer varer, gjør seg godt kjent med regelverket, og tolletatenes retningslinjer/praksis og sørger for å korrigere eventuelle feil så snart som mulig. Dersom selskapene er proaktive til å korrigere feil, altså før skatte- eller tolletaten har varslet kontroll, påløper det normalt ikke tilleggseskatt.

Artikkelen II – skadeforsikring:

Regnskapsføring i forsikringsforetak

Denne artikkelen bygger på artikkelen i Revisjon & Regnskap nr. 6 og 7 2021 om regnskapsføring i livsforsikringsforetak. Artikkelen redegjør kort for virksomhetsreglene og deretter gjeldende regnskapsregler for skadeforsikringsforetak. Vi fokuserer i denne artikkelen på praktisk anvendelse av reglene og hvordan regnskapene skal forstås.

Statsautorisert revisor/
MSc in Business
Jonas Røise
Ernst & Young

Statsautorisert revisor/AFA/
MSc in Economics and Business
Administration
Karoline Toften
Ernst & Young

Statsautorisert revisor/AFA MBA
Finn Espen Sellæg
Ernst & Young

Innholdet i artikkelen står for forfatternes egen regning, og representerer ikke nødvendigvis Ernst & Youngs offisielle syn.

Skadeforsikring

Mens livsforsikring handler om å dekke en persons inntektsbortfall, handler skadeforsikring i hovedsak om å dekke tap knyttet til ting og materielle verdier. Forsikringsvirksomhet innebærer at man går sammen om å fordele risiko for uønskede hendelser som medfører økonomisk tap for kundene. Forsikringsselskapet overtar økonomisk risiko for negative hendelser i fremtiden mot løpende betaling av en premie. Premien beregnes på grunnlag av risikoen for den forsikrede hendelsen og kostnaden som vil påløpe om hendelsen skjer. Premieinnbetalingerne skal dekke de forventede fremtidige utbetalingene til forsikringsselskapets kunder i tillegg til administrative kostnader, eventuelle finanskostnader samt en fortjeneste for forsikringsselskapet.

Virksomhetsinndeling og forsikringsprodukter

Et forsikringsforetak kan spesialisere seg innen ulike typer forsikringer, eller inndele sin virksomhet i ulike avdelinger. Inndelingen i virksomhetsområder foretas ofte basert på typen av kunder

og objekter som forsikres. Eksempelvis skiller man ofte mellom bedrifts- og privatkunder, og sjørelaterte forsikringer og andre forsikringer.

Deretter inndeles skadeforsikringsvirksomheten i ulike produkttyper. Typiske forsikringsobjekter for privatpersoner er for eksempel hus, hytte, innbo, bil eller båt. Tilsvarende for bedrifter kan eksempelvis være eiendom, kjøretøy, fabrikker eller installasjoner. I tillegg til skade på ting, omfatter skadeforsikring også forsikringsdekninger som i sin natur ligner mer på livsforsikring. Noen eksempler på dette er forsikringer knyttet til personskader i arbeidsforhold (yrkesskadeforsikring – som i Norge er pålagte forsikringer) eller ulykkes- og helseforsikringer.

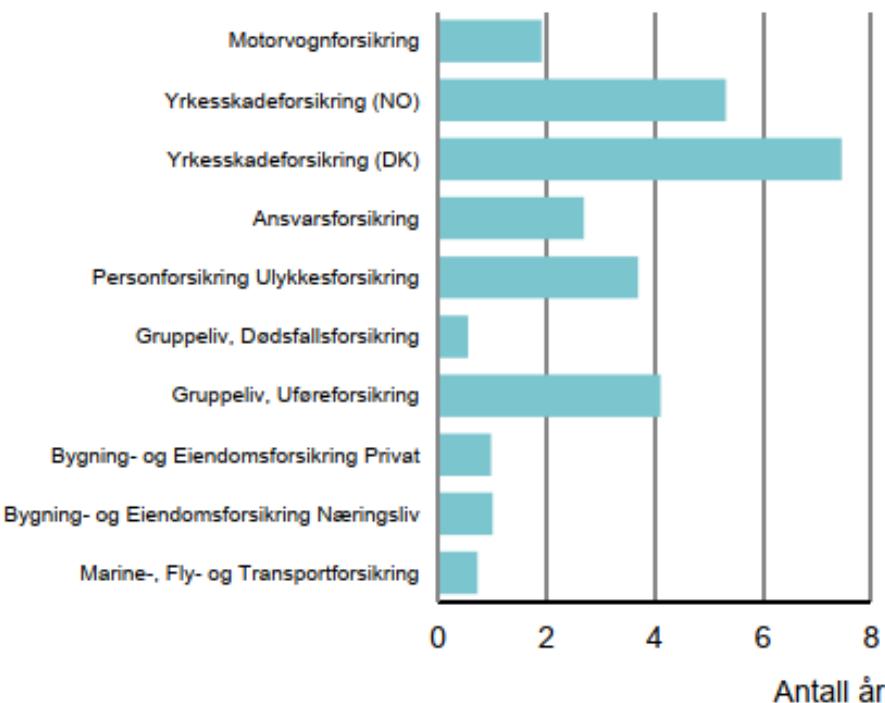
Innenfor de ulike forsikringsobjektene tilbys også ulike deknings- og dekningsstyper. Forsikringskunden kan påvirke hva som dekkes av mindre skader gjennom størrelsen på egenandelen, og det settes normalt en øvre grense for hvor mye som dekkes ved en skade (dekningsnivå).

Enkelte forsikringer er pålagt. For kjøretøy er man for eksempel pålagt å ha en forsikringsdekning for skade som forvoldes mot andres eiendeler og personer involvert i ulykken (ansvarsforsikring). Slike ansvarsforsikringer har ubegrenset beløp for personskader. I tillegg kan man velge i hvilken grad man ønsker å forsikre sitt eget kjøretøy – omtalt som kasko.

Forsikringsrisiko og risikostyring

I et forsikringsforetak er risikoen i hovedsak knyttet til at faktiske skadeutbetalinger blir høyere enn de forventede skadeutbetalingerne som ligger til grunn for prissettingen og avsetningene i regnskapet. De ulike produktene som selges av skadeforsikringsforetakene kan inneha svært ulike risikoprofiler. For eksempel vil en bilskade typisk innebære en korthalet risiko fordi det går kort tid fra hendelsen skjer til penge blir utbetalet og forholdet er endelig oppgjort. For andre produkttyper vil risikoen være langhalet fordi det går lang tid fra hendelsen skjer til det oppdages og/eller utbetales. Dette vil typisk gjelde for personskader knyttet til kjøretøy, yrkesskade eller uføredek-

ninger. For slike forsikringer vil det være behov for større avsetninger i regnskapet for hendelser som ikke er meldt eller endelig oppgjort. Figuren under viser gjennomsnittlig tid fra hendelse til endelig oppgjør for ulike produktgrupper.

Figur 1: Gjennomsnittlig durasjon for forsikringsprodukter

Kilde: Gjensidige Forsikring ASA - Årsrapport 2019

Videre er selskapene i mer eller mindre grad utsatt for periodiske systematiske skader (for eksempel knyttet til naturkatastrofer, uvær, perioder med spesielt glatte veier etc.) eller knyttet til spesielt store enkelthendelser som for eksempel en skade på en borerigg, en satellitt eller et kraftverk.

Riskostyring er en del av kjernevirksemheten i et skadeforsikringsforetak, og skiller gode og dårlige selskaper på kort og lang sikt. Selskapet vil kunne påvirke forsikringsrisikoen det påtar seg på ulike måter. Riskostyringen vil kunne gjennomføres som en del av inngåelsen av forsikringskontrakten («underwriting»), og etter at kontraktene er inngått. «Underwriting» handler om utvalg og utforming av produkttyper, valg av kunder/markeder og ikke minst riktig prissetting. Etter at kontrakten er inngått, må selskapene løpende følge opp resultatene i virksomheten og forsøke å motvirke effekter av moralsk hasard gjennom for eksempel aktiv rådgivning, skadefore-

byggende tiltak hos kundene, holdningskampanjer, utdeling av røykvarelvare osv.

Utover forsikringsrisiko har skadeforsikringsforetakene også en betydelig risiko knyttet til finansavkastning. For å finansiere fremtidige forsikringsutbetalinger har selskapene en betydelig portefølje med midler til forvaltning. Mens livsforsikringsselskapenes finansavkastning i stor grad tilfaller kundene (og dermed motsvares av endringer i forsikringstekniske avsetninger), tilfaller all avkastning i skadeforsikringsforetaket egenkapitalen. Det innebærer at de i utgangspunktet har større eksponering mot finansiell risiko til eierne. Selskapene må derfor styre sin virksomhet på en slik måte at forsikringsrisikoen og den finansielle risikoen motvirker hverandre – i den grad det er mulig. Utført på en god måte kan kapitalforvaltningen bidra til å stabilisere og dempe variasjoner i forsikringsvirksomheten.

Gjenforsikring og forsikringspool innenfor skadeforsikring

For skadeforsikringsforetak er aktiv bruk av gjenforsikring (eller reassadoranse) en svært viktig del av strategien og riskostyringen. Gjenforsikring innebærer at forsikringsforetaket overfører en del av erstatningsrisikoen til ett eller flere andre selskaper, slik at flere selskaper i realiteten går sammen om å dekke en risiko. Gjenforsikring bidrar til lavere risiko knyttet til store engasjementer eller spesielle risikoer som selskapet ikke ønsker eller kan bære på egen bok. Forsikringsforetaket står imidlertid fortsatt ansvarlig overfor forsikringstakeren i henhold til forsikringsavtalen, uavhengig av om risikoen er helt eller delvis avlastet gjennom gjenforsikringen. Internasjonalt er det en rekke selskaper som har spesialisert seg på salg av gjenforsikring (har ofte «Re-» i navnet, f.eks. Swiss Re, Munich Re), men gjenforsikring kan også selges av ordinære forsikringsforetak. For forsikringsforetak som selger gjenforsikring, er denne kontrakten i prinsippet akkurat det samme som en ordinær forsikringskontrakt, selv om den normalt har andre betingelser.

Gjenforsikring bidrar til avlasting av risiko og utjevning av årsresultater, noe som medfører at premier og resultater kan holdes relativt stabile. I tillegg sikrer selskapene seg mot betydelige effekter ved omfattende enkelthendelser som for eksempel naturskader eller tap av store enkelteindeler som for eksempel et kraftverk. Uten gjenforsikringsdekning ville selskapet i slike tilfeller risikere å ikke være i stand til å gjøre opp sine erstatningsforpliktelser. Siden gjenforsikring avlaster risikoen, vil det også kunne være et viktig element i solvenskravene, og bidrar til å redusere egenkapitalbehovet for forsikringsforetaket.

Det finnes en rekke ulike varianter av gjenforsikring som benyttes i ulik grad av selskapene. Det viktigste for regnskapsavleggelsen er imidlertid å kartlegge hvilke avgitte gjenforsikringsavtaler selskapet har, da disse presenteres på en spesiell måte i regnskapet.

Når forsikringsforetak finner det hensiktsmessig med en felles opptreden for

å redusere risiko og/eller administrasjonskostnader, kan de sammen delta i en forsikringspool. Dette kan ofte være risikoer som forsikringsforetakene har til felles som for eksempel store naturskader. Deltakelse i en slik forsikringspool er derfor en annen måte det enkelte forsikringsforetaket kan redusere sin risikoeksponering på. Selskaper som deltar i en forsikringspool, forplikter seg til å overta en viss andel av risikoen inntil en øvre terskelgrense (grensen knytter seg ofte til markedsandel innenfor aktuelt risikområde). Videre utøves koordinering og saksbehandling av poolordningen normalt av en selskapsnøytral administrasjon.¹

Forsikringsforetak benytter ofte seg av en kombinasjon av reassuranse og poolordninger.

Virksomhetsreglene i skadeforsikring

Både for samfunnet, det enkelte foretaket og forbrukerne bidrar skadeforsikringsforetak til stabilitet i økonomien. For at det skal være et velfungerende marked er det viktig at det foreligger et rammeverk som gjør at skadeforsikringsprodukter imøtekommmer foretakenes og befolkningens behov for forsikring. I likhet med livsforsikring er skadeforsikring regulert av virksomhetsregler som følger av forsikringsvirksomhetsloven (virksomhetsreglene). Loven med tilhørende forskrifter danner rammeverket for hvordan forsikringsforetakene må forholde seg til alt fra forsikringsprodukter, opplysninger, kanselleringer av avtaler, kapitalforhold og rapportering til myndigheter.

Virksomhetsreglene regulerer informasjonsplikten selskapene har overfor sine kunder, og hvilken informasjonsplikt kundene har overfor forsikringsforetaket. Forsikringstakeren skal gi riktige og fullstendige opplysninger omkring faktiske forhold som er forsikret. Forsikring er et særpreget produkt, og kan være vanskelig å forstå for kunder som ikke har spesielle

kunnskaper om forsikring. Forsikringsavtaleloven regulerer hvilken informasjon kunden skal få, herunder opplysninger om vilkår og premie. Informasjonen skal også gi en orientering om forventede deknings for forsikringen som er kjøpt.

Premieberegning

Mens det for livsforsikringsforetak er angitt konkrete regler for premieberegning og oppfølging av dette fra Finanstilsynet, er det for skadeforsikringsforetak angitt mer generelle bestemmelser om premiefastsettingen. Selskapene er pålagt å ha premietariffer som tar hensyn til den risikoen selskapet påtar seg, og disse skal være tilgjengelige på en slik måte at kundene kan få informasjonen fra selskapet. Selskapet har ikke anledning til å forskjellsbehandle ulike kundegrupper, men de har lov til å benytte ulik premie for ulike kundegrupper når det er et objektivt grunnlag for dette basert på aktuarberegninger eller skadestatistikk. For eksempel kan selskapet skille på premier for bilforsikringer avhengig av biltyp, bosted og alder. Kjønn er imidlertid ikke tillatt å ta inn som en faktor for premien til skadeforsikring.

Kapitalforvaltning

Kapitalforvaltningen i et forsikringsforetak reguleres av finansforetakslovens kapittel 13. Eiendelene skal forvaltes på en forsvarlig måte og det skal vektlagges forsvarlig likviditet, sikkerhet, risikospredning og inntjening. Videre skal retningslinjer for kapitalforvaltningen (kapitalforvalningsstrategien) og likviditetsstyringen fastsettes av styret og regelmessig gjennomgås.² Målet med kapitalforvalningsstrategien er å sikre at kapitalforvaltningen utøves slik at kapitalen forvaltes forsvarlig i forhold til den risikoen selskapet er eksponert for. For å oppnå dette skal strategien omfatte selskapets overordnede retningslinjer for forvaltningen av selskapets midler som organisering, ansvarsforhold, styre- og ledelsesrapportering og uavhengig kontroll.

For skadeforsikringsforetak vil omfanget av midler til dekning av fremtidige

skadeutbetalinger avhenge av graden av langhalede forsikringer. Generelt vil omfanget av kapitalforvaltning være mindre i et skadeforsikringsforetak enn i et livsforsikringsforetak. I motsetning til et livselskap vil imidlertid et skadeforsikringsforetak være eksponert for hele resultatet av kapitalforvaltningen mot sin egenkapital.

Solvensregler

Forsikringsforetakene er underlagt kapital- og soliditetskrav gjennom solvensreglene. Dette er regler som følger av EUs Solvens II-direktiv, og som skal sikre at selskapet ikke påtar seg for stor risiko og/eller har egenkapital som ikke er stor nok til å dekke sine forpliktelser i en stresset situasjon. Dette er nærmere omtalt i finansforetakslovens kapittel 14. Hovedprinsippet følger av § 14-7 som sier at forsikringsforetakene skal ha forsikringstekniske avsetninger til dekning av samtlige foreliggende forsikringsforpliktelser, og at de skal ha eiendeler til dekning av disse forpliktelserne. Etter § 14-10 skal solvenskapitalkravet dekke risikoen for tap av foretakets ansvarlige kapital, og dette skal beregnes slik at det er 99,5 % sannsynlig at det ikke oppstår forsikringsmessige og finansielle tap innenfor en periode på 12 måneder som går utover den kapitalen selskapet sitter på. Det skal derfor være mindre enn 0,5 % sannsynlighet for at et forsikringsforetak ikke klarer å dekke sine forpliktelser innenfor en periode på 12 måneder. En nærmere redegjørelse for solvensreglene faller utenfor formålet med denne artikkelen og omtales ikke nærmere her.

Regnskapsføring i skadeforsikringsforetak

Regnskapsføringen i skadeforsikringsforetak er i likhet med livsforsikringsforetak regulert i egen forskrift, «forskrift om årsregnskap for skadeforsikringsforetak». Forskriften regulerer oppstillingsplanen som benyttes, og skiller seg fra «vanlige regnskaper» gjennom oppdelingen i (forsikrings) teknisk og ikke-(forsikrings)teknisk regnskap. Norske finanskonsern som

1 Forsikringspooler og reassuranse | Finans Norge.

2 Finansforetaksloven §13-10.

rapporterer konsernregnskap etter IFRS, presenterer også årsregnskapet for selskapsregnskapene til forsikringsforetakene som inngår i konsernet etter oppstillingsplanen regulert i årsregnskapsforskriften. Dette innebærer at disse selskapene er pålagt å ha ulike regnskapsspråk i konsernregnskapet og i selskapsregnskapene. Imidlertid er årsregnskapsforskriften tilpasset IFRS i stor grad, og forskjellen vil derfor ikke være så stor.

Årsregnskapsforskriften angir en rekke notekrav. Mange av disse er direkte henvisninger til notekravene i IFRS (for eksempel IFRS 13, IFRS 4, IFRS 9/IAS 39 IAS 37, IAS 38 og IAS 40), men det er i tillegg en rekke direkte særnorske notekrav i forskriften. Viktige områder er opplysninger om forsikringstekniske avsetninger og solvenskapitalkrav, resultat fordelt på bransjer og en resultatanalyse i henhold til de ulike elementene angitt i virksomhetsreglene. Det er gitt vesentlige lettelsjer i notekravene for selskaper som ikke inngår i IFRS rapporterende konsern, og som ikke har børsnoterte aksjer eller egenkapital.

IFRS 4 regulerer regnskapsføring av forsikringskontrakter i konsernregnskapet. I hovedsak innebærer den at det enkelte selskapet anvender praksis i tråd med lokal lovgivning, med enkelte minimumskrav. IASB har imidlertid publisert IFRS 17 *Forsikringskontrakter* som vil erstatte nåværende IFRS 4. Inkrafttreden av IFRS 17 er for regnskapsåret 2023. En nærmere redegjørelse av effektene av den nye standarden omtales ikke nærmere her. Regnskapsføring i selskapsregnskapet vil fortsatt følge årsregnskapsforskriften, og det er foreløpig uavklart hvordan den eventuelt vil tilpasses IFRS 17.

Resultatregnskapet

Elementene som inngår i det forsikringstekniske resultatet, relaterer seg til forsikringsvirksomheten. Disse postene er premieinntekter for egen regning, erstatningskostnader for egen regning, forsikringsrelaterte driftskostnader og andre forsikringsrelaterte driftskostna-

der. Resultatet av de tekniske postene representerer avkastningen selskapet har som følge av den forsikringsrisikoene man har påtatt seg i perioden.

Skadeforsikringsforetakets ikke-tekniske resultat viser resultatet av investeringsaktivitetene og eventuelle andre inntekter og kostnader som ikke

direkte vedrører forsikringsvirksomheten.

Som gjennomgående eksempler for å illustrere fremstillingen, har vi tatt utgangspunkt i selskapsregnskapet til Gjensidige Forsikring ASA for 2019.

Resultatregnskap Gjensidige Forsikring ASA

Millioner kroner	Noter	1.1.-31.12.2019	1.1.-31.12.2018
Premieinntekter mv.			
Opptjente bruttopremier	4	24.236,4	23.105,9
Gjenforsikringsandel av opptjente bruttopremier		(712,9)	(715,9)
Sum premieinntekter for egen regning		23.523,5	22.389,9
Erstatningskostnader			
Brutto erstatningskostnader	4	(16.662,5)	(15.973,9)
Gjenforsikringsandel av brutto erstatningskostnader		412,6	324,5
Sum erstatningskostnader for egen regning		(16.249,9)	(15.649,4)
Forsikringsrelaterte driftskostnader			
Forsikringsrelaterte adm.kostnader inkl. provisjoner for mottatt gjenforsikring og salgskostnader	7	(3.544,5)	(3.558,6)
Mottatte provisjoner for avgitt gjenforsikring og gevinstandler		45,2	51,0
Sum forsikringsrelaterte driftskostnader		(3.499,3)	(3.507,6)
Andre forsikringsrelaterte driftskostnader			
Resultat av teknisk regnskap		(12,7)	
		3.761,7	3.233,0

Premieinntekter for egen regning

Her presenteres selskapets totale omsetning fra forsikringskontrakter selskapet bærer risikoene for.

Som følge av at forsikringspremier inntektsføres i takt med forsikringsperioden, beregnes opptjente bruttopremier på følgende måte: Først tar man utgangspunkt i årets forfalte premie (beløp selskapet har mottatt/har til gode for forsikringsperiode som har påbegynt før periodens avslutning), før man deretter foretar en tidsavgrensning og periodiserer forfalt premie som gjelder kommende periode(r). For den andelen av årets forfalte bruttopremier som ikke er opptjent, gjøres det derfor en avsetning for ikke-opptjent premie (se beskrivelse under).

De fleste skadeforsikringsproduktene er basert på en forsikrings- og premieperiode på ett års varighet. Forsikringsavtalelovens (FAL) utgangspunkt er riktignok at forsikringstiden skal fastsettes ved avtale, men loven inneholder utførlige regler om fornying av forsikringer som gjelder for perioder på ett år eller mer. Etter FAL § 3-2 blir slike

forsikringer automatisk fornyet for en ny periode på ett år, med mindre en av partene velger å avslutte forsikringsforholdet ved varsel om oppsigelse. I praksis fremtrer derfor de fleste forsikringer som ettårige forsikringer i et løpende forsikringsforhold med oppsigelsesrett.

Som vi ser av eksempelregnskapet over, har selskapet avgitt en gjenforsikringsandel av opptjente premier. Dette presenteres på en egen linje med negativt fortegn, og representerer en periodisering av betalt premie til gjenforsikringsselskapet. Summen av disse to postene gir premieinntekter for egen regning. Ettersom avgitt gjenforsikringspremie presenteres på egen linje, er det lett å se selskapets gjenforsikringsomfang, og det gir regnskapsbrukeren innblikk i hvilken risiko selskapet tar for egen regning. Den prosentvise andel av selskapenes bruttopremier som avgis til gjenforsikring, er et mål for omfanget av skadeforsikringsforetakets gjenforsikringer.

De fleste skadeforsikringsproduktene er basert på en forsikrings- og premieperiode på ett års varighet.

Erstatningskostnader

Under erstatningskostnader presenteres årets brutto erstatningskostnader, med fradrag for gjenforsikringsandel av brutto erstatningskostnader

Brutto erstatningskostnader omfatter betalte bruttoerstatninger, samt endring i brutto erstatningsavsetning (se under). Erstatningsutbetalinger omfatter alle utbetalinger til forsikringsforetakets kunder på skadeoppgjør, samt direkte og indirekte skadebehandlingskostnader. Dette omfatter både eksterne og interne kostnader som for eksempel lønn til medarbeidere i skadeoppgjørsavdelingen. Mottatte erstatninger fra gjenforsikringsselskaper trekkes her ut som mottatte gjenforsikringer.

En nyttig kilde for å måle de faktiske erstatningskostnadene inneværende år er å se på selskapets avviklingsgevinster eller tap fra tidligere årganger. Fra notene til selskapet ser vi at avviklingsgevinstene var på henholdsvis MNOK 1 246 og MNOK 2 295 i 2019 og 2018. Dette betyr at avsetningene i tidligere år var for høye i forhold til

faktisk utfall og at disse avvikene tas til inntekt i 2018 og 2019. Disse tallene inngår i brutto erstatningskostnader i de respektive regnskapsårene.

Forsikringsrelaterte driftskostnader

De forsikringsrelaterte driftskostnadene for et skadeforsikringsforetak knytter seg til forsikringsrelaterte administrasjonskostnader og omfatter ordinære kostnader som lønn, husleie og andre ordinære driftskostnader. Videre inkluderer posten provisjoner for mottatt gjenforsikring og salgskostnader redusert med mottatte provisjoner for avgitt gjenforsikring og gevinstader. Kostnader som direkte eller indirekte er relatert til skadeoppgjør, skal imidlertid klassifiseres som erstatningsutbetalinger. Som vi ser av resultatregnskapet, utgjør de forsikringsrelaterte driftskostnadene en relativt liten del av kostnadene i forhold til erstatningsutbetalingerne. I tillegg fremkommer det en mindre post knyttet til Andre forsikringsrelaterte driftskostnader.

Etter regnskapsforskriften er det anledning til å balanseføre vesentlige direkte variable salgskostnader (oftest omtalt som DAC³), for eksempel honorarer til salgsagenter. Som for øvrige eiendeler må det gjøres en nedskrivningsvurdering. Ved balanseføring skal DAC kostnadsføres i takt med inntektsføring av premien, og over maksimalt fem år. Praksis i Norge er imidlertid å kostnadsføre disse løpende.

Resultat av teknisk regnskap

Summen av postene over utgjør det tekniske resultatet og viser resultatet av den forsikringsrelaterte delen av virksomheten før skatt.

I eksemplet ser vi at det tekniske regnskapet for 2019 var noe høyere enn i 2018 (3 762 MNOK mot 3 233 MNOK). Den viktigste forklaringsfaktoren for endringen er at premieinntektene har økt mer enn erstatningskostnadene i 2019.

³ Deferred Acquisition Costs.

Ikke-teknisk regnskap

I den ikke tekniske delen av regnskapet fremkommer poster som ikke er direkte knyttet til forsikringskontraktene. For et skadeforsikringsforetak er dette i hovedsak inntekter fra investeringer. Som vi ser av resultatet til selskapet, er det få andre inntekter og kostnader som inngår i det ikke-tekniske resultatet. Etter resultat av ikke-teknisk regnskap og samlet netto resultat (teknisk pluss ikke-teknisk resultat), kommer skattekostnad. Skattekostnaden er relatert til både den tekniske og ikke-tekniske delen av regnskapet.

Til slutt presenteres andre inntekter og kostnader som inngår i totalresultatet, samt skatteeffekten av disse postene. Andre resultatkomponenter kan være knyttet til enkelte verdiendringer på finansielle instrumenter tilgjengelig for salg, kontantstrømsikringer eller estimatavvik på selskapets pensjonsforpliktelser.

Netto inntekter fra investeringer

Inntekter fra investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	3.093,3	374,0
Nedskrivning av investeringer i datterforetak, tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	(153,2)	(76,0)
Renteinntekt og utbytte mv. på finansielle eiendeler	1.000,8	1.043,1
Verdiendringer på investeringer	1.451,6	(494,7)
Realisert gevinst og tap på investeringer	(312,8)	143,2
Administrasjonskostnader knyttet til investeringer, herunder rentekostnader	(201,6)	(166,2)
Sum netto inntekter fra investeringer	6	4.878,1
Andre inntekter	12,7	10,3
Andre kostnader	(38,5)	(37,1)
Resultat av ikke-teknisk regnskap	4.852,3	796,6
Resultat før skattekostnad	8.613,9	4.029,5
Skattekostnad	9	(1.153,6)
Resultat før andre inntekter og kostnader	7.460,3	3.034,5

Andre inntekter og kostnader

Andre inntekter og kostnader som ikke blir omklassifisert til resultatet		
Estimatendringer knyttet til ytelserbaserte pensjonsordninger	10	(116,4)
Skatt på andre inntekter og kostnader som ikke blir omklassifisert til resultatet	9	29,1
Sum andre inntekter og kostnader som ikke blir omklassifisert til resultatet	(87,3)	(37,0)
Andre inntekter og kostnader som kan bli omklassifisert til resultatet		
Valutakursdifferanser fra utenlandsk virksomhet		(65,1)
Skatt på andre inntekter og kostnader som kan bli omklassifisert til resultatet	9	17,1
Sum andre inntekter og kostnader som kan bli omklassifisert til resultatet	(48,0)	2,5
Totalresultat		7.325,1
		3.000,0

Som vi ser av resultat før skatt over, utgjør resultat fra ikke-teknisk regnskap over halvparten av overskuddet i 2019, noe som i hovedsak skyldes god avkastning på investeringene. Investeringsavkastningen er også den store driveren bak økningen i resultat før skatt fra 2018 til 2019.

Skadeforsikringsforetak er omfattet av finanskatten som ble innført fra og med 2017, slik at skattesatsen er 25 %. Som følge av fritaksmetoden vil normalt store deler av inntektene fra investeringene være frittatt fra beskatning, mens overskuddet fra den ordinære forsikringsvirksomheten vil komme til beskatning. Over tid vil derfor deler av inntektene være skatlefrie, noe som gjør at den effektive skattesatsen i et forsikringsforetak normalt er lavere enn for mange andre

selskaper. I perioder med høy avkastning på investeringer vil følgelig skattekostnaden i prosent av resultat før skatt være lavere enn i perioder med svakere investeringsavkastning. Dette er også tilfellet i resultatet ovenfor, hvor skattekostnad i prosent av resultat før skatt utgjør 13,3 % og 24,7 % i hhv. 2019 og 2018.

Balansen

Store deler av eiendelssiden til et skadeforsikringsforetak består av investeringer, i form av obligasjoner og aksjer. I tillegg foreligger relativt store foringer mot kunder og gjenforsikrings-selskaper. På gjeldssiden er det store avsetningsposter knyttet til selskapets forsikringsforpliktelser. Dette består av avsetning for ikke-opptjent bruttopremie og brutto erstatningsavsetning.

Eiendeler

Eiendelssiden av balansen i et skadeforsikringsforetak følger av oppstilingsplanen i årsregnskapsforskriften. Hoveddelen av eiendelssiden av balansen består av finansielle instrumenter som presenteres i tråd med de ulike kategoriene definert i IAS 39. Dette omtales ikke nærmere her.

En særskilt forsikringsrelatert post er gjenforsikringsandelen av brutto forsikringsforpliktelser. Dette er en fordring på reassadorene knyttet til den delen av forsikringsforpliktelsene reassadorene skal dekke. Gjenforsikring presenteres brutto i balansen slik at selskapets forpliktelse overfor forsikringstakerne og forsikringsforetakets fordring på reassadorene presenteres hver for seg som henholdsvis en gjeld og en eiendel. Fordring på reassadorene beregnes på samme måte som de forsikringstekniske avsetningene gjenforsikringen relateres til, hensyntatt betingelsene i gjenforsikringsavtalen. Vi ser under at selskapet også har øvrige eiendeler som «rett til bruk eiendel», goodwill, og andre immaterielle eiendeler. Disse er ikke nødvendigvis relatert til forsikringsvirksomheten og omtales derfor ikke ytterligere.

Balanse – Gjensidige Forsikring ASA

Millioner kroner	Noter	31.12.2019	31.12.2018
Eiendeler			
Goodwill		2.950,1	1.846,6
Andre immaterielle eiendeler		1.026,0	1.013,0
Sum immaterielle eiendeler	11	3.976,2	2.859,5
Investeringer			
<i>Bygninger og andre faste eiendommer</i>			
Eierbetyttel eiendom	12	28,5	28,5
Rett-til-bruk eiendel	12	966,7	
<i>Datterforetak og tilknyttede foretak</i>			
Aksjer i datterforetak	5	2.063,8	3.832,7
Aksjer i datterforetak, holdt for salg	5		2.461,5
Aksjer tilknyttede foretak og felleskontrollerte foretak	5	1.086,9	1.086,9
Renteberende fordringer på datterforetak og felleskontrollerte foretak	13, 20	2.401,4	2.513,1
<i>Finansielle eiendeler som måles til amortisert kost</i>			
Obligasjoner som holdes til forfall	13		105,8
Utlån og fordringer	13, 15	14.714,8	15.471,3
<i>Finansielle eiendeler som måles til virkelig verdi</i>			
Aksjer og andeler (inkl. aksjer og andeler målt til kost)	13, 14	6.545,3	5.061,4
Obligasjoner og andre verdipapirer med fast avkastning	13	28.446,3	22.152,3
Ansværlig lån	13	2,2	44,3
<i>Finansielle derivater</i>			
Andre finansielle eiendeler	13	934,1	577,9
Gjenforskringsdepoter			1.094,7
Sum investeringer		57.301,0	54.541,4
Gjenforsikringsandel av brutto forsikringsforpliktelsene i skadeforsikring			
Gjenforsikringsandel av ikke opptjent bruttopremie	16	42,3	39,6
Gjenforsikringsandel av brutto erstatningsavsetning	16	554,5	473,6
Sum gjenforsikringsandel av brutto forsikringsforpliktelsene i skadeforsikring		596,8	513,2
Fordringer			
Fordringer i forbindelse med direkte forretninger	13	6.843,3	6.323,5
Fordringer i forbindelse med gjenforsikring	13	23,7	75,5
Fordringer innen konsernet	20	7,1	339,6
Andre fordringer	13, 15	864,4	820,2
Sum fordringer		7.738,4	7.558,9
Andre eiendeler			
Anlegg og utstyr	12	189,8	203,7
Kontanter og kontantekvivalenter	13	1.796,1	1.656,4
Pensjonsmidler	10	241,8	155,2
Sum andre eiendeler		2.227,6	2.015,2
Forskuddsbetalte kostnader og opptjente ikke mottatt inntekter			
Andre forskuddsbetalte kostnader og opptjente ikke mottatt inntekter		37,7	46,2
Sum forskuddsbetalte kostnader og opptjente ikke mottatt inntekter		37,7	46,2
Sum eiendeler		71.877,7	67.534,4

Forpliktelser og gjeld

På gjeldssiden av balansen er forsikringsforpliktelsene den klart vesentligste posten. Forsikringsforpliktelsene er de midlene selskapet har avsatt til dekning av selskapets forpliktelser mot forsikringstakerne.

Avsetning for ikke-opptjent bruttopremie

Avsetning for ikke-opptjent premie (premieavsetning) er en avsetning for den delen av betalt premie som i prinsippet skal motsvara selskapets forventede fremtidige erstatningsansvar for ikke-inntrufne skadetilfeller og et marginpåslag. Det legges normalt til grunn at premien opptjenes jevnt over forsikringsperioden. Premien inntektsføres derfor normalt lineært. Gitt at selskapets premier er forsvarlige, vil den delen av premien som ikke er opptjent på beregningstidspunktet, gi et riktig

bilde av selskapets risiko og ansvar for skader som forventes å inntrefte i løpet av den gjenstående forsikringsperioden.

I tillegg til premieavsetningen krever årsregnskapsforskriften at det skal avsettes for ikke-avløpt risiko. Ikke-avløpt risiko er i forskriften definert som «selskapets forventede brutto erstatningskostnader skadeutbetalinger og forventede direkte og indirekte skadebehandlingskostnader for skadetilfeller som på balansedagen ikke er inntruffet, men som forventes å inntrefte i perioden frem til første hovedforfall, i den grad disse kostnader ikke kan anses å være dekket av avsetningen for ikke opptjent bruttopremie som forventes å inntrefte i perioden frem til neste hovedforfall, utover det som dekkes av premieavsetningen». Dette inne-

bærer at avsetningen for ikke-avløpt risiko er en ekstraavsetning dersom premienivået vurderes til ikke å være tilstrekkelig for å dekke gjenværende utbetalinger. Normalt vil det forventes ikke å være behov for en slik avsetning, men bestemmelsen kan anses å være en sikkerhetsventil for at avsetningene er tilstrekkelige. Bestemmelsen ble innført i forbindelse med nye virksomhetsregler, men innebar i realiteten ingen endring fra tidligere praksis. Gjensidige har ikke en slik avsetning og denne risikoen er da dekket inn gjennom premieavsetningen.

Brutto erstatningsavsetning

Brutto erstatningsavsetning skal «tilsvare de forventede fremtidige brutto erstatningskostnader for alle skadetilfeller som på balansedagen er inntruffet, men ikke oppgjort». Videre skal avsetningen «omfatte forventede direkte og indirekte skadebehandlingskostnader i forbindelse med slike skadetilfeller», og det skal tas hensyn til forventede kostnadsøkninger.

Beregningen til erstatningsavsetningen skal omfatte erstatningsansvar for skadetilfeller som er meldt til selskapet på beregningstidspunktet, men der erstatningsoppgjøret ikke er avsluttet (RBNS⁴). Videre skal erstatningsavsetningen dekke selskapets forventede ansvar for skadetilfeller som må antas å ha inntruffet før beregningstidspunktet, men som ikke er rapportert til selskapet av forsikringstakeren (IBNR⁵). Dette kan være skader som forsikringstakeren er klar over, men ikke har meldt inn til selskapet eller skader som er inntruffet, men som forsikringstakeren ennå ikke har oppdaget. Det må også tas høyde for skadetilfeller som er inntruffet i tidligere år og som det i og for seg er foretatt skadeoppgjør for, men som kan vise seg å innebære ytterligere erstatningsansvar for selskapet. Fordelingen mellom IBNR- og RBNS-avsetninger fremgår ikke av balansen, men blir nærmere presentert i noter til regnskapet.

⁴ RBNS = Reported but not settled.

⁵ IBNR = Incurred but not reported.

Beregningssmetoden for erstatningsavsetningene er ulik for RBNS- og IBNR-skader. RBNS-skader er kjente skadetilfeller hvor man lettere kan vurdere det totale skadeomfanget fra sak til sak. For beregning av IBNR-avsetninger benytter forsikringsforetakene seg av standard aktuarmodeller basert på selskapets og markedets skadehistorikk. Dette er skjønnsmessige estimer som benyttes i hvert sentrale for utfallet. Forsikringstekniske avsetninger diskonteres normalt ikke, og det er i forskriften angitt vilkår for når det er anledning til å diskontere.

IBNR-avsetningen for korthalet risiko er relativt liten, mens den for langhalet risiko kan utgjøre en stor andel av de totale erstatningsavsetningene. Beregningene foretas hovedsakelig på porteføljenivå, men også for enkeltkontrakter dersom det er store kontrakter med spesielle risikoer. Sentralt i prosessen for estimering av IBNR-avsetningen er justering av modellen med bakgrunn i erfaringstall og informasjon om porteføljeutviklingen. Dersom man ser endringer i skadeantall eller skadekostnader fra tidligere perioder, må modellen justeres. Det er ulike statistiske modeller som benyttes, og hvilken modell som velges, avhenger av hvilken skadehistorikk og informasjon omkring forsikringsproduktet som foreligger.

Med et presist estimat på IBNR-avsetningen er det enklere for selskapet å fastsette avsetningen knyttet til småskadene. Dette da man benytter gjennomsnittlig anslått utbetaling på en liten skade til å estimere den totale avsetningen. Det sentrale estimeringsspørsmålet for småskadene, også omtalt som frekvensskader, er antallet som legges til grunn i beregningen. For storskadene er det vanskeligere å estimere da storskader medfører større utslag når de først inntreffer, og tilsvarende lavere erstatninger hvis det blir færre storskader enn antatt.

Et skadeforsikringsforetaks evne til å treffe på sine erstatningsavsetninger kan måles gjennom selskapets avviklingsresultater. En avviklingsgevinst

innebærer at man har avsatt for mye på en skade eller en forsikringsågang i tidligere år. Selskapene må opplyse i noter til regnskapet hvor stor andel av årets skadeutbetalinger som er knyttet til hendelser i regnskapsåret og hvor mye som er knyttet til tidligere år. Denne informasjonen vil over tid være interessant for å kunne analysere om selskapet over- eller undervurderer sine forsikringsavsetninger.

Forsikringstekniske avsetninger (også kalt «forsikringsforpliktelser»), skal som omtalt over beregnes og presenteres brutto. Deretter skal andelen av de fremtidige forsikringsutbetalingerne som skal dekkes av de inngåtte gjenforsikringsavtalene, beregnes. Dette er en fordring som innregnes og presenteres som en eiendel i balansen.

	Noter	31.12.2019	31.12.2018
Millioner kroner			
Forsikringsforpliktelser brutto i skadeforsikring			
Avsetning for ikke oppjent bruttopremie	4, 16	10.003,0	9.399,6
Brutto erstatningsavsetning	4, 16	27.693,3	28.769,8
Avsetning for premierabatter og andre gevinstavtaler		77,3	75,4
Sum forsikringsforpliktelser brutto i skadeforsikring		37.773,6	38.244,9
Avsetninger for forpliktelser			
Pensjonsforpliktelser	10	608,1	559,9
Forpliktelser ved periodeskatt	9	984,6	591,3
Forpliktelser ved utsatt skatt	9	1.391,4	1.289,0
Andre avsetninger for forpliktelser	19	294,5	316,5
Sum avsetninger for forpliktelser		3.278,5	2.756,7
Forpliktelser			
Forpliktelser i forbundelse med direkte forsikring	13	380,9	381,5
Forpliktelser i forbundelse med gjenforsikring	13	46,1	40,9
Finansielle derivater	13	641,0	869,9
Avsatt utbytte		6.125,0	3.550,0
Andre forpliktelser	12, 13, 19	3.711,2	2.766,0
Forpliktelser til datterforetak og tilknyttede foretak	13, 20	56,7	104,9
Sum forpliktelser		10.960,9	7.713,3
Påløpte kostnader og mottatte ikke oppjente inntekter			
Andre påløpte kostnader og mottatte ikke oppjente inntekter	13, 19	354,2	332,3
Sum påløpte kostnader og mottatte ikke oppjente inntekter		354,2	332,3
Sum egenkapital og forpliktelser		71.877,7	67.534,4

Finansforetakslovens §14-7 krever at et skadeforsikringsforetak til enhver tid skal ha forsvarlige forsikringstekniske avsetninger til dekning av samtlige foreliggende forsikringsforpliktelser. Kravet til forsikringsmessige avsetninger er en grunnpilar i regelverket som skal sikre selskapenes soliditet og evne til å oppfylle de forsikringsforpliktelsene de har påtatt seg. Reglene for beregning av de forsikringstekniske avsetningene selskapet til enhver tid må ha, er derfor en meget viktig del av lov- og forskriftsverket for skadeforsikringsforetakene. Avsetningene kan aldri være under minstekravene fastsatt av Finanstilsynet.

De forsikringstekniske avsetningene, som redegjort for over, utgjør størstedelen av forpliktelsene for et forsikringselskap. Av balansen til selskapet ser vi at disse utgjør over 71 % av selskapets totale gjeld i 2019 og 76 % i 2018. Brutto erstatningsavsetning

utgjør den klart største delen av avsetningene med 73 % av de forsikringstekniske avsetningene i 2019 og 75 % 2018. Premieavsetningen utgjør 26 % av de forsikringstekniske avsetningene i 2019 og 25 % 2018.

Egenkapital

I tillegg til de ordinære egenkapitalpostene som følger av aksjeloven (eller tilsvarende for andre selskapsformer), har forsikringsforetakene enkelte spesielle avsetninger/fond som en del av egenkapitalen. Dette gjelder eksempelvis fond for vurderingsforskjeller, fond for urealiserte gevinst, avsetning til naturskadekapital og avsetning til garantiordning. I regnskapsmessig forstand er disse postene å anse som oppjent egenkapital, men selskapsrettlig anses disse som avsetninger. For kapitaldekning og solvensberegning kan kun deler av disse egenkapitalpostene medtas etter nærmere angitte regler.

Tilsvarende gjelder for langsiktig gjeld klassifisert som ansvarlig lånekapital.

Naturskadekapital

Alle selskaper har i forsikringskontrakten vanligvis ansvar for de naturskadene som rammer forsikringstakere. Norsk Naturskadepool sørger imidlertid hvert år for at de samlede erstatningene for naturskader på landsbasis blir fordelt mellom de selskapene som plikter å være medlem av poolen. Dette innebærer at det foreligger solidaritet i den interne fordelingen av kostnaden som påløper for slike skader mellom selskapene. Hvert selskap fortar avsetninger til naturskadefond, som klassifiseres som en del av selskapets egenkapital.

Poolordningen innebærer også at det skjer en geografisk utjevning av naturskadekostnadene mellom samtlige forsikringstakere. Naturskadepremien ligger på samme nivå for kunder som bor i områder med høy risiko for naturskade som for kunder i områder hvor naturskaderisikoen er vesentlig lavere. Premiesystemet medfører også at det skjer en utjevning av naturskadekostnadene mellom ulike bransjer og grupper som tegner brannforsikring, for eksempel mellom næringslivskunder og privatkunder.

Naturskadeavsetningen kan sees på som en sikkerhetsavsetning for naturskader. Dette er bakgrunnen for at avsetningen til naturskadefondet regnes som egenkapital. Størrelsen på naturskadeavsetningen er av betydning for vurdering av solvenskapitalet, og følgelig også ratingbyråenes vurdering av soliditeten til selskapet.

Garantiavsetning

Selskapene er pliktige til å foreta avsetninger til garantiordningen for skadeforsikringsforetak. Garantiordningen skal sikre at erstatningskrav til forsikrede og skadde tredjemenn faktisk blir utbetalt selv om selskapet som har forsikringen ikke er i stand til å utbetale erstatningen. Garantiordningen har adgang til å innkalte kapital fra selskapene ved behov. Selskapenes maksimale ansvar utgjør 1,5 prosent av siste tre års oppnjente bruttopremie. Avsetning til garantifondet innregnes som en del av egenkapitalen.

	Noter	31.12.2019	31.12.2018
Millioner kroner			
Egenkapital og forpliktelser			
<i>Innskutt egenkapital</i>			
Aksjekapital		1.000,0	1.000,0
Egne aksjer		(0,0)	(0,1)
Overkurs		1.430,0	1.430,0
Fondsboligasjoner		1.002,3	1.000,5
Annen innskutt egenkapital		67,4	58,2
Sum innskutt egenkapital		3.499,6	3.488,6
<i>Oppnjent egenkapital</i>			
Fond mv.			
Naturskadekapital		2.676,3	2.491,1
Garantiavsetning		676,3	653,9
Annen oppnjent egenkapital		11.459,6	10.655,3
Sum oppnjent egenkapital		14.812,2	13.800,3
Sum egenkapital	17	18.311,9	17.288,9
Ansvarlig lån	13, 18	1.198,6	1.198,3

Vi ser fra balansen til Gjensidige at avsetningene som klassifiseres som egenkapital, utgjør ca. 18 % av den totale egenkapitalen. I tillegg har selskapet ansvarlig lån som kan inngå i selskapets ansvarlige kapital og solvensgrunnlag.

Nøkkeltall og regnskapsanalyse

For å analysere resultatene i et skadeforsikringsforetak er det en rekke ulike innfallsvinkler. For det første vil sentrale nøkkeltall knyttet til kapitaldekning og solvenskapital ha stor betydning for et forsikringsforetaks økonomiske stilling. Dersom et foretak nærmer seg grensene satt av Finanstilsynet, vil dette kunne begrense selskapets handlingsrom, og i gitte tilfeller risikere at selskapet må innhente ny kapital. Dette ønsker man å unngå og derfor er oppfølging på slike nøkkeltall sentralt. Tilsvarende er likviditetsbeholdninger viktige indikatorer på et forsikringsforetaks økonomiske stilling og mulighet for å stå gjennom en stor eller liten krise. Mål på likviditet fastsettes ofte som tilgjengelige betalingsmidler i forhold til forsikringstekniske avsetninger.

Videre vil resultatutviklingen ofte være forskjellig innenfor ulike forsikringsprodukter og innenfor ulike bransjer. Det gis derfor ofte resultatoppstillingar fordelt på denne måten.

Sentrale nøkkeltall

Skadeforsikringsforetakenes økonomi og soliditet over tid avhenger først og fremst av de årlige resultatene fra selve forsikringsvirksomheten. Utviklingen analyseres ved å se på selskapets skadeprosent i det enkelte år sammenholdt med kostnadsprosenten. Summen av disse betegnes Combined Ratio (CR) og er et viktig nøkkeltall for analyse i forsikringsbransjen. CR er en totalkostnadsprosent beregnet i forhold til premieinntektene fra virksomhet for egen regning, hvilket medfører at jo lavere CR, desto bedre inntjening har selskapet fra forsikringsvirksomheten.

Skadeprosenten er årets erstatningskostnader for egen regning sett i forhold til premieinntekter for egen regning. Skadeprosent er et viktig nøkkeltall da det gir et godt grunnlag for å vurdere resultatet av forsikringsvirksomheten i det enkelte år og for å vurdere utviklingen over tid. Den viser hvor stor del av oppnjent premie for egen regning selskapet må bruke til drift og til dekning av erstatningskostnader for skader for egen regning som

har inntruffet i løpet av premieperioden, dvs. om det økonomiske resultatet av selve forsikringsvirksomheten er positivt eller negativt.

Kostnadsprosenten er forsikringsrelaterte indirekte kostnader som inngår i det tekniske regnskapet, sett i forhold til premieinntekter for egen regning. Man ser her på forsikringsforetakets ordinære kostnader, dvs. ikke på erstatningsutbetalinger på forsikringskontraktene. Dette nøkkeltallet brukes for sammenligning mot andre forsikringsforetak, og kan gi indikatorer om hvor effektivt et forsikringsforetak drives.

Historisk utvikling

En CR på over 100 % tilsier at selskapet taper på sin forsikringsvirksomhet og et eventuelt positivt resultat vil da

ofte avhenge av avkastningen knyttet til investeringsaktiviteten. Vi ser av tabellen under at i perioden 2006–11 hadde norske skadeselskaper en gjennomgående CR på over 90 %, mens det for perioden 2011–17 var en klar forbedring som resulterte i lavere CR. De siste årene har det imidlertid vært en økning i CR igjen. Dette kan muligens gjenspeile markedssituasjonen i dag hvor forsikringsobjekter ofte har økende grad av kompleksitet og teknologi, samtidig som forsikringsforetakene har mindre oppgjørshistorikk med disse produktene, hvilket igjen kan medføre at selskapene må tilpasse prissettingen i forsikringstilbudene. Det har eksempelvis vært en vesentlig økning i salg av el-biler de siste årene, hvor skadeomfang og erstatningsutbetalinger vil være annerledes enn for

tradisjonelle motorvogner. Et annet eksempel er økende grad av ekstremvær som på kort sikt vil ha negativ effekt på nøkkeltallet.

Av tabellen ser vi at resultatgraden varierer relativt mye fra år til år, noe som har sammenheng med resultatet fra selskapenes investeringsavkastning. Tider med dårlig utvikling i finansmarkedene gir lavere resultatgrader, og dette kommer særlig til synet i årene 2007–08 da det var en finanskrisje. Dette viser at skadeforsikringsforetakenes resultater er relativt korrelerte med utviklingen i finansmarkedet, noe som er naturlig da store deler av balansen består av investeringer.

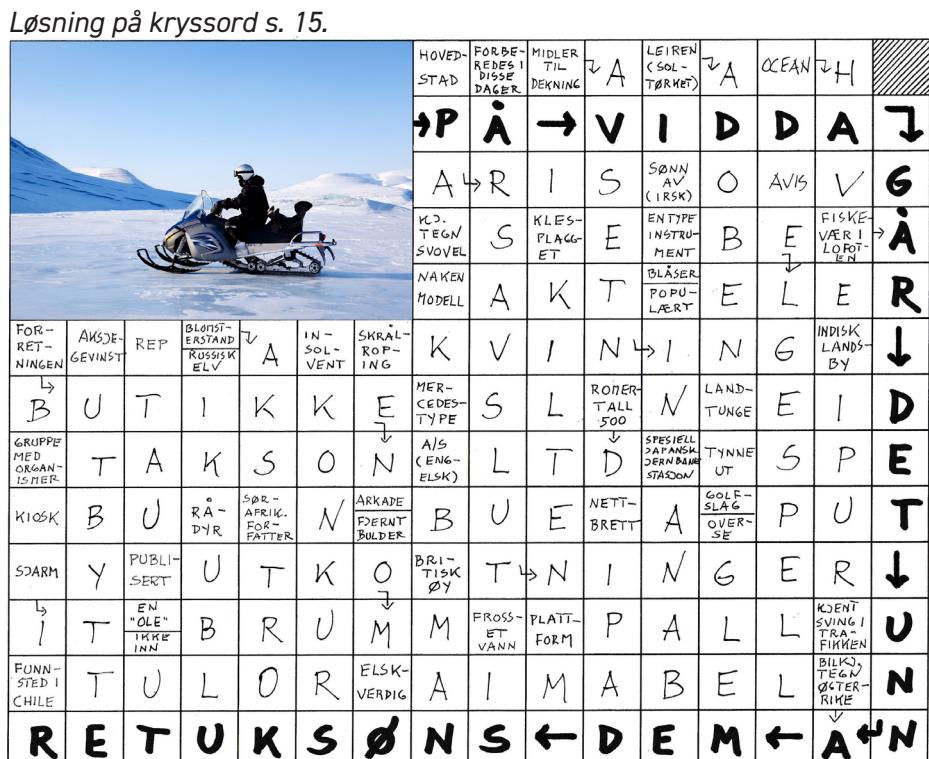
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Nøkkeltall / Key figures															
Combined ratio / Combined ratio	90,9	93,4	93,8	95,7	92,2	91,7	87,1	86,0	84,4	85,1	85,4	86,7	90,5	93,1	91,3
Skadeprosent / Loss ratio	68,2	71,7	71,2	72,9	71,4	72,4	69,4	69,1	67,2	69,5	68,0	68,0	71,9	74,6	72,5
Kostnadsprosent / Cost ratio	22,7	21,7	22,6	22,8	20,8	19,3	17,7	16,9	17,2	15,5	17,5	18,7	18,6	18,4	18,8
Resultatgrad / Profit margin	20,9	9,0	3,9	19,2	20,2	12,3	26,1	24,0	26,5	23,1	24,3	24,3	12,3	24,5	19,5
Soliditetsgrad / Solvency ratio	146,7	149,5	131,5	138,4	148,8	131,5	136,1	127,6	130,9	134,0	124,6	127,2	117,8	117,1	114,9
Reservegrad / Reserves ratio	154,3	168,2	157,7	158,8	160,4	166,1	160,2	163,1	188,9	183,4	177,5	177,6	174,9	165,6	161,1
Forvaltningskapital / Total assets	142 630	166 719	175 497	180 518	190 069	192 992	202 988	210 501	227 769	239 805	238 160	243 356	246 143	258 767	270 514

*2020 - foreløpige tall / *2020 - provisional figures

Kilde: Finans Norge

Kilder:

- Årsregnskap Gjensidige Forsikring ASA.
 - [www.finansnorge.no/statistikk/
skadeforsikring/bransjeregnskap/](http://www.finansnorge.no/statistikk/skadeforsikring/bransjeregnskap/)

MVA-kompensasjon:

Mer fleksible dokumentasjonskrav

Private aktører som har rett til merverdiavgiftskompensasjon, har opplevd at Skatteetaten kategorisk har krevd at det skal innhentes kopi av kommunale vedtak om tildeling av bolig, helse- og omsorgstjenester mv. Dette har skapt hodebry både for bedriftene og for revisor, ikke minst når kommunene har nektet å sende kopier under henvisning til personvern og GDPR. Nå blir dokumentasjonskravene mer fleksible.

Advokat
Cecilie Dyrnes
EY

Advokat
Andreas Bjørneby
EY

Revisors attestasjon

Private aktører har rett til kompensasjon når de produserer lovpålagede tjenester innen helse, sosial, omsorg og undervisning. Grunnlaget for krav om merverdiavgiftskompensasjon skal attesteres av revisor. I brev 8. mars 2012 til Revisorforeningen utdypet Finansdepartementet revisors oppgaver i forhold til vilkåret om at tjenestene skal være lovpålagt:

«Revisors kontroll av om kompensasjonskravet oppfyller dette vilkåret må foretas ut fra de

- aktuelle tildelingsvedtakene fra kommunen».

«De private virksomhetene må ha kopi av tildelingsvedtakene i sitt regnskap. Dersom kopi

- ikke foreligger, kan kompensasjonskravet etter departementets syn ikke anses dokumentert».

Disse uttalelsene har blitt stående som en fast praksis. I kontroller har Skatteetaten konsekvent nektet kompensasjon dersom den private aktøren ikke har fått tilsendt kopi av tildelingsvedtakene fra kommunen.

Personvern / GDPR

Ved innføringen av GDPR ble behandlingen av personopplysninger underlagt et langt mer omfattende og detaljert regelverk med et strengere sanksjonsapparat enn tidligere. Flere private aktører har opplevd at kommuner ikke har sendt ut kopi av tildelingsvedtakene under henvisning til GDPR. I tillegg har mange opplevd ulik praktisering fra Skatteetaten av hvilke opplysninger som kan sladdes i tilsendte vedtak.

Nye takter fra Finansdepartementet

I et brev til EY 13. oktober 2021 kommer Finansdepartementet med sentrale klargjøringer.

For det første klargjør Finansdepartementet at følgende opplysninger i vedtakene kan sladdes: navn, personnummer, alder, adresse, diagnose/tilstand, samt beskrivelser i helsetilbudet som omhandler diagnosen/tilstanden.

Det andre – og viktigste – punktet er at Finansdepartementet nå åpner for at man ikke trenger kopi av tildelingsvedtakene for å kunne dokumentere kompensasjonskravet. Et alternativ vil være en oppstilling utstedt av kommunen som sammenstiller opplysningene fra

tildelingsvedtakene, med ev. sladding av personopplysninger. Når det gjelder omsorgsboliger, boretslag og eierskjonssameier, presiserer Finansdepartementet at det i en slik oppstilling må dokumenteres tildeling av heldøgns omsorgstjenester som er integrert i kommunens lovpålagede tilbud, hvor henvisning til vedtaket må kunne kobles til en bestemt bolig, men hvor adresse, bolig- og seksjonsnummer kan sladdes.

Departementet skriver at utformingen av en slik oppstilling må avklares med Skatteetaten. Vi mener at Skatteetaten bør utarbeide en form for standardisert oppstilling som forenkler prosessen både for bedriften, for kommunen og for revisor. En slik standard oppstilling vil også sikre at dokumentasjonskravet praktiseres likt.

Private aktører har rett til kompensasjon når de produserer lovpålagede tjenester innen helse, sosial, omsorg og undervisning.

Siden er utarbeidet av skatterådgiverne Heidi K. Skovdahl og Olav Kregnes, begge Deloitte Advokatfirma.

Ny finanslov i Frankrike

Frankrike publiserte ny finanslov 31. desember 2021 med virkning fra og med 1. januar 2022. I tillegg til å innføre 25 % selskapsskatt for alle typer selskaper, inneholder loven flere nye skatteregler, blant annet nye rapporteringsforpliktelser og skatt for leverandører av internettplattformer.

Ukraina begrenser blant annet muligheten for fremføring av underskudd

Ukraina har gjort endringer i skatteloven som får virkning fra 1. januar 2022. Endringene går ut på at store skatteyttere kun kan redusere sitt skatTEGRUNNLAG med inntil 50 prosent ved bruk av fremførbart underskudd.

Andre endringer som også gjelder fra 1. januar 2022 er at donasjoner til nærmiljøende selskaper i underskuddsposisjon ikke er fradragsberettiget for givener, samt at fristen for å innberette inngående mva settes til 365 dager istedenfor 1095 dager, regnet fra den relevante mva-fakturadatoen.

Bahrain øker merverdiavgiftssatsen fra 1. januar 2022

Bahrain øker merverdiavgiftssatsen fra 5 % til 10 % med virkning fra 1. januar 2022.

Mexico viderefører redusert skatt på kapitalgevinster for privatpersoner frem til 2025

Mexico vedtok i 2019 at kapitalgevinster for privatpersoner skulle reduseres til 10 prosent for 2019, 2020 og 2021. Med virkning fra 24. desember 2021 ble det vedtatt at den reduserte skattesatsen også skal gjelde for årene 2022 til og med 2025. Skattesatsen gjelder alle aksjer i meksikanske selskaper med en egenkapitalverdi på under 25 mrd. meksikanske pesos.

Malaysia innfører skattefritak for skatteyttere med visse utenlandske inntekter

Med virkning fra 1. januar 2022 fritas malaysiske selskaper fra skatt på utbytter fra utenlandske selskaper. Det samme gjelder alle typer inntekter for privatpersoner fra utlandet, med unntak av privatpersoner som er deltakere i utenlandske deltakerlignede selskaper. For å kvalifisere for skattefritaket må selskapene og privatpersonene oppfylle visse vilkår som beskrives i retningslinjer fra skattemyndighetene.

Malaysia innfører omsetningsavgift på salg av aksjer

De malaysiske skattemyndighetene har innført omsetningsavgift (stamp duty) på salg av aksjer på 0,15 prosent av kontraktssummen. Aviften er oppdelt begrenset til 1 000 malaysiske ringgitt pr. kontrakt og vil gjelde fra 1. januar 2022 til og med 1. desember 2026 for aksjer som er notert på den malaysiske børsen (Burs Malaysia).

EUs toppmøte foreslår reform for redusert MVA-sats for bestemte varer og tjenester

EUS toppmøte sendte 7. desember 2021 til forslag til reform som skal regulere medlemstatenes adgang til å benytte redusert merverdiavgiftssats for bestemte typer varer og tjenester til behandling av EU-parlamentet. Forslaget er ment å erstatte nå gjeldende liste over varer og tjenester som kan være gjenstand for reduserte merverdiavgiftssatser. I tillegg er det foreslått å gi adgang til å benytte redusert sats for enkelte miljøvennlige vare- og tjenestetyper.

Tyskland offentliggjør endringer i merverdiavgiftslovgivningen

Tysklands nye regjeringskoalisjon har offentliggjort en rekke planlagte endringer av betydning for merverdiavgiftsregelverket. Endringene gjelder innføring av en obligatorisk e-faktura-løsning, videre modernisering av importsystemet og styrking av allmen-nyttig og ideell sektor. Detaljene i forslagene forventes lagt frem senere for videre politisk behandling.

Praksis i Tyskland og Kypros kan stride mot merverdiavgifts-direktivet

EU-kommisjonen offentliggjorde 2. desember 2021 at den mener Tyskland ikke oppfyller sin forpliktelse til å utveksle informasjon med andre medlemsland når selger har varelager, men ikke er hjemmehørende i samme medlemsland som kunden («VIES»-systemet). Videre fremgår det at Kypros' manglende implementering av forenklinger ved grenseoverskridende e-commerce-handel, etter EU-kommisjonens oppfatning er i strid med «e-commerce»-direktivene.

Hellas og Tyskland har mottatt en formell oppfordring til å oppfylle sine forpliktelser.

Kvantumsrabatt
på kjøp av mer enn
10 abonnement

ReKomp.

Revisorforeningens
kursabonnement

**Er du revisor eller regnskapsfører?
Da er ReKomp noe for deg!**

ReKomp gir deg:

Faste, lave kostnader til etterutdanning.

Fleksibilitet og forutsigbarhet.

Muligheten til å skreddersy din egen kursportefølje.

Klikk her for å tegne
abonnement i dag!

revisorforeningen